

T.C.

İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GENÇ YETİŞKİNLERDE BAĞLANMA STİLLERİ İLE
HOMOFOBİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: ZİHİNSELLEŞTİRME VE
SALDIRGANLIK EĞİLİMİNİN ARACI ROLÜ**

KÜBRA DURMAZ

KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üye. Hande GÜNDOĞAN SÜTÜVEN

İSTANBUL-2023

T.C.

İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GENÇ YETİŞKİNLERDE BAĞLANMA STİLLERİ İLE
HOMOFOBİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: ZİHİNSELLEŞTİRME VE
SALDIRGANLIK EĞİLİMİNİN ARACI ROLÜ**

KÜBRA DURMAZ

KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üye. Hande GÜNDOĞAN SÜTÜVEN

İSTANBUL-2023

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı bir davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilemeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynak listesine aldığımı, yine bu tez çalışmasında ve yazım sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Kübra DURMAZ

TEŞEKKÜR

Zorlayıcı ve bir o kadar da öğretici tez sürecinin başından sonuna kadar ilgi ve alakasını üzerimden eksik etmeyen, bilgisi ve rehberliği ile sürecime ışık tutan, kıymetli hocam, tez danışmanım ve aynı zamanda süpervizörüm Dr. Öğr. Üye. Hande Gündoğan Sütüven'e teşekkürlerimi borç bilirim. Jüri üyelerim, Dr. Öğr. Üye. Gökçen Duymaz ve Dr. Öğr.Üye Uzay Dural Şenoğuz'a değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Eğitim hayatımın en başlarından bugüne kadar bana ilham veren, beni destekleyen ve güvendiğini daima hissettiren biricik öğretmenim Levent Türköz'e teşekkür ederim.

Yüksek lisans ve tez yazma sürecinde her zorlandığımda yanımda olan, tüm samimiyeti ve içtenliğiyle varlığını daima hissettiren canım arkadaşım Nilüfer Akdoğan'a teşekkür ederim. İstanbul'u ve yüksek lisans sürecini arkadaşlıklarıyla daha da güzelleştiren meslektaşlarım Büşra Kılınç, Helin Avşar ve Taylan Umut Korkmaz'a teşekkür ederim.

Koşulsuz kabul edildiğimi hissettiğim, sıcak dostluklarıyla bana daima güven veren, birlikte yol aldığım ve almaya da devam etmek istediğim dostlarım Ecem Polat, Ayşe Tuğba Şentürk, Gamze Çınar, Çağla Giriş ve Elif Irmak'a teşekkür ederim.

Yanımda olamasa da varlığını daima kalbimin en derinliklerinde hissettiğim canım dayıma sonsuz teşekkürler...

Verdiğim her kararda beni anlayan, bana inanan ve daima şefkat gösteren, teşekkürlerin en güzelini hak eden, canım annem Esma Durmaz, ablam Gülbahar Durmaz, kardeşlerim Kadir Durmaz ve Muhammed Durmaz'a teşekkür ederim. Dünyanın neresine gidersem gideyim sığındığım en güvenli limanım olan sizlere sahip olduğum için çok şanslıyım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR.....	v
TABLolar.....	vii
ŞEKİLLER	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	xi
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
1.2. Araştırmanın Ana Hipotezleri	3
1.3. Araştırmanın Alt Hipotezleri.....	5
BÖLÜM 2	6
KAVRAMLAR	6
2.1. Bağlanma Kuramı	6
2.1.1. Erken Dönem Bağlanma	6
2.1.1.1. John Bowlby'nin Bağlanma Kuramı.....	6
2.1.1.2. Mary Ainsworth'un Metodolojik Katkıları	7
2.1.2. Yetişkinlikte Bağlanma.....	11
2.3. Homofobi.....	14
2.3.1. İçselleştirilmiş Homofobi.....	16
2.3.2. Cinsel Kimlik ve Eşcinsellik	17
2.4. Zihinselleştirme Kavramı	20
2.4.1.Zihinselleştirme Boyutları.....	22
2.4.2.Zihinselleştirme Öncesi Modlar	23
2.4.3.Zihinselleştirme ile Kesişen Kavramlar	24
2.4.4. Zihinselleştirmeye İlişkin Psikolojik Sorunlar	25
2.5. Saldırganlık Kavramı	26
2.5.1. Saldırganlığa Dair Kuramsal Yaklaşımlar	28
2.5.1.1. Psikanalitik Yaklaşım.....	28

2.5.1.2. Etolojik Yaklaşım.....	29
2.5.1.3. Engellenme-Saldırganlık Teorisi	29
2.5.1.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	31
BÖLÜM 3	33
LİTERATÜRDE BAĞLANMA, ZİHİNSELLEŞTİRME, SALDIRGANLIK VE HOMOFOBİ DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	33
3.1. Bağlanma ve Zihinselleştirme Arasındaki İlişki.....	33
3.2. Zihinselleştirme ve Homofobi Arasındaki İlişki	37
3.3. Bağlanma ve Saldırganlık Eğilimi Arasındaki İlişki	39
3.4. Saldırganlık Eğilimi ile Homofobi Arasındaki İlişki.....	43
3.5. Bağlanma ve Homofobi Arasındaki İlişki.....	46
BÖLÜM 4	49
GEREÇ VE YÖNTEM	49
4.1. Örneklem	49
4.2. Veri Toplama Araçları	49
4.2.1. Sosyodemografik Bilgi Formu	49
4.2.2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE-II).....	50
4.2.3. Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği (HRHÖ).....	51
4.2.4. Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği (YİÖ-54)	51
4.2.5. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ).....	52
4.3. İşlem.....	52
4.4. Veri Analizi	53
BÖLÜM 5	54
BULGULAR	54
5.1. Bulgular	54
5.1.1. Ölçek Bilgileri	54
5.1.1.1. Ölçeklerin Normallik Dağılımları	54
5.1.1.2. Ölçeklerin Güvenilirlikleri.....	56
5.1.1.3 Ölçeklere Ait Betimsel İstatistikler	56
5.1.2. Demografik Değişkenlere Ait Bulgular	57
5.1.3. Ana Hipotezler	59
5.1.3.1. Araştırma Değişkenleri Arası İlişkiler	59

5.1.3.2. Bağlanma Boyutları ile Homofobi Arasındaki İlişkide	
Zihinselleştirme ve Saldırganlık Eğiliminin Aracı Rolü	60
5.1.4. Alt Hipotezler	66
5.1.4.1. Homofobi ile Cinsiyet Arasındaki İlişki.....	66
5.1.4.2. Homofobi ile Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki	67
5.1.4.3. Homofobi ile Medeni Durum Arasındaki İlişki	68
5.1.4.4. Homofobi ile LGBT+ Birey(ler)le Yakınlık Düzeyi Arasındaki İlişki..	69
5.1.4.5. Homofobi ile Algılanan Dini İnanç Düzeyi Arasındaki İlişki.....	70
BÖLÜM 6	71
TARTIŞMA.....	71
6.1. Ana Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	71
6.2. Aracılık Analizlerine Dair Sonuçların Değerlendirilmesi.....	74
6.3. Araştırmanın Alt Hipotezlerine Dair Analizlerin Değerlendirilmesi.....	78
6.4. Sonuçlar ve Klinik Önem	81
6.5. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler	83
KAYNAKÇA	84
EKLER.....	105
EK-1 Gönüllü Katılım Formu	105
EK- 2 Sosyodemografik Bilgi Formu	106
EK-3 Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE-II).....	107
EK- 4 Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği (HRHÖ)	110
EK-5 Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği (YİÖ-54)	112
EK-6 Buss Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ)	115
EK- 7 Etik Kurul Onayı	117

KISALTMALAR

ANOVA	:Tek Yönlü Varyans Analizi
YIYE-II	: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II
HRHÖ	: Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği
YİÖ-54	: Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği
BPSÖ	: Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği
LGBT	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel
LGB	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel
Bknz.	: Bakınız
Ark.	: Arkadaşları
Akt.	: Aktaran
SPSS	: Statistical Package of for the Social Sciences
Ort.	: Ortalama
SS.	: Standart Sapma
Örn.	: Örneğin
t.y.	: Tarih Yok

TABLÖLAR

Tablo 5.1. Ölçeklerin Geçerlik Analiz Puanları

Tablo 5.2. Ölçek ve Alt Boyutlarına Ait Güvenirlik Analizi Sonuçları

Tablo 5.3. Betimsel İstatistikler

Tablo 5.4. Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı

Tablo 5.5. Araştırma Değişkenleri Arası İlişkiler

Tablo 5.6. Cinsiyete Göre HRHÖ Puanlarının Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Tablo 5.7. Eğitim Düzeyine Göre HRHÖ Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 5.8. Eğitim Düzeyine Göre HRHÖ Puanlarının Bonferroni Testi Karşılaştırma Sonuçları

Tablo 5.9. Medeni Duruma Göre HRHÖ Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 5.10. Medeni Duruma Göre HRHÖ Puanlarının Bonferroni Testi Karşılaştırma Sonuçları

Tablo 5.11. Homofobi Seviyesi ile LGBT+ Birey(ler)le Yakınlık Düzeyi İlişkisi

Tablo 5.12. Homofobi ile Algılanan Dini İnanç Düzeyi İlişkisi

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. ve Şekil 1.2. Araştırmanın temel hipotezlerine dair sunulan model

Şekil 1.3. Fraley ve Shaver (2000) tarafından sunulan İki Boyutlu Bağlanma Modeli

Şekil 5.1. Kaçınma Boyutu ile Homofobi Arasındaki İlişkide Zihinselleştirme Alt Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

Şekil 5.2. Kaçınma Boyutu ile Homofobi Arasındaki İlişkide Saldırganlık Düzeyinin Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

Şekil 5.3. Kaygı Boyutu ile Homofobi Arasındaki İlişkide Zihinselleştirme Alt Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları

Şekil 5.4. Kaygı Boyutu ile Homofobi Arasındaki İlişkide Saldırganlık Düzeyinin Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.

ÖZET

GENÇ YETİŞKİNLERDE BAĞLANMA STİLLERİ İLE HOMOFOBİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: ZİHİNSELLEŞTİRME VE SALDIRGANLIK EĞİLİMİNİN ARACI ROLÜ

Dünyanın birçok yerinde, LGBT+ bireyler hala yaygın olarak düşmanca tutum ve davranışları içerisinde barındıran ön yargı ve ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. LGBT+ bireylerin karşı karşıya kaldıkları bu ön yargı ve ayrımcılığı besleyen psikolojik etmenleri belirleme ve müdahale etme çalışmaları bu yüzden önem arz etmektedir. Gerçekleştirilen çalışma kapsamında, yetişkin bireylerde bağlanma ve homofobi arasındaki ilişkide zihinselleştirme (mentalizasyon) ve saldırganlık eğiliminin aracı rollerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın bir diğer amacı ise homofobi ile teorik açıdan bağlantılı olan bazı değişkenler (cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durum, LGBT+ birey(ler)le tanışıklık düzeyi ve dindarlık) arası ilişkilerin incelenmesidir. Araştırma örneklemini, 18-35 yaş aralığında 479 katılımcı oluşturmuştur. Katılımcılara sırasıyla Sosyodemografik Bilgi Formu, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II (YIYE-II), Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği (HRHÖ), Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği (YİÖ-54) ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) dağıtılmıştır. Yapılan Pearson Korelasyon Katsayıları Analizi sonucunda, zihinselleştirmenin kesinlik alt boyutu ile bağlanmanın kaygı ve kaçınma boyutlarının negatif yönde ilişkili; belirsizlik alt boyutu ile bağlanmanın her iki boyutunun da pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, saldırganlık eğiliminin hem bağlanma hem homofobi hem de zihinselleştirme boyutları ile ilişkili olduğu görülmüştür. Aracılık ilişkilerine dair hipotezleri test edebilmek amacıyla Hayes Process Makro-Model 4 kullanılarak regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu analizler sonucunda, bağlanma kaçınanlığı ile homofobi arasındaki ilişkide saldırganlık eğiliminin anlamlı bir aracılık etkisine sahip olduğu; bağlanma kaygısının ise kesinlik alt boyutu ve saldırganlık eğilimi aracılığıyla homofobi üzerinde anlamlı bir aracılık etkisine sahip olduğu tespit edilmiştir. Araştırma katılımcıları arasında, erkeklerin kadınlara göre evli çiftlerin ise bekâr kişilere kıyasla daha yüksek düzeyde homofobik tutum ve ön yargılara sahip oldukları görülmüştür. Eğitim düzeyi ve

LGBT+ birey(ler)le yakınlık seviyesi arttıkça homofobi azalırken algılanan dini inanç düzeyi arttıkça homofobinin arttığı saptanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen tüm bu sonuçlar, literatür ışığında tartışılmış ve gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: yetişkin bağlanma, homofobi, zihinselleştirme, saldırganlık eğilimi

ABSTRACT

THE RELATION BETWEEN ATTACHMENT STYLES AND HOMOPHOBIA IN YOUNG ADULTS: THE MEDIATOR ROLE OF MENTALIZATION AND AGGRESSION PRONENESS

In many parts of the world, LGBT individuals are still subject to widespread prejudice and discrimination, including hostile attitudes and behaviour. Therefore, it is important to identify and intervene the psychological factors that increase the prejudice and discrimination that LGBT+ individuals commonly face. In this study, it is aimed to examine the mediating roles of mentalization and aggression proneness in the relationship between insecure attachment and homophobia in adults. Another aim of the study is to examine the relations between homophobia and some theoretically related variables (gender, education level, marital status, level of acquaintance with LGBT+ individual(s) and religiosity). The research sample consisted of 479 participants between the ages of 18-35. Sociodemographic Information Form, Experiences in Close Relationships Inventory II (ECR-R), Hudson and Ricketts Homophobia Scale (HRHS), Reflective Functioning Questionnaire (RFQ-54) and Buss-Perry Aggression Questionnaire (BPAQ) were distributed to the participants, respectively. As a result of the Pearson Correlation Coefficients Analysis performed, it was found that the anxiety and avoidance dimensions of attachment are negatively related to the certainty sub-dimension of mentalization; both dimensions of attachment are positively related to the uncertainty sub-dimension of mentalization. In addition, aggression proneness was found to be related to both attachment dimensions, homophobia, and mentalization sub-dimensions. Regression analyzes were performed using the Hayes Process Macro-Model 4 to test the hypotheses regarding mediation relationships. With these analyses, it was determined that the aggression proneness has a significant mediating effect in the relationship between attachment avoidance and homophobia; attachment anxiety has a significant mediating effect on homophobia through certainty sub-dimension and aggression proneness. Among the research participants, it was found that men have higher levels of homophobic attitudes and prejudices than women, and married couples have higher levels of homophobic

attitudes and prejudices than single people. It was found that homophobia decreased as the level of education and level of intimacy with LGBT+ individual(s) increased, while homophobia increased as the level of perceived religious belief increased. All these results obtained as a result of the research were discussed in the light of the literature and suggestions were made for future studies.

Keywords: adult attachment, homophobia, mentalization, aggression proneness

BÖLÜM 1

GİRİŞ VE AMAÇ

Bağlanma, hayatın ilk yıllarında bebek ve bakım vereni arasında meydana gelen, yakınlık arayışı ile kendini gösteren, stres anlarında belirginleşen ve devamlılığı olan güçlü duygusal bir bağ olarak tanımlanmaktadır (Ainsworth, 1989; Bowlby, 1969). Bakım veren kişilerle yakınlığı sürdürmeyi kolaylaştıran bu bağ, dışsal tehlikelerden korunma, destek alma ve ihtiyaçların giderilmesi gibi birtakım hayati nitelikte amaçlara hizmet etmektedir (Mikulincer ve ark., 2002). Erken dönemde bakım veren ile etkileşimler esnasında bağlanma ihtiyaçlarına tutarlı, hassas ve destekleyici şekillerde karşılık alan bir bebeğin, bakım verenine güvenli bağlanması beklenirken bağlanma ihtiyaçlarına çoğunlukla tutarsız, duyarsız ve reddedici şekillerde karşılık alan bir bebeğin de ebeveynine güvensiz bağlanması beklenmektedir. Bowlby, bağlanma figürleriyle sürekli tekrar eden bu etkileşimler temelinde, kişilerin kendi benliği ve başkaları hakkında olumlu veya olumsuz beklenti, inanç ve tutumları kapsayan içsel çalışan modeller geliştirdiğini, bu modellerin zamanla değişime dirençli bir hal aldığını ve kişinin gelecekte kuracağı ilişkiler için temel bir model niteliğinde olduğunu ileri sürmüştür (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Kişilerin çeşitli cinsel yönelimlere karşı esnek veya katı tutumlarında bağlanma süreçleri gibi bireysel faktörlerin etkili olduğu araştırmalarca pek çok kez kaydedilmiştir. Başkalarını anlama, destekleme ve sevildiğini hissetme duyguları ile farklı dünya görüşlerine açık olma ve dış grup üyelerine karşı daha toleranslı olma eğilimleri paralel yönde ilerleyebilmektedir (Mikulincer ve Shaver, 2001). Ancak bu durumun tersi biçiminde işleyen homofobik tutum ve davranışlar ise dış grup üyeleri olarak algılanan eşcinsel erkek ve\veya kadınlarla yakın çevrede bulunmanın irrasyonel korkusu, nefreti ve rahatsızlığını ifade etmektedir (Merriam-Webster, t.y.). Homofobi kavramı, bugün yalnızca eşcinsel bireyler için değil, LGBT+ içerisinde yer alan tüm cinsel azınlık grubu üyelerine yönelik uygulanan, ayrımcılık, önyargı ve şiddeti tanımlamak için sıklıkla kullanılmaktadır. Ülkemizde ve dünya çapında LGBT+ bireylerin yaygın olarak maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik şiddet göz

önünde bulundurulduğunda homofobik tutum ve davranışların ortaya çıkmasında etkili olan psikolojik etmenleri belirleme, müdahale etme ve önlemeye yönelik çalışmalar önem arz etmektedir.

İlgili alanyazına bakıldığında güvensiz bağlanma ile homofobi arasındaki ilişkide, hangi değişkenlerin aracı rol üstlendiğine dair yapılan çalışmalar yetersizdir ve bu ilişkide, hangi mekanizmaların nasıl roller üstlendiğine dair gerçekleştirilecek araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Buradan hareketle araştırmanın amaçlarından biri, alanyazında yer alan bu boşluğa katkıda bulunmak ve zihinselleştirme becerisinin bu ilişkide aracı rol oynayıp oynamadığını belirlemektir. Kişinin kendisi veya diğerlerinin zihinsel durumlarını düşünebilme ve öngörebilme kapasitesine zihinselleştirme (mentalizasyon) denilmekte (Bateman ve Fonagy, 2006) ve zihinselleştirme, erken bağlanma ilişkileri temelinde gelişmektedir (Fonagy ve ark., 2002). Fakat bağlanma ilişkisi içerisinde meydana gelen güçlükler, kişinin kendisinin ve başkalarının zihnini anlama konusundaki kapasitesine zarar verebilmektedir (Sharp ve Fonagy, 2008). Zihinselleştirme becerisinin kapsamış olduğu empati kurma ve perspektif alma gibi becerilerde yaşanan güçlükler arttıkça da orantılı olarak homofobik tutum ve davranışlar artabilmektedir (Akbaş, 2021; Johnson ve ark., 1997). Ancak literatüre bakıldığında zihinselleştirme ile homofobi arasındaki ilişkiyi doğrudan değerlendiren herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durum, araştırmanın özgünlüğünü vurgular niteliktedir.

Mevcut çalışma kapsamında, güvensiz bağlanma ile homofobi arasındaki ilişkide aracı rol üstlenip üstlenmediği incelenen bir diğer araştırma değişkeni ise saldırganlık eğilimidir. Herhangi birine fiziksel veya psikolojik bir şekilde zarar verme niyetiyle sergilenen sözel veya fiziksel davranışlara saldırganlık denilmektedir (Berkowitz, 1988). Alanyazına bakıldığında güvensiz bağlanma ile homofobi arasındaki ilişkide saldırganlık eğiliminin aracı rolünün incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak yapılan geniş çaplı pek çok araştırma, güvensiz bağlanma ile saldırganlık eğiliminin yakından ilişkili olduğunu göstermektedir (Akmaz, 2009; Aksu, 2015; Bookwala, 2002; Mauricio ve ark., 2007; Troy ve Sroufe 1987). Güvensiz bağlanan bireyler, güvenli bağlananlara kıyasla daha fazla şiddet ve saldırganlığa başvurabilmektedirler. Başvurulan saldırganlık düzeyi arttıkça homofobi de paralel olarak artabilmektedir (Bernat ve ark., 2001; Parrott ve Zeichner

2005). O halde, cinsel önyargılara sahip güvensiz bağlanan bireylerin, sahip oldukları bu önyargıyı tetikleyebilecek herhangi bir uyarının varlığında, LGBT+ bireylere yönelik düşmanca tutum ve saldırganca davranışlar sergileme ihtimallerinin söz konusu olduğu söylenebilir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, genç yetişkin bireylerde bağlanma ile homofobi arasındaki ilişkide zihinselleştirme ve saldırganlık eğilimi değişkenlerinin olası aracı rollerinin incelenmesidir. Alanyazın tarandığında yetişkin bireylerle yapılan çalışmalarda, bağlanma stilleri ile homofobi arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar sınırlı sayıdaiken zihinselleştirme ve homofobi arasındaki ilişkiyi araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ayrıca, daha önce yetişkinlerde bağlanma-homofobi, bağlanma-zihinselleştirme ve bağlanma-saldırganlık eğilimi ilişkileri ayrı ayrı incelenmiş olsa da bağlanma ile homofobi arasındaki ilişkide zihinselleştirme ve saldırganlık eğiliminin olası aracı rollerinin incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Tüm bu durum, çalışmanın önemine işaret etmektedir.

1.2. Araştırmanın Ana Hipotezleri

H1. Bağlanmanın kaygı ve kaçınma boyutları ile homofobi arasında anlamlı bir ilişki beklenmektedir.

H2. Bağlanma boyutları ile zihinselleştirme alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler beklenmektedir.

a. Bağlanmanın kaygı ve kaçınma boyutu ile zihinselleştirmenin kesinlik alt boyutu arasında anlamlı ilişkiler beklenmektedir.

b. Bağlanmanın kaygı ve kaçınma boyutu ile zihinselleştirmenin belirsizlik alt boyutu arasında anlamlı ilişkiler beklenmektedir.

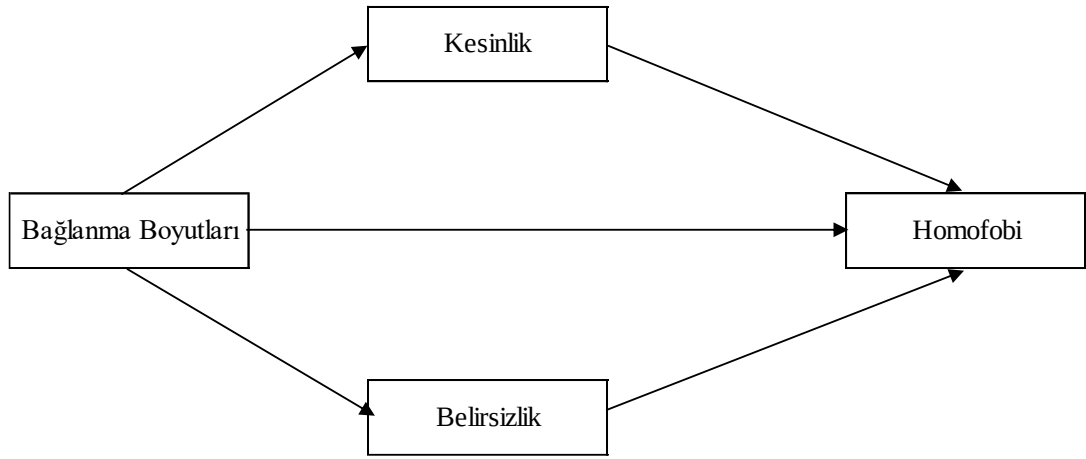
H3. Bağlanmanın kaygı ve kaçınma boyutları ile saldırganlık eğilimi arasında anlamlı ilişkiler beklenmektedir.

H4. Zihinselleştirmenin kesinlik ve belirsizlik alt boyutları ile homofobi arasında anlamlı ilişkiler beklenmektedir.

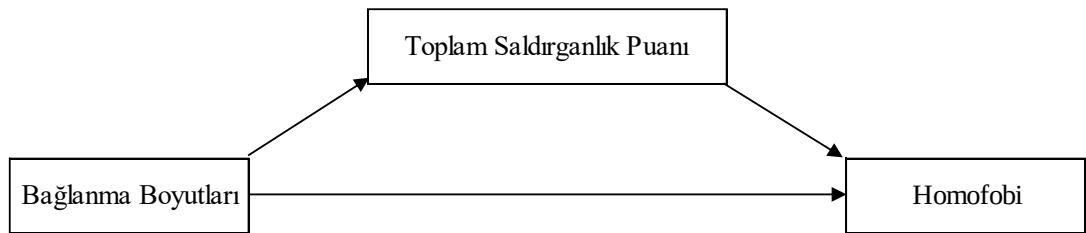
H5. Saldırganlık eğilimi ile homofobi arasında anlamlı bir ilişki arasında anlamlı ilişkiler beklenmektedir.

H6. Bağlanma boyutları ile homofobi arasındaki ilişkide zihinselleştirme alt boyutlarının (kesinlik ve belirsizlik) aracılığı bulunmaktadır (bkz. Şekil 1.1.).

H7. Bağlanma boyutları ile homofobi arasındaki ilişkide saldırganlık eğiliminin aracılığı bulunmaktadır (bkz. Şekil 1.2.).

Şekil 1.1. Araştırmanın temel hipotezine dair model

Şekil 1.2. Araştırmanın temel hipotezine dair model

1.3. Araştırmanın Alt Hipotezleri

- i. Erkeklerin kadınlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek homofobi seviyesine sahip olması beklenmektedir.
- ii. Eğitim seviyesi azaldıkça homofobi seviyesinin anlamlı düzeyde artması beklenmektedir.
- iii. Evli kişilerin bekâr kişilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek homofobi seviyesine sahip olması beklenmektedir.
- iv. LGBT+ birey(ler)le yakınlık derecesi arttıkça homofobi seviyesinin anlamlı düzeyde azalması beklenmektedir.
- v. Dini inanç düzeyi arttıkça homofobi seviyesinin anlamlı düzeyde artması beklenmektedir.

BÖLÜM 2

KAVRAMLAR

2.1. Bağlanma Kuramı

2.1.1. Erken Dönem Bağlanma

2.1.1.1. John Bowlby'nin Bağlanma Kuramı

Bebekler, dünyaya kendilerini koruyamayacak ve ihtiyaçlarını karşılayamayacak bir şekilde gelirler. Bu yüzden, onlara bakım verecek, ihtiyaçlarını karşılayacak ve onları dışsal tehlikelerden koruyacak kişilerle bağ kurmaya ihtiyaç duyarlar. Bakım veren kişi ile derin duygusal bağın kurulmasıyla birlikte bebeğin, kendini güvende ve korunaklı hissetme ihtimali artacaktır. Bakım veren, bebeğin ihtiyaçlarını karşıladığı ve onu dışsal tehlikelerden koruduğu müddetçe bebek, bakım vereniyle arasındaki yakınlığını korumak ister. Bağlanma sisteminin en temel amacı olan yakınlığı koruyabilmek için bebek; emme, sarılma, gülümseme, ağlama ve takip etme gibi birtakım temel bağlanma davranışları sergiler ve bu davranışların, bakıcısını kendisine yakınlaştıracığına dair içgüdüsel bir bilgiyle dünyaya gelir (Bowlby, 1973). Bowlby (1988), bu davranışların insanların doğuştan sosyal canlılar olduğuna bir kanıt gösterdiğini, olağan koşullarda kendiliğinden ortaya çıktığını; fakat ortaya çıkmadığı durumların bakım verenlerin, bebeğe olan yaklaşımlarıyla ilişkili olabileceğini vurgulamıştır. Bebek özellikle hastalandığında, korkutucu bir uyarana karşı karşıya kaldığında veya bakım verenin uzaklaştığını hissettiğinde, bağlanma davranışlarını gösterme eğiliminde olmaktadır. Burada, bağlanma davranışlarının temel hedefi bebeğin kendisini yeniden güvende hissedebilmesi ve bakım vereni ile yakınlığını sürdürmesidir (Barthomelow, 1990). Bağlanma sisteminin bu davranışsal göstergeleri bebeğin korunma, destek alma ve hayatta kalma olasılığını artırmaktadır (Mikulincer ve ark., 2002).

Yeni doğan bebek, başlangıçta bağlanma davranışlarını ayırım gözetmeksizin tüm bakıcılarına yönlendirse de zamanla bu davranışlar, yardım sinyallerine daha sık ve çabuk yanıt veren ve bebeğin yakın duygusal bağı kurduğu kişiler olan bağlanma

figürlerine doğru kaymaktadır (Schaffer ve Emerson, 1964). Fakat bakım veren kişinin yokluğu esnasında, bağlanma davranışlarının ortaya çıkması için öncelikle bebeğin bilişsel becerilerinin yeteri düzeyde gelişmesi gerekmektedir. Bilişsel kapasitesi gelişmeye başladıkça bebek, bakım vereninin ihtiyaç duyduğu zaman ulaşılabilir olup olmayacağına dair tahminler yürütebilir ve bağlanma figürü ile bir yabancıyı ayırt etmeye başlayabilir (Bowlby, 1988).

Bowlby (1973), her bireyin erken dönem bağlanma yaşantıları temelinde, başkalarına ve kendi benliğine ilişkin belirli inanç kalıpları, beklentileri ve tutumları içeren *içsel çalışan modeller* olarak adlandırılan zihinsel temsiller inşa ettiğini ileri sürmüştür. Bağlanma figürünün, çocuğun destek ve korunma çağrılarına duyarlı ve ulaşılabilir olup olmamasına göre çocuk, başkaları hakkında zihinsel bir model geliştirirken bakım verenin gözünde çocuğun desteklenmeye ve korunmaya değer görülüp görülmediğine dair temsillerine bağlı olarak da benlik hakkında temel bir model geliştirmektedir. Bu yüzden, bağlanma ilişkisi içerisinde devamlı sevgiyi, rahatlığı ve güvenliği deneyimleyen bir çocuk; kendi benliğini, sevmeye ve desteklenmeye değer gören daha olumlu zihinsel temsiller üzerine inşa edebilmektedir. Ayrıca ihtiyaç duyduğunda sıklıkla bakım vereni tarafından duyarlı ve tutarlı bir şekilde yanıt alan bir çocuk, yalnızca ebeveynleri tarafından ihtiyaçlarının karşılanacağına güvenmekle kalmayıp ihtiyaç anında çevresindeki diğer kişilerin de kendisine destek ve koruma sağlayacağına güvenmeyi öğrenebilir. Ters durumda, bağlanma ilişkisi içerisinde çoğunlukla sevgi, güven ve rahatlık duygularını deneyimleyemeyen bir çocuk, kendi benliğini sevmeye ve desteklenmeye değer bulmayan daha negatif bir algı üzerine inşa edebilir ve yalnızca ebeveynleri tarafından reddedileceğini inanmakla kalmaz, ihtiyaç duyduğu zaman, çevresindeki diğer kişilerin de kendisine yardım etmeyeceğine dair inanç ve beklentiler geliştirebilir.

2.1.1.2. Mary Ainsworth'un Metodolojik Katkıları

Mary Ainsworth, bağlanma teorisini bilimsel anlamda geliştirmenin yanı sıra bağlanma süreçlerinde bireysel farklılıklar ve güvenli temel yapılarını ilk kez ortaya atarak bu teoriyi zenginleştirmiştir. Ainsworth (1963, 1967, 1978), güvenli temel

kavramını, bebeğin merak uyandırıcı objeye veya çevreye doğru yol alırken bakım verenin varlığını bir dayanak olarak kullanması şeklinde açıklamıştır. Bebek ve birincil bakım vereni arasında güçlü duygusal bir bağ olduğu zaman, bebek bağlanma figürünü tehlike anında geri döneceği güvenli bir sığınak ve çevreyi keşfedebileceği güvenli bir temel olarak kullanabilir (Ainsworth, 1967; Bretherton, 1992; Schaffer ve Emerson, 1964). İhtiyaç duyulduğu zaman bakım verenin ulaşılabilir olması, bebeğin sıkıntılarına duyarlı ve hızlı bir şekilde yanıt vermesi, aynı zamanda keşfetme çabalarını desteklemesi bebekte güvenli sığınak ve güvenli temel davranışlarının gelişmesine yardımcı olmaktadır (Kerns ve ark., 2015). Bu davranışlar geliştiği takdirde bebek, kendini güvende ve rahat hissedeceği için hem çevresini daha fazla keşfedebilecek hem de diğerleriyle sosyal açıdan daha kolay iletişim kurabilecektir (Gillath ve ark., 2016). Aksi halde, ihtiyaçlarına tutarsız ve duyarsız bir karşılık aldığı anda bakım vereni ile ilişkisinde kendini güvende hissetmeyip bağlanma figürünü güvenli bir temel olarak kullanamayacaktır (Davila ve Levy, 2006).

Bowlby'nin, bakım veren-bebek arasında gelişen bağlanma ilişkisini normatif süreçlerle açıklaması Ainsworth ve dönemin diğer araştırmacıları tarafından süreç içerisinde bireysel farklılıkların oluşup oluşmadığına dair deneysel birtakım araştırmalar geliştirmelerinde etkili olmuştur (Gillath ve ark., 2016). Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978) 12-18 aylık 56 bebek ve anne ile laboratuvar ortamında Yabancı Ortam Deneyi düzenlemişlerdir. Deney, bebeğin kısa aralıklarla annesinden ayrıldığı, bir yabancı ile yalnız bırakıldığı ve yeniden bir araya getirildiği sistemli aşamalardan meydana gelmiştir. Bağlanma sisteminin etkinleştirilmesiyle birlikte bebeğin yabancı bir ortamdayken annesi ile kısa süreli ayrılıklara, yeniden bir araya getirilmeye ve bu esnada, yabancı bir kişi ile karşılatılma durumlarına nasıl tepki vereceği ve çevresini keşfetmeye ne kadar eğilimli olacağı ölçülmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonunda, bebeklerde genel olarak 3 farklı bireysel tepkinin –*güvenli, kaygılı/kararsız ve kaçınan*– meydana geldiği görülmüştür. Bunlardan birincisi, araştırma örnekleminin büyük çoğunluğunu oluşturan güvenli bağlanan bebekler ve

anneleridir. Güvenli bağlanan bebekler ve anneleri bir aradayken birbirlerini tamamlayan ve uyumlu davranışlar sergiledikleri, bebeklerin annelerinin varlığı esnasında ortamı güvenli bir şekilde keşfe çıkabildikleri; fakat annelerinin ortamı terk etmesi ile birlikte bağlanma sistemlerinin hemen aktive olmaya başladığı, annelerinin yokluğunu ağlayarak veya onları takip ederek protesto ettikleri gözlenmiştir. Annelerinin dönmesi ve kendileriyle fiziksel temas kurmaya başlaması ile bağlanma ihtiyaçlarının karşılandığı, ağlama davranışının kesildiği ve bebeklerin kolayca yatıştığı, yeniden annelerini güvenli bir temel olarak kullanıp keşif yapabildikleri gözlenmiştir. Deney dışında bu gruptaki bebeklerin annelerinin, genel anlamda onların ihtiyaçlarına ve sinyallerine karşı ulaşılabilir ve duyarlı bir şekilde yaklaşmaları, bebeklerinin kısa sürede yatışıp yeniden keşif davranışlarına yönelmelerinde etkili olduğu düşünülmüştür (Ainsworth ve ark., 1978).

Araştırmanın bir diğer grubu olan kaçınan bağlanan bebeklerin, kendi kendilerine çevrelerini keşfediyor gibi görünmeleriyle birlikte annelerinin varlığı esnasında herhangi bir temastan kaçındıkları, anneleri ortamdaki ayrıldığında da onlara karşı kayıtsız bir duruş sergiledikleri ve oyun oynamaya devam ettikleri gözlemlenmiştir. Ainsworth ve arkadaşları (1978), bu tarz bağlanan çocukların, ihtiyaç duyduklarında annelerinin yanlarında olmayıp onları reddedeceğine dair muhtemel bir beklenti içinde olmaları, kendi kendilerine keşif yapıyor gibi görünseler de aslında bu davranışlarının gerçek bir keşiften ziyade bir yer değiştirme davranışını gösteriyor olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Deney dışında da kaçınan bağlanan bebeklerin anneleri, bebeklerinin sinyallerine duyarsız ve fiziksel temas isteklerine reddedici bir şekilde yaklaşma eğiliminde kişiler oldukları gözlenmiştir. Bowlby (1973), bağlanma davranışlarının sürekli reddedilmesinin bebekte öfke duygusunu uyandırabileceğini ileri sürmüştür. Bu durumda, kaçınan bebeklerin anneleri, onların ihtiyaçlarını devamlı reddetmeleri, bu bebeklerin aslında annelerine karşı öfkeli olabileceklerini düşündürmektedir (Ainsworth ve ark., 1978; Main, 1977a). Ayrıca annenin çoğunlukla bebeğini geri çevirmesi veya terslemesi ikisinin arasında kurulan fiziksel teması bir süre sonra engelleyici ve hoş olmayan bir deneyim haline dönüştürebilmekte ve bu yüzden kaçınan bebek, annesinin yaklaşma girişimlerine karşı bakışlarını kaçırarak veya dikkatini başka yöne

çevirerek görmezden geliyormuş gibi tepkiler verebilmektedir. Ainsworth ve arkadaşları, burada kaçınma davranışının anneye olan öfkeyle baş etmeye yardım ettiğini ve anneye yakın temas esnasında oluşan hoş olmayan deneyime karşı koruyucu bir işlevinin olduğunu dile getirmişlerdir.

Araştırmanın son grubu olan kaygılı\kararsız bağlanmada, çocukların annelerinin varlığında onları güvenli bir temel olarak kullanamadıkları ve çevreyi keşfetme eğiliminde davranmadıkları, bunun yerine annelerine sıkıca yapıştıkları, annelerinin ortamdan ayrılmasına ani ve yoğun bir stresle karşılık verdikleri, yeniden bir araya geldiklerinde kolay kolay yatışamadıkları ve annelerinin fiziksel temas taleplerine karşı hem yaklaşma hem de yakınlığa direnme eğiliminde olan kararsız bir duruş sergiledikleri gözlenmiştir. Kaygılı\kararsız çocukların anneleri, çocuklarının isteklerine karşı öngörülemeyen ve aşırı müdahaleci bir şekilde cevaplayan ve ihtiyaç anında sıklıkla ulaşılabilir olmayan kişiler olarak tanımlanmıştır (Ainsworth ve ark., 1978). Ainsworth ve arkadaşları, ayrıca bu gruptaki çocukların sergiledikleri uyumsuz davranış örüntüsünün, temelde annenin tutarsız davranışlarına karşı duyulan hayal kırıklığının bir tezahürü olabileceğini öne sürmüşlerdir.

Yabancı Ortam Deneyi içerisinde tutarlı bir bağlanma stratejisi gösteremedikleri için herhangi bir sınıfa yerleştirilemeyen dezorganize bağlanma, ilk kez Main ve Solomon (1986) tarafından keşfedilmiştir. Dezorganize bağlanan bebeklerin çelişkili, herhangi bir amaca yönelik olmayan, dağınık ve stereotipik davranış örüntüleri gösterdikleri, endişeli ve kafa karışıklığını yansıtan bir duruş sergiledikleri, aniden donup kaldıkları veya hareketlerinde kesintilerin ve yavaşlamaların meydana geldiği gözlenmiştir (Main ve Solomon, 1990). Main ve Hesse (1990) bağlanma figürlerinden belirgin derecede korkma halinin, dezorganize bağlanma örüntülerinin ortaya çıkmasında temel mekanizma olabileceğini öne sürmüşlerdir. Güvenlik arayışı ile yaklaşılan ebeveynin aynı zamanda korku kaynağı olması bebekte, çatışma haline yol açabildiği düşünülmektedir. Spesifik olarak kendi çocukluğunda çözümleyemediği travmaları bulanan ebeveynlerin, herhangi bir stres karşısında çocuklarına karşı korkutucu (Schuengel ve ark., 1999) ve disosiyatif

(Abrams ve ark., 2006) davranışlar sergilemelerinin, dezorganize bağlanmayı öngördüğü araştırmalarca kaydedilmiştir.

2.1.2. Yetişkinlikte Bağlanma

Bahsedildiği gibi Bowlby (1980, 1988), hayatın ilk yıllarında çocukların bağlanma yaşantıları temelinde kendi benlikleri ve bağlanma figürleri hakkında birtakım zihinsel temsilleri içeren içsel çalışan modeller geliştirdiklerini, bu modellerin zamanla kişiliğin merkezi bir parçası haline geldiğini ve kişilerin eylemlerini yönlendirmede kilit bir rol oynadığını öne sürmüştür. Bowlby'nin ileri sürdüğü bu görüşleri, Main çalışmalarıyla sınamıştır. İlk olarak Main yaptığı uzun dönem araştırmalar ile 12-18 aylık bebeklerin, Yabancı Ortam Deneyi içerisinde gösterdikleri bağlanma örüntüleri ile 5 yıl sonra gösterdikleri bağlanma örüntüleri arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. İkinci olarak George, Kaplan ve Main (1985) geliştirdikleri yarı yapılandırılmış bir ölçek olan Yetişkin Bağlanma Görüşmesi (YBG, Adult Attachment Interview) aracılığıyla yetişkin bireylerin çocukluk anıları ve deneyimleri temelinde hangi bağlanma sınıfına ait oldukları belirlemeye çalışmışlardır. Bu ölçekte, kişilerin yetişkin bağlanma kategorileri güvenli\özerk, saplantılı, kayıtsız\kaçıngan ve yönelim sorunlu\dezorganize olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Main, çocukların Yabancı Ortam Deneyi esnasında gösterdikleri bağlanma örüntülerinin, ileride YBG ölçeğine verecekleri yanıtları öngörebileceğine inanmıştır.

Bowlby (1973) bağlanmanın beşikten mezara kadar bir ömür devam ettiğine ve yalnızca çocukluk ilişkilerini değil, hayat boyu yakın ilişkileri etkilediğine inanmıştır. Bowlby'nin ileri sürdüğü bu görüşü, romantik ilişki bağlamında çalışan ilk araştırmacılar Hazan ve Shaver'dır (1987). Hazan ve Shaver, yetişkin romantik ilişkileri bir bağlanma süreci olarak değerlendirip bakım veren-bebek ilişkisine benzer dinamiklerin çiftlerde de meydana geldiğini ileri sürmüşlerdir (Barthmelow, 1991). Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) yaptığı çalışmada yer alan bağlanma stillerine paralel olarak yetişkin romantik ilişkilerinde de benzer bağlanma stillerinin (güvenli, kaçıngan ve kaygılı\kararsız) meydana geldiği vurgulamışlardır.

Güvenli bağlanan yetişkinler, romantik ilişkilerini mutluluk, dostluk ve güven gibi duygularla karakterize etmekte, partnerlerinin kusurlarına rağmen onları kabul edip desteklemektedirler. Ayrıca güvenli bağlanan yetişkinler, daha uzun ilişkiler yaşama ve güvensiz bağlanan kişilere kıyasla çocukluk anılarında ebeveynlerini pozitif duygularla eğiliminde olmaktadırlar. Kaçınan bağlanan yetişkinler, partnerlerine yakınlaşmaktan korkan ve diğerlerine güvenme ve kendini açma konusunda güçlük çeken kişiler olarak karakterize edilmektedirler. Bu bağlamda, kaygılı/kararsız bağlanan kişilerin ise ilişkilerine takıntı düzeyinde bağlanan, ilişkide yeterince sevildiğini hissetmekte zorlanan, aşırı düzeyde kıskançlık duyan ve partnerleriyle tamamen bütünleşme arzusu içerisinde olan kişiler olarak tanımlanabilmektedirler. Kaçınan bağlanan kişiler, kaygılı bağlanan kişilere kıyasla çocuklukta ebeveynlerini daha soğuk ve reddedici kişiler olarak hatırlamaktadırlar (Hazan ve Shaver, 1987).

Yetişkin bağlanma stillerini ölçmek için Hazan ile Shaver (1987) ve Main ile arkadaşları (1985) tarafından geliştirilen ölçekler, sınıflandırmaları ve yöntemleri açısından birbirinden farklılaşmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler üzerinden ilerleyen YBG ölçeğinde, katılımcıların verdikleri yanıtlar üzerinden yapılan çıkarımlar söz konusu iken Hazan ve Shaver'in geliştirdiği öz bildirim ölçeğinde katılımcıların direkt yanıtları değerlendirilmektedir. Yöntemsel farklılığa ek olarak YBG ölçeğinde kaçınan bağlanan kişiler, bağlanma ihtiyaçlarını hafife alma ve reddetme eğiliminde olurken öz bildirim yönteminde kaçınan bağlanma, başkaları ile yakınlık kurma konusunda rahatsızlık duyma ve güçlük çekme olarak tanımlanmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

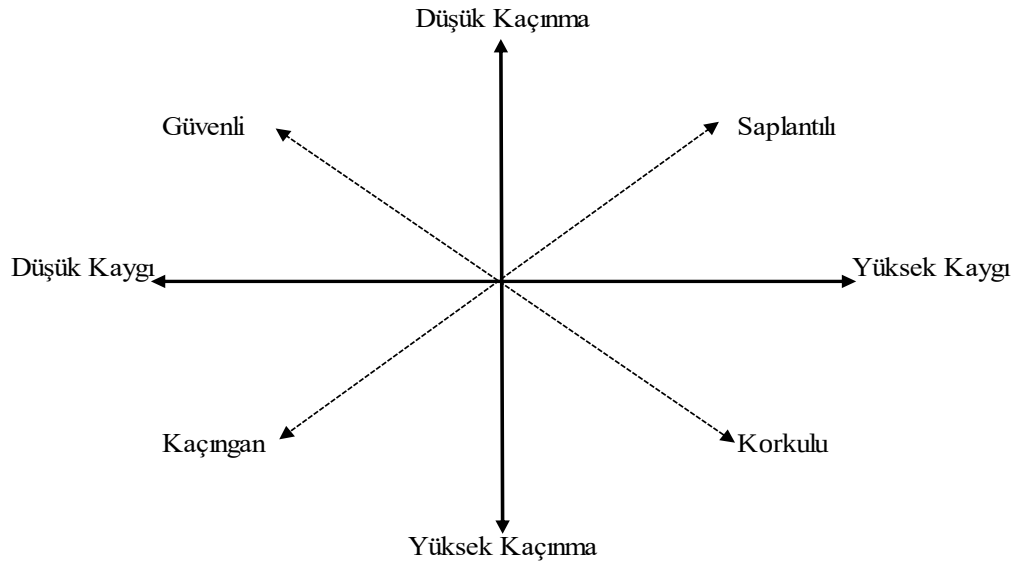
Bu iki ölçekten farklı olarak Bartholomew (1990), Bowlby'nin içsel çalışan modeller üzerine yaptığı çalışmalardan yola çıkarak kişilerin geliştirdikleri bağlanma stillerini ölçmeye çalıştığı Dörtlü Bağlanma Modelini ileri sürmüştür. Bu modelde, bağlanma stilleri, kişilerin kendi benliklerine ve başkalarına dair bakış açılarını (olumlu veya olumsuz) içeren iki temel boyut üzerine inşa edilmiştir. Bu dört bağlanma stilinden birincisi olan güvenli bağlanmada kişiler, kendi benliklerini sevebilir ve değerli bulurken başkalarını, onları onaylayacak ve ihtiyaç

duyduklarında yardım edecek kişiler olarak değerlendirdikleri genel olumlu bir bakış açısı geliştirebilmektedirler. Saplantılı bağlanmada ise kişiler, kendi benliklerini değersiz ve sevilemez bir şekilde değerlendirirken başkalarını daha olumlu ve sevimliyi hak eden kişiler olarak değerlendirdikleri bir bakış açısı geliştirebilmektedirler. Saplantılı bağlanan kişiler, yalnızca değerli gördükleri kişilerin onayını ve desteğini aldıkları takdirde, kendilerini sevebilir ve değerli hissetme eğiliminde olabilmektedirler. Korkulu bağlanmada kişiler, hem kendi benliklerini değersiz ve sevilemez olarak değerlendirdikleri hem de başkalarını reddedici ve güvenilmez olarak değerlendirdikleri genel olumsuz bir bakış açısına sahip olabilmektedirler. Son olarak kaçınan bağlanmada, benliğin olumlu ve değerli olarak göüldüğü, başkalarının ise tam tersi güvenilemez ve reddedici olarak değerlendirildiği bir bakış açısı sürdürölmektedir.

Korkulu bağlanma ile kaçınan bağlanmada kişilerin, başkalarına karşı olumsuz bir değerlendirmesi söz konusudur. Fakat korkulu bağlanan kişiler, diğerk kişiler tarafından zarar görmek istemedikleri için diğerk kişilere karşı mesafelenirken kaçınan bağlanan kişiler, hayal kırıklığına karşı kendilerini korumak ve bağımsızlıklarını sürdürebilmek için diğerkleri ile ilişkilerine mesafe koyma eğilimi gösterebilmektedir. Buna ek olarak Bartholomew ve Horowitz (1991), kaçınan bağlanmanın tam tersi olan saplantılı bağlanmada, kişilerin başkalarına karşı olumlu kendilerine karşı olumsuz bakış açılarını, reddedildiklerinde kendilerini suçlama davranışları aracılığıyla sürdürüyor olabileceklerini vurgulamışlardır.

1990lı yılların ortalarına doğru yetişkin bağlanma stillerini ölçmek amaçlı alanyazında pek çok ölçek geliştirilmiştir. Bu yüzden Brennan, Clark ve Shaver (1998) tüm bağlanma ölçek maddelerini bir araya getirerek faktör analizi uygulamışlar ve bu analiz sonucunda kaygı ve kaçınma boyutlarının, bağlanma örüntülerinin altında yatan iki temel boyut olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu konuda alan yazında yapılan pek çok çalışma, bağlanma süreçleri içerisinde kişilerin bireysel farklılıklarını değerlendirirken boyutsal modellerin kategorik modellere kıyasla daha geçerli ölçüm araçları olduklarını vurgulamıştır.

Güvensiz bağlanma boyutlarından biri olan yüksek kaygının reddedilme veya terk edilme ihtimallerine karşı aşırı duyarlılık durumu ile ilişkilendirilirken bir diğer güvensiz bağlanma boyutu olan yüksek kaçınmanın ise yakınlığa karşı isteksizlik ve rahatsızlık duyma halinin yanı sıra diğerlerine karşı güvensizlik duygularıyla ilişkilendirilmektedir (Gilliath ve ark., 2016). Bu bağlamda, düşük kaygı, düşük kaçınma hali güvenli bağlanma stiline; düşük kaygı, yüksek kaçınma hali kaçınan bağlanma stiline; yüksek kaygı, düşük kaçınma hali saplantılı bağlanma stiline ve yüksek kaygı, yüksek kaçınma hali korkulu-kaçınan bağlanma stiline karşılık gelmektedir. Ayrıca yürütülen deneysel çalışmalar kaygı ve kaçınma boyutları ile benlik ve diğerleri modellerinin sırasıyla kesiştiğini göstermiştir (Fraley ve ark., 2000).

Şekil 1.3. İki Boyutlu Bağlanma Modeli.

(Fraley ve Shaver, 2000)

2.3. Homofobi

1960'lı yılların Amerika Birleşik Devletleri'nde eşcinselliğin psikiyatrik bir hastalık olarak görüldüğü sırada, psikanalist Weinberg ruh sağlığı alanında çalışan uzmanların eşcinsel erkeklere yönelik sergiledikleri ayrımcılığı tanımlamak için homofobi kavramını ilk defa ortaya atmıştır (Herek, 2004). Yunanca kökene sahip

eş veya aynı anlamlarına gelen "homo" kelimesi ve belirli bir nesne veya duruma yönelik aşırı ve mantık dışı korku anlamına gelen "fobi" kelimelerinin birleşiminden türetilen bu kavram (Herek, 2004), "Eşcinsel kişilerle yakın mesafede olmaktan ötürü hissedilen korku" anlamına gelmektedir (Weinberg, 1972, s. 4). İleri sürüldüğü yıllarda, eşcinsel kişilere yönelik sergilenen düşmanca tutum ve ayrımcılıkları tanımlayan herhangi bir kavram bulunmadığı için kısa sürede ün kazanmış ve kapsayıcılığı zamanla artmıştır (Lyonga, 2019).

Homofobi kavramı bahsedildiği gibi yalnızca eşcinsel kişilere yönelik korkuyu tanımlamak için ortaya atılmış ve kişilerin, toplumun ve politik normların etkisini göz arda etmiştir. Homofobi kavramının, temelini psikopatolojiye dayandırıyor olması ve ilk kullanımından farklı olarak yalnızca eşcinsel bireylere yönelik ayrımcılığı açıklarken değil; heteroseksüel olmayan diğer cinsel azınlık grubunda yer alan kişilere yönelik de ayrımcılığı tanımlarken kullanılıyor olması, kavram karmaşasına yol açtığı gerekçesiyle pek çok kez tartışmalara yol açmıştır. Kişilerin sergiledikleri bu davranışların fobiden ziyade bir ön yargı durumunu temsil ettiği savunulmuştur. Bu yüzden, bu alanda önemli çalışmalar yürüten araştırmacılardan biri olan Herek; cinsel ön yargı (2000), cinsel damgalama (2004;2007) ve heteroseksizm gibi kelimeleri önermiştir (akt. Lyonga, 2019). Ancak homofobi kavramının, uzun yıllardır hem araştırmalarda hem de LGBT+ bireylerin haklarını savunurken kullanılmış olmasından doğan aşinalık ve diğer kavramların da kendi içerisinde pek çok dezavantaj içeriyor olmasından dolayı her ne kadar tartışma yaratsa da hala literatürde, cinsel ön yargı ve ayrımcılığı açıklamak için sıklıkla kullanılmaktadır (Herek, 2000). Hopkins'e (1996) göre homofobi terimi psikiyatriden politik bir görüşe doğru yeni bir boyut kazanmıştır (akt. Lyonga, 2019).

Herek (1984a), homoseksüel bireylere karşı aşırı düzeyde negatif tutum besleyen ve bu yönde davranışlar sergileyen kişileri şu şekilde karakterize etmiştir: i) toplumsal cinsiyet rollerine kuvvetli bir şekilde bağlı olma ve bu rollere aksi davranan kişilerin cezalandırılmasına yönelik inançlar benimseme, ii) yüksek düzeyde otoriteryen kişilik, iii) sıklıkla homoseksüel bireylerle yakın bir temasta bulunmamış olma ve iv) muhafazakâr bir dini ideolojiye sıkı sıkıya bağlılık.

Ülkemizde yapılan çalışmalar, Türkiye’de eşcinsellere yönelik negatif tutum ve davranışların oldukça yaygın olduğunu göstermektedir (Orta ve Camgöz, 2018). Dünya Değerler Araştırması’nın Türkiye’deki sonuçlarına göre Türk toplumunun %84’ünün eşcinsel kişilerle komşu olmak istemediği görülmüştür (Kaos GL, 2012). Türkiye İnsan Hakları Siciline Birleşmiş Milletler Evrensel Periyodik İnceleme (2010) kapsamında bakıldığında Türkiye’nin cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim üzerinden işlenen ayrımcılığı önlemeye dair sunulan önerileri kabul etmediği görülmektedir (Cesur-Kılıçaslan ve Işık, 2017; Amnesty International, 2011). Buna ek olarak ülkemizde yaşanan ayrımcılık, nefret suçları ve ön yargı nedeniyle 2020 ILGA Avrupa Gökkuşağı İndeksi raporuna göre LGBT+ bireyler için yaşanabilecek ülkeler arasında Türkiye, sondan ikinci sırada yer almaktadır (Tar, 2020). Homofobinin bu denli yaygın olması LGBT+ bireylerin bu ön yargı ve ayrımcılık karşısında deneyimledikleri duygu, düşünce ve davranışları üzerinde çalışmanın önemini vurgular niteliktedir.

2.3.1. İçselleştirilmiş Homofobi

Kişilerin kendi hemcinslerine karşı hissettikleri cinsel çekim, istek ve duyguların intrapsişik çatışması, içselleştirilmiş homofobi olarak tanımlamıştır (Herek, 2004). LGBTI+ bireyler, ötekileştirilen diğer azınlık gruplarının yaşadığı reddedilme beklentisi, ayrımcılık ve nefret suçları gibi tutum ve davranışlara maruz kalmaktadırlar. Bu gibi olumsuz yaşam olayları da bireylerin gerçek cinsel yönelimlerini kabul edip sosyal çevrelerine açılmalarına engel olabilmekte (Gonsiorek, 1988) ve kişinin gerçek kimliğini gizlemesine yol açabilmektedir.

LGBT+ bireylerin yaşadığı fiziksel ve psikolojik sağlık problemlerini anlamada Azınlık Stres Teorisi (Meyer, 1995, 2003) genel bir çerçeve sunmuştur. Bu teori, baskın kültür veya toplum içerisinde yer almayan azınlık gruplarının, cinsel yönelimlerinden dolayı ön yargı, damgalama ve ayrımcılık gibi eylemlerle karşı karşıya kaldıkları ve bu yüzden heteroseksüel gruptaki kişilere kıyasla fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklara yol açan stres tepkilerini çok daha yüksek düzeylerde deneyimlediklerini ileri sürmektedir (Meyer ve Frost, 2013). Bununla paralel olarak LGB bireylerin, daha sık travma sonrası stres bozukluğu (Hatzenbuehler ve ark.,

2009a), alkolün kötüye kullanımı (Burgard ve ark., 2005), depresyon ve duygu durum bozuklukları (McCabe ve ark., 2010), anksiyete bozuklukları (Cochran ve ark., 2003), intihar düşünceleri ve intihar girişimlerinde bulunma (Cochran ve ark., 2003; Gilman ve ark., 2001) gibi ruhsal sağlık problemleri deneyimledikleri araştırmalar tarafından kaydedilmiştir (akt. Russell ve Fish, 2016).

Meyer (2003), LGB bireylerin uzaktan yakına doğru üç stres süreci deneyimlediklerini belirtmiştir: a) reddedilme, ön yargı ve ayrımcılık gibi kronik veya akut olarak kişinin dışında gerçekleşen koşullar veya olaylar, b) kişinin reddedileceğine veya ayrımcılık yaşayacağına dair beklenti ve duyarlılığı ve c) toplumun olumsuz tutum ve davranışlarını içselleştirme (içselleştirilmiş homofobi) süreci. Reddedilme, ön yargı ve ayrımcılık gibi uzak stresörler, kişinin algı ve değerlendirmelerinden bağımsız olarak azınlık statüsünde bulunmasından kaynaklanmakta iken reddedilme duyarlılığı ve içselleştirilmiş homofobi gibi yakın stresörler, daha öznel ve kişinin kendi içsel yaşantıları ile ilişkilendirilmektedir. Bu uzak ve yakın stres süreçleri, birbirleri ile ilişkilidir. Örneğin; kişinin ayrımcılığa uğraması veya bunu gözlemlemesi, reddedilme beklentilerinin artmasına yol açabilir ve kişi bu durumdan kaçınmak için gerçek kimliğini gizleyebilir. Bu durum da heteroseksüel grupta yer almayan farklı cinsel yönelime veya cinsiyet kimliğine sahip bireylerin, toplumun oluşturduğu homofobik tutum ve yargıları içe yönettikleri anlamına gelebilmektedir.

2.3.2. Cinsel Kimlik ve Eşcinsellik

Günümüzde yaygın olarak kullanılan cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyet rolü gibi kavramlar sıklıkla birbirleriyle karıştırılmakta ve yanlış inanışlara yol açabilmektedir. Buradan hareketle Shively ve De Cecco (1977), cinsel kimliğin bileşenlerini dörde ayırmıştır. Bunlardan birincisi olan biyolojik cinsiyet, XX veya XY şeklinde gösterilen kromozomlarla tanımlanmış olan, doğuştan gelen ve kişinin seçemediği cinsiyetidir. Cinsiyet kimliği ise kişinin kendisini hangi cinsiyete ait hissettiğine dair temel inancı ile ilişkilidir ve doğumda atanan cinsiyeti ile örtüşmek zorunda değildir. Cinsiyet kimliği ile biyolojik cinsiyet arasında yaşanan çatışmanın bir çözümü olarak kişiler tıbbi operasyonlara başvurabilmekte ve

cinsiyet kimliklerini biyolojik cinsiyetleriyle uyumlu hale getirebilmektedirler. Trans bireyler, tıbbi yardım aracılığıyla kalıcı olarak ait hissettikleri cinsiyete geçiş yapmış kişilerdir. Kültürel olarak kadın veya erkek olmakla ilişkilendirilen cinsiyet türüne ise toplumsal cinsiyet rolü denir. Geleneksel toplumlar tarafından stereotipik olarak kişilerin biyolojik cinsiyetleriyle uyumlu bir şekilde görünmesi, davranması ve karakteristik yapıya bürünmesi beklenmektedir. Kadınlardan feminen, erkeklerden ise maskülen davranması beklenirken bu rollerin dışına çıkan kişilerin davranışları uygunsuz olarak değerlendirilmektedir. Son bileşen olan cinsel yönelim, kişinin karşı cinse, hemcinsine veya her ikisine karşı hissettiği duygusal veya cinsel çekim olarak tanımlamıştır (Amerikan Psikoloji Derneği, t.y.). Shively ve De Cecco (1977), kişilerin cinsel yöneliminde, biyolojik cinsiyetten çok cinsiyet kimliğinin belirleyici etkisinin olduğuna inanmıştır ve cinsel yönelimin, heteroseksüel, biseksüel ve homoseksüel gibi üç farklı kategoriden ziyade bir süreklilik hattı boyunca değişebildiğini öne sürülmektedir (Rosario ve ark., 2006).

Eşcinselliğe ilişkin oluşturulan teoriler incelendiğinde eşcinselliğin patolojik, gelişmemişlik (immaturity) ve normallik olarak değerlendirildiği üç temel kategoriden söz edilebilir (Drescher, 2015). Eşcinselliği patoloji olarak değerlendiren teoriler, hamilelik esnasında veya sonrasında yaşanan hormonal dengesizlikler, problematik ebeveyn deneyimleri, cinsel istismar gibi olumsuz yaşam olaylarının, eşcinsellik üzerinde etkili olduğunu öne sürmektedir. Eşcinselliği patoloji olarak değerlendiren ve 19. yy.ın en etkili kişilerinin başında gelen Krafft Ebing'in görüşleri, Darwinyen teori zemininde oluşmuş ve kişilerin üremesine engel olabilecek cinsel davranışları patoloji göstergesi olarak kabul etmiştir (Downing, 2015; Drescher, 2015).

Eşcinsel duygu ve davranışların dışavurumunu immatür olarak değerlendiren teorilerin kökeni olan psikanalitik kuram, eşcinselliğin, heteroseksüelliğe geçişte normal bir aşama olduğunu fakat yetişkin eşcinselliğinin gelişimsel duraklamanın bir ürünü olduğunu ileri sürmektedir (Drescher, 2015). Freud (1905) eşcinselliğe dair "Eşcinselliğin bir üstünlük olmadığı ortada; ama utanılacak bir şey veya bir kusur, ayıp ya da aşağılık bir durum da değil; bunu bir hastalık olarak sınıflandıramayız;

daha ziyade cinsel işlevin bir türü olduğunu ve cinsel gelişimdeki bazı duraksamalardan kaynaklandığını düşünüyoruz. Eşcinselliği bir suç olarak görmek büyük haksızlık ve zalimlik olacaktır." (akt. TODAP, 2017) şeklinde bir açıklama yapmıştır. Freud eşcinselliği hastalık kategorisinde değerlendirmese de cinsel hazzın genital yolların dışında oral ya da anal yollarla karşılandığı cinsel aktiviteleri gelişmemişlik olarak nitelendirmiştir. Bir diğer deyişle Freud'a göre cinselliğin olgun bir şekilde gerçekleşebilmesi için kişilerin oral veya anal immatür psikoseksüel evreleri tamamlamış olması gerekmektedir. Freud'un ölümünden sonra psikanalitik çevrede eşcinselliğe dair tutum, daha olumsuz bir yönde değişmeye başlamıştır. 20. yy.ın etkili psikanalist ve psikiyatristlerinden olan Sandor Rado, Freud'un görüşlerini reddetmiş ve eşcinselliği, kişilerin deneyimlemiş oldukları yetersiz ebeveynlik sonucunda karşı cinse duyulan gizli patolojik korku ve fobik kaçınma olarak açıklamıştır. Bu gibi neo-Freudyan psikanalitik çalışmaların etkisiyle Amerikan Psikiyatri Derneği, DSM-I (1952)'de eşcinselliği sadizm, pedofili, fetişizm ve transvestisizm gibi bozuklukların bulunduğu "Sosyopatik Kişilik Bozukluğu" başlığı altında sınıflandırırken DSM-II (1968)'de fetişizm, teşhircilik ve pedofili bozukluklarıyla beraber "Cinsel Sapma" kategorisi altında sınıflandırmıştır.

1968 yılında New York'ta, eşcinsel hakları hareketinin başlangıcı ve sembolü olarak kabul edilen Stonewall Ayaklanmaları yaşanmıştır (Butler, 2008). Bu gibi etkili ayaklanmalar üzerine Amerikan Psikiyatri Birliği ruhsal bozukluk tanı koyma kriterlerini yeniden gözden geçirmek durumunda kalmıştır. Stoller ve arkadaşları (1973), psikiyatrik bozukluk tanısı konulabilmesi için kişilerin ya öznel sıkıntı hali deneyimlemesi ya sosyal işlevselliklerinde bozulmalar yaşaması ya da bu iki kriterden birden sahip olması gerektiğini ancak eşcinsel bireylerin bu iki kriteri de sağlamadıkları belirtilmiştir. Bunun üzerine APA 1973 yılında, oybirliği ile eşcinsellik kategorisini DSM'den çıkarmıştır.

Alanda yapılan önemli bilimsel çalışma ve klinik deneyim, eşcinselliğin normal ve doğal olduğu yönünde kanıtların oluşmasında etkili olmuştur. Bunun sonucunda APA: "Aynı cinsiyetten kişilere karşı duyulan cinsel çekim, davranış ve yönelim insan cinselliğinin normal ve olumlu çeşitleridir. Eşcinsellik, zihinsel veya

gelişimsel bozukluk olduğunu göstermez." (Glassgold ve ark., 2009; akt. Kinney, 2015) şeklinde açıklama yapmıştır. Buna ek olarak, APA LGB bireylerle çalışan psikologlara genel bir çerçeve sunması amacıyla "Lezbiyen, Eşcinsel ve Biseksüel Danışanlarla Psikolojik Uygulamalar için Yönergeler" (Guidelines for Psychological Practice With Lesbian, Gay, and Bisexual Clients)'i yayımlamıştır. Bu rehber, APA Etik Kod (APA, 2002) zeminde inşa edilmiş niteliktedir ve APA'nın eşcinsel kadın, erkek ve biseksüel bireylere dair var olan politikasıyla uyumludur. Psikoloji ve psikiyatri alanında yaşanan tüm bu ilerlemeler askeri, politika, sağlık, medya ve eğitim alanlarında da gelişmelerin yaşanmasında etkili olmuştur.

2.4. Zihinselleştirme Kavramı

Psikanalitik teoriye dayanan, klinik ortamda etkili bir şekilde kullanılmaya elverişli olan ve bilimsel kanıtlarla desteklenen, kavramsal bir çerçeve oluşturmak amacıyla Fonagy tarafından öne sürülen zihinselleştirme kavramı (Choi-Kain ve Gunderson, 2008), zihin teorisi ve psikanalitik simgeleştirme kavramlarının birleşimidir (Premack ve Woodruff, 1978). Zihinselleştirme kavramına psikanalitik yazılarda rastlansa da bu kavramın net bir tanımlaması Bateman ve Fonagy gibi düşünürlere kadar yapılmamıştır. Bateman ve Fonagy (2003) zihinselleştirme kapasitesini en genel hatlarıyla şu şekilde tanımlamıştır: "Zihinselleştirme temel olarak insan davranışını altta yatan zihinsel durumlar açısından anlama ve yorumlama kapasitesidir. Çocukluk döneminde bağlanma konteksti içerisinde, kendini bir başkasının zihninde deneyimleme süreciyle gelişir ve yalnızca güvenli bir çevrenin bağlamı içerisinde olgunlaşır." (s.191).

Bateman ve Fonagy (2016) tarafından kavramsallaştırılan zihinselleştirme kapasitesi, "Kişinin hem kendisinin hem de diğerlerinin eylemlerini; düşünceler, duygular, istekler ve arzular açısından anlama yeteneğidir." (s.3) ve bu yetenek kişinin kendisine dışarıdan, diğerlerine içeriden bakabilme perspektifi sağlamaktadır. Bu yüzden, zihinselleştirme süreci insanların eylemlerini açıklarken kişinin, kendisinin ve diğerlerinin zihinsel süreçleri hakkında belirli bir farkındalığa sahip olmasını gerektirmektedir. Farkındalıkla veya farkındalık dışında olan bu istekler,

arzular, anlık düşünceler ve duygular kişilerin sergiledikleri davranışları daima etkilemekte ve kişinin benlik ve kimlik duygularının taşıyıcısı olmaktadır.

Zihinselleştirme, insanlara özgü bir kapasite olup onları doğadaki diğer canlılardan ayırmaktadır fakat insanların tamamı, eşit düzeyde bu kapasiteye sahip değildirler (Bateman ve Fonagy, 2016). Zihinselleştirme süreci, zihinsel olmayı zihinsele dönüştürmeyi içeren, dikkat ve çaba gerektiren bir süreç olduğu için özellikle stres içeren durumlarda basit bir şekilde gerçekleşmesi mümkün değildir. Benmerkezci veya stereotipik bir bakış açısını durdurup başka bir kişinin perspektifinden bakmaya çalışmak zihnin çaba gerektiren bilişsel yürütücü bir işlevidir (Allen ve ark., 2008). Hughes ve arkadaşları (2005), otomatik zihinselleştirmenin erken dönemde geliştiğini ve muhtemelen doğuştan gelen bir özellik olduğunu fakat tam bir zihinselleştirme sürecinin çevresel etmenlere karşı oldukça duyarlı olduğunu öne sürmüşlerdir. Mentalizasyon gelişiminin; bağlanma ilişkisi içerisinde bakım veren tarafından bebeğin öznel deneyimlerinin ne kadar yansıtıldığı, sosyal öğrenme süreçlerinin nasıl gerçekleştiği ve aile ilişkilerinin niteliğine bağlı olarak değişebildiği öne sürülmüştür (Bateman ve Fonagy, 2016).

Fonagy ve Target (1998), çocuklukta veya yetişkinlikte belirli kişilik bozukluğu geliştiren kişilerin, güvenilir bir şekilde kendi zihinsel süreçlerinin temsili dünyası hakkında doğru bir resme ulaşamadıklarını ileri sürmüşlerdir. Bu durumun temelini, bebeğin kendi zihnindekileri (duygu, düşünce, istek, duyum vb.) bakım verenin zihninde bulamamasından kaynaklandığına inanmışlardır. Anne, bebeğin hissettiklerini ona geri yansıtmalı ve bebek bu sayede, kendi hissettiklerini annesinin yüzünde görebilmelidir. Bakım veren, bebeğin hissettiklerini doğru bir şekilde okuyup geri yansıttığında bebeğin hissettiği algı deneyimini düzenleyip anlamlandırabileceği ve bu temsil sürecini içselleştirebileceği öne sürülmüştür. (Duman, 2019)

Fonagy ve Target (1998), diğerlerinin eylemlerini anlama sürecinin, çocuğun kendi içsel yaşantılarını isimlendirme ve anlamlandırma becerisi ile yakından ilişkili olduğunu, bu yüzden zihinselleştirmenin; duygu düzenleme, dürtü kontrolü, öz izleme ve kendini gerçekleştirme durumlarının altında yatan bir mekanizma

olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu sayede çocuk, diğer kişilerin zihinsel süreçlerini keşfettikçe sergiledikleri eylemlerin de anlamlı ve tahmin edilebilir olduğunu fark edebilecektir. Ancak travma ve erken bağlanma ilişkilerindeki bozulmalar, zihinselleştirme kapasitesinde ve uyumlu bir benlik gelişiminde bozulmalara yol açabilmektedir (Fonagy ve Luyten, 2009). İzleyen bölümde, zihinselleştirme kavramının boyutlarından bahsedilecektir.

2.4.1. Zihinselleştirme Boyutları

Zihinselleştirme kavramı: i) kontrollü ve otomatik (örtük), ii) benlik ve diğerleri, iii) içsel ve dışsal ve iv) bilişsel ve duygusal olmak üzere sinirbilimciler tarafından 4 boyutta değerlendirilmiştir (Bateman ve Fonagy, 2016; Lieberman, 2007). Bunlardan birinci boyut olan kontrollü zihinselleştirme çaba, dikkat, niyet ve farkındalık içerip genellikle sözlü olarak gerçekleşen bir süreci yansıtırken otomatik zihinselleştirme daha az çaba, dikkat ve farkındalık içermekte ve çoğunlukla hızlı ve refleksif bir süreci yansıtmaktadır. Günlük sosyal ilişkilerde genellikle otomatik zihinselleştirme süreçleri etkin olmakta ve özellikle güvenli bağlanmanın olduğu ilişkilerde kontrollü zihinselleştirmeye çok fazla ihtiyaç duyulmamaktadır. Uyumlu ve gelişmiş bir zihinselleştirme becerisi, otomatik taraftan kontrollü tarafa doğru esnek ve kolay bir şekilde geçebilmeyi gerektirmektedir. Bağlanma ilişkisi içerisinde, stres ve kaygı seviyesi arttıkça otomatik boyut ön plana çıkmakta ve kontrollü zihinselleştirme ile bağlantılı nöral sistemler arka planda kalmaktadır (Nolte ve ark., 2013). Bunun sebebi, duygusal uyarılma arttıkça otomatik olarak savaş ya da kaç tepkisi vermek, hızlı bir şekilde tehlikeye karşı korunma avantajı sağlamaktadır. Ancak kişilerarası stres durumlarında otomatik zihinselleştirmeden ziyade kontrollü, yansıtıcı ve karmaşık beceriler kullanmak daha fazla avantaj getirirse de sınırlı zihinselleştirme ve yansıtma becerisine sahip kişiler diğer insanların sembolik nitelikte davranışlarına geri adım atıp esnek ve uyumlu cevaplar vermekte zorlanmaktadırlar (Fonagy ve Target, 1998).

İkinci boyut ise kişinin benlik ve diğerlerine yönelik içsel süreçleri zihinselleştirebilmesidir. Bateman ve Fonagy (2016), zihinselleştirme kapasitesinin bu her iki boyutunun birbiriyle yakından ilişkili olduğunu ve her ikisinin de bağlanma

ilişkisi temelinde geliştiğine inanmışlardır. Erken dönem bağlanma ilişkisi içerisinde, bakım verenlerin zihinsel süreçleri aynalama ve temsil etme becerileri çocuk tarafından gözlemlenir, yansıtılır ve içselleştirilir. Bu yüzden, benlik ve diğerlerine yönelik psişik süreçler iç içe geçmiş bir durumdadır. Bir diğer boyut ise içsel ve dışsal zihinselleştirmedir. Kişinin doğrudan duygu, düşünce ve tecrübelerini dikkate alarak hem kendisi hem de diğerlerinin içsel deneyimini anlaması içsel boyut iken (Fonagy ve Luyten, 2009) yüz ifadeleri, beden duruşu ve ses tonu gibi dış göstergelere bağlı kalarak zihinsel durum çıkarımlarında bulunması dışsal boyuttur. Buradan içsel boyut, dışsal boyutun ikinci dereceden bir temsili olarak değerlendirilebilir (Fonagy ve ark., 2007). Bu boyutlar arasında denge sağlanmadıkça zihinselleştirme güçlüğü yaşanabilmektedir. Örneğin; Sınırdaki Kişilik Bozukluğu (SKB) tanısına sahip kişiler, genellikle zihinsel durumların dışsal yansımalarına daha fazla odaklanma eğiliminde olabilmektedirler. Bu duruma örnek olarak terapistin arkasına yaslanıp ağzını çok hafif açma durumunu kendisinden sıkıldığını ve bu yüzden, esnediği şeklinde hızlı bir varsayımda bulunma eğilimleri verilebilir.

Son boyut ise duygusal ve bilişsel zihinselleştirmedir. Duygusal zihinselleştirme, benlik duygusu ve gerçek bir empati deneyimi süreçlerini kapsamakta ve kişinin kendisinin ve başkalarının hissettiklerini anlayabilme kapasitesini içermektedir. Bilişsel zihinselleştirme ise kişinin, hem kendisinin hem de başkalarının zihinsel durumlarını adlandırma, tanıma ve bu durumlar hakkında mantık yürütme kapasitesini belirtmektedir. Zihinselleştirmenin duygusal boyutu, büyük ölçüde otomatik zihinselleştirmeye bilişsel boyutu ise kontrollü zihinselleştirme ile ilişkilendirilmektedir (Sabbagh, 2004). Buna karşın, sağlıklı bir zihinselleştirme süreci bu iki boyutun bütünleşmesini gerektirmektedir (Luyten ve ark., 2020). Bir sonraki bölümde, zihinselleştirme öncesi düşünme biçimlerinden bahsedilecektir.

2.4.2. Zihinselleştirme Öncesi Modlar

Duygusal uyarılmanın şiddetli olduğu durumlar deneyimleyen veya sınırdaki kişilik bozukluğuna sahip kişiler, zihinselleştirme kapasitesinin henüz gelişmeden önceki düşünme şekillerine sıklıkla gerileyebilmektedirler (Bateman ve Fonagy,

2016). Zihinselleştirme öncesi düşünme, aşağıda belirtilen çeşitli modlarla kendisini göstermektedir.

Psişik eşdeğerlik modunda, duygular ve düşünceler alternatif bir bakış açısına yer bırakmayacak kadar gerçektir ve zihinsel gerçeklik, dışsal gerçekliğe eş değer olarak algılanır. Bir diğer deyişle fikirler ve algılar adeta gerçekliğin birer kopyalarıymış gibi yaşantılanmaktadır (Brown, 2008) Örneğin; kişi kendisini kötü hissediyorsa bu, onun kötü biri olduğu anlamına gelmektedir. Bu yüzden psişik eşdeğerlik modunda üst düzey bilişsel süreçler, duyguları düzenleyememektedir.

Teleolojik modda, sonuçları yalnızca fiziksel olarak hissedilebilen ve somut durumlarla sınırlandırılmış zihinsel durumların varlığı kabul edilir ve tanınır. Örneğin; sevgi duygusu ancak dokunma, sarılma veya okşama gibi fiziksel olarak gözlemlenebilen bir temasın varlığı ile tanınır.

Rol yapma modunda, içsel deneyimler, dışsal ve somut gerçekliklerden koparılır. Kişiler bu modda deneyimlerini, tıpkı bir hayal dünyasında yaşıyormuşçasına aktarabilirler. Belirttikleri bu düşünce içerikleriyle duygulanımları çelişebilmekte ve sahte zihinselleştirme veya aşırı zihinselleştirme durumları ortaya çıkabilmektedir. İlerleyen vakalarda, disosiyatif hislerin yaşanması ve çevreye yabancılaşma gibi psikopatolojik semptomlarla kendisini gösterebilmektedir.

Bahsedilen düşünme şekillerinin yeniden ortaya çıkması kişinin sağlıklı bir zihinselleştirme kapasitesini kaybettiğine işaret etmektedir. Bu yüzden, dengeli ve uyumlu bir zihinselleştirme kapasitesinin kaybedildiğini gösteren bu düşünme biçimlerini fark etmek özellikle klinisyenler için önem arz etmektedir (Luyten ve ark., 2020).

2.4.3. Zihinselleştirme ile Kesişen Kavramlar

Zihinselleştirme kavramı, alanda pek çok kavramla örtüşmektedir. Bu çalışmada, zihinselleştirme ile beraber en çok kullanılan kavramlardan olan bilinçli farkındalık (mindfulness), empati ve zihin teorisi (theory of mind, ToM)

kavramlarıyla zihinselleştirmenin hangi noktalarda ayrıştığı ele alınacaktır. Öncelikli olarak zihinselleştirme ile beraber en çok kullanılan kavramlardan biri olan bilinçli farkındalık sürecinde, kişi kendi deneyimlediği duygusal veya bilişsel süreçlerine odaklanılırken zihinselleştirme sürecinde kişi hem kendi hem de diğerlerinin zihinsel süreçlerine odaklanmaktadır. Bilinçli farkındalık eylemi esnasında, şimdiki zamana vurgu yapılırken zihinselleştirme sürecinde, şimdiki zamanın yanı sıra geçmiş ve gelecek zaman da göz önünde bulundurulur. Ayrıca bilinçli farkındalık sürecinde içsel deneyimleri kabul davranışı ön plandayken zihinselleştirme sürecinde içsel deneyimleri yansıtmaya ve anlamlandırma söz konusudur (Choi-Kain ve Gunderson, 2008).

Bir diğer kesişen kavram olan empati, genellikle bir başkasının deneyimini onun perspektifinden anlayabilme, hissettiklerini hissedebilme ve paylaşabilme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (Baker ve Baker, 1987). Zihinselleştirme ise başka birinin hislerini paylaşmanın yanı sıra bu hislerin ortaya çıkmasında etkili olan zihinsel süreçleri algılayabilmeyi de içermektedir (Brown, 2008). Ek olarak, empatide daha çok diğerlerine yönelik bir anlayış söz konusuyken bu anlayış, daha çok duygusal içerikler üzerine temellenmiştir (Choi ve Gunderson, 2008). Son olarak zihinselleştirme ile kesişen bir diğer yapı olan zihin teorisi, diğerlerinin davranışlarını yorumlarken onların farklı zihinsel durumlarının (istek, duygu, düşünce, motivasyon ve inançları vb.) olabileceğini öncelikle kabul etmeyi ve sonrasında bunları fark edebilmeyi belirtmektedir. Zihin teorisi, diğerleri odaklıdır ve özellikle zihinselleştirmenin bilişsel boyutuna vurgu yapmaktadır. Bahsedilen tüm bu karşılaştırmalar göz önünde bulundurulduğunda zihinselleştirme kavramının pek çok çeşitli yapıyı bünyesinde barındıran şemsiye bir kavram olduğu görülebilmektedir (Luyten ve ark., 2020).

2.4.4. Zihinselleştirmeye İlişkin Psikolojik Sorunlar

Yapılan araştırmalar mentalizasyon kapasitesindeki bozulmaların depresyon (Luyten ve ark., 2012), yeme bozuklukları (Skarderud, 2007), sınırda kişilik bozukluğu (Bateman ve Fonagy, 2004) ve antisosyal kişilik bozukluğu (Bateman ve Fonagy, 2008) gibi pek çok bozukluğa yatkınlıkta önemli bir rol oynadığını

göstermiştir. Yürütülen bu çalışmalar sonucunda, mentalizasyon kapasitesindeki bozukluklar, hipermentalizasyon (aşırı zihinselleştirme) ve hipomentalizasyon (yetersiz zihinselleştirme) olmak üzere iki gruba ayrılmıştır (Fonagy ve ark., 2016).

Hipermentalizasyon veya sahte zihinselleştirme (*pseudo-mentalizing*), başkalarının zihinsel durumları hakkında gözlemlenebilir verilerin ötesine geçen varsayımlarda bulunmayı ifade etmektedir (Sharp ve ark., 2013). Bu durum, genellikle somut veya test edilebilir dışsal gerçekliklerle hiç veya çok az bağlantılı ve detaylı ifadelerde kendini gösterebilmektedir. Hipomentalizasyon ise kişinin, kendi veya başkalarının zihinsel durumlarını anlama ve muhakeme etme konusundaki eksikliğini ifade etmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda, hipomentalizasyon ile yeme bozukluğu (Skårderud, 2007), depresyon (Lemma, ve ark., 2011) ve sınırda kişilik bozukluğu (Fonagy ve Luyten, 2016) gibi farklı bozukluklara yatkınlık arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır (akt. Fonagy ve ark, 2016).

Hipomentalizasyon eğilimi yüksek olan kişiler, kendilerini ve başkalarını anlamada yaşadıkları sınırlılığın farkında olmalarına rağmen hipermentalizasyon eğilimi yüksek olan kişiler, kendilerini iyi bir zihin okuyucu olarak değerlendirebilmektedirler. Ancak gerçek bir zihinselleştirme süreci, kişinin kendisi veya başkalarının zihinsel durumlarının opaklığına (belirsizliğine) dair farkındalığa sahip olmasını içermektedir. Bu nedenle, zihinselleştirme kapasitesi yüksek olan kişilerin, kendi veya başkalarının zihni hakkında belirli seviyede kesinliğe sahip olsa da nihai olarak bilmenin mümkün olmayacağının bilincinde olması beklenmektedir (Fonagy ve ark., 2016).

2.5. Saldırganlık Kavramı

Saldırganlığın tanımı yıllar içerisinde değişse de alanda en çok kabul edilen saldırganlık tanımlarından biri Baron (1977) tarafından dile getirilmiştir: “Saldırganlık, zarar görmekten kaçınmak için motive olan herhangi bir canlıya zarar vermeyi amaçlayan davranış biçimlerine denir.” (s.37). Bu tanımlama örneğin, bir otomobilin kontrolünü kaybetmesi sonucu bir yayaya çarpma davranışını saldırgan

bir davranış olarak ele almazken başka birine zarar vermek için silahtan ateşlenen bir merminin ıskalama durumunu saldırgan bir davranış olarak nitelendirmektedir. Saldırı, tecavüz ve cinayet gibi saldırganlığın aşırı biçimleri ise şiddet davranışı olarak tanımlanmaktadır. Tüm şiddet davranış biçimleri saldırganlığın bir göstergesi olarak kabul edilirken tüm saldırgan davranış biçimleri bir şiddet davranışı olarak değerlendirilmemektedir (Anderson ve Bushman, 2001).

Feshbach (1964), saldırganlığın kasıtlı ve kasıtsız olmak üzere ikiye ayrıldığını vurgulamıştır. Kasıtsız saldırganlık, yaralanmaya neden olsa da zarar verme niyeti söz konusu değildir. Kasıtlı saldırgan davranışların da tamamı eşdeğer olmadığı için araçsal saldırganlık ve düşmanca saldırganlık olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır. Düşmanca saldırganlık davranışlarında birincil amaç, herhangi birine veya bir nesneye zarar vermek iken araçsal saldırganlık davranışlarında para, sosyal statü ve güç kazanmak gibi bir hedef söz konusudur. Düşmanca saldırganlık durumlarında zarar verme arzusu ile kişi motive olurken araçsal saldırganlık söz konusu iken zarar verme arzusundan farklı olarak dikkat çekmekten kendini korumaya kadar değişebilen çeşitli motivasyon kaynakları söz konusu olabilmektedir.

Son yıllarda, dünya genelinde şiddet olayları artmakta ve bu yüzden, alanda insanların neden şiddet davranışlarına başvurduklarına dair araştırmalar yoğunlaşmaktadır. Şiddet olaylarının giderek yaygınlaşması bilim insanlarını, teknolojik değişimler ve medya unsurları gibi konulara yöneltmiştir. Saldırganlık ve medya unsurları üzerine yapılan ilk deneysel çalışmalardan biri olan Bobo Doll Deneyi (Bandura, 1961-1963), medya şiddetinin çocuklar üzerinde nasıl etkiler bıraktığını gözler önüne sermiştir. Agresif davranışlar gösteren modellere maruz kalan çocuklar, yeni saldırgan davranış biçimleri geliştirmenin yanı sıra modelin sergilediği davranışlara yenilerini ekleyerek taklit ettikleri de görülmüştür (Bandura, 1973). Bobo Doll Deneyi ile birlikte günümüze kadar yapılan deneysel çalışmalar sonucunda, çocukların kısa süre dahi şiddet içerikli film veya televizyon programlarına maruz kalmaları, saldırgan davranış biçimleri gösterme olasılıklarını arttırdığı, tekrarlayıcı bir şekilde bu gibi olumsuz içeriklere maruz kalmalarının ise

yetişkinlik dönemindeki saldırgan davranış örüntüleri için bir temel oluşturabildiği artık kabul edilen bir olgu haline gelmiştir.

Saldırganlık alanında yaptığı pek çok çalışmayla tanınan Berkowitz, tanık olunan saldırganlığın, motor tepkilerin ve agresif düşüncelerin ortaya çıkmasında uyaran işlevi üstlenebileceğini öne sürmüştür. Berkowitz ve Powers'ın (1979) "Şiddet bakan kişinin gözündedir." (s. 78) ifadesi, kişilerin gördükleri saldırganlığı haklı, haksız ya da masum bir kişiye yöneltilmiş bir saldırı şeklinde farklı farklı yorumlayabilme ve bu durumun kendi saldırganlık eğilimlerine yönelik inançlarını etkileyebilme olasılıklarını içermektedir. Bu doğrultuda, Berkowitz ve Rawlings (1963) tarafından yapılan çalışmada katılımcılara izletilen filmde gösterilen saldırganlığın haklı olarak yansıtıldığı filmi izleyen katılımcıların, haksız olarak yansıtıldığı filmi izleyen katılımcılara göre daha fazla düşmanca davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Kısacası, saldırganlığın nasıl algılandığı, olaya verilen tepki üzerinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. İzleyen bölümde, saldırganlık eğiliminin gelişimine yönelik kuramsal bakış aktarılacaktır.

2.5.1. Saldırganlığa Dair Kuramsal Yaklaşımlar

2.5.1.1. Psikanalitik Yaklaşım

Freud; ilk dönem yazılarında, insanların tüm eylemlerinin doğrudan veya dolaylı olarak üretmeye, geliştirmeye ve sürdürmeye yönelik bir enerji olan Eros'tan kaynaklandığından bahsetmiş ve saldırganlığı libidinal dürtünün engellenmesi veya durdurulması sonucu oluşan bir tepki olarak değerlendirmiştir. Daha sonraki süreçlerde, özellikle 1. Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkımların etkisiyle Freud (1920)'un insan doğasına ve saldırganlığa dair bakış açısı daha kötümser bir tarafa doğru evrilmiş ve insanın doğuştan yaşamı sonlandırmaya ve yok etmeye yönelik olan ikinci bir içgüdü olan Thanatos'u ileri sürmüştür. İnsan davranışlarının, doğuştan var olan bu iki içgüdü arasındaki çatışmalı etkileşimin kontrolü altında olduğuna inanmıştır (Freud, 1930). Ölüm içgüdü olan Thanatos, kontrol altına alınmadığı takdirde yaşamı hızlı bir şekilde sonlandıracağı için bu dürtünün enerjisi, kişinin kendisinden dış dünyaya doğru çevrilmektedir. İçe yöneltilen bu dürtü, kendi

kendini kısıtlayan ve zarar veren davranışlardan intihara kadar uzanabilmektedir. Freud, öfke ve düşmanlık gibi saldırganlık ile beraber gelen duyguların dışa vurumu ile yıkıcı enerjinin boşaltıldığını, bu boşaltımın da daha tehlikeli eylemlere karşı koruyucu bir yol olduğuna inanmıştır (akt. Baron, 1977). Olumsuz duygu ve davranışlar bastırılıp boşaltılmadığı takdirde birikmekte ve psikolojik rahatsızlıklara sebebiyet verebilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2004). Fromm (1973), hem hayvanların hem insanların yaşamlarını sürdürürken saldırganlığın gerekli bir dürtü olduğunu fakat yıkıcı saldırganlığın ilkel bir davranış biçimi olduğunu belirtmiştir.

2.5.1.2. Etolojik Yaklaşım

Psikanalitik kuram gibi agresyonun doğuştan geldiğini savunan etolojik yaklaşım, bu dürtünün uzun bir evrim süreci içerisinde gelişen savaşma içgüdüsünden kaynaklandığını, saldırgan enerjinin kendiliğinden sabit bir hızda sürekli bir şekilde üretildiğini ve bu enerjinin düzenli olarak biriktiğini öne sürmektedir (Baron, 1977). Etolojik yaklaşımın öncü isimlerinden biri olan Kodrad Lorenz (1966, 1974)'e göre saldırgan bir eylem, birikmiş agresif bir enerji ve mevcut çevrede saldırganlık tepkisini ortaya çıkarabilecek güçte bir uyaran varlığında ortaya çıkmaktadır. Saldırgan enerji miktarı arttıkça saldırganlığı ortaya çıkaran uyarının gücü azalmaktadır. Bir diğer deyişle biriken saldırgan enerji miktarı ileri seviyelere yükseldikçe saldırganlık uyaran yokluğunda dahi kendiliğinden ortaya çıkabilmektedir. Bu yüzden Lorenz, küçük ve zarar verici olmayan eylemlerde bulunmanın agresyonun tehlikeli düzeylere kadar birikmesini ve yıkıcı şiddet davranışlarının ortaya çıkma ihtimalini azaltabileceğine inanmıştır (akt. Baron, 1977).

2.5.1.3. Engellenme-Saldırganlık Teorisi

Dollard ve arkadaşları (1939) tarafından genel çerçevesi çizilen engellenme-saldırganlık teorisi iki temel hipotez üzerine inşa edilmiştir: (i) engellenme daima bazı saldırganlık türlerine yol açmakta ve (ii) saldırganlık daima engellenmeden kaynaklanmaktadır. Burada engellenme, organizmanın kendi içerisindeki çatışmadan veya dış bir faktörden kaynaklanan hedef tepkiye bir müdahale olarak

değerlendirilmektedir. Engellenme organizmada saldırgan davranışa teşvik eden pek çok değişime yol açabilmektedir (Doob ve Sears, 1939).

Engellenme-Saldırganlık Teorisi ortaya atıldıktan sonra alanda saldırganlık üzerine pek çok karşıt görüş ve doğruluğunu test eden deneysel çalışmalar yapılmıştır. Örneğin, Neal Miller (1941): “Engellenme, bir dizi farklı türde tepkiye yol açar; bunlardan biri, bir tür saldırganlığa teşviktir.” (s.338) şeklinde açıklamasıyla orijinal engellenme saldırganlık hipotezlerinde değişikliğe gidildiğini göstermektedir. Bir diğer karşıt görüş ise agresyonun daima engellenmeden kaynaklanmadığını, herhangi bir engellenme kaynağı olmadan da meydana gelebileceğini savunmaktadır (Baron, 1977). Örneğin daha önce tanımadığı kişileri öldürmeyi planlayan bir seri katil veya profesyonel bir suikastçının saldırgan eylemlerinin ortaya çıkmasında engellenmeden ziyade sadistik eğilimlerin tatmini, para veya güç gibi ödüllendirici faktörler etkili olabilmektedir. Bu yüzden, engellenme teorisi Leonard Berkowitz (1969, 1973) tarafından yeniden revize edilmiş ve engellenmenin yalnızca saldırgan davranışlara hazırlık yaratan duygusal tepkileri uyandırdığını, bu davranışların agresif tepkileri harekete geçirebilecek uyaranların varlığında meydana gelebileceğini ileri sürmüştür.

Toplumsal etmenlere uygun olan engellenmeler agresyona yol açmazken kişinin amacına ulaşmasının önündeki keyfi ve mantık dışı engellenmeler bu eğilimleri ortaya çıkarabilmektedir (Berkowitz, 1988). Averill (1983), öfke duygusunun kasıtlı ve kontrol edilebilir bir suç algısı sonucu ortaya çıktığını iddia etmektedir. Engellenen kişiler hedeflerine ulaşmaya çalışırken kasıtlı bir şekilde alıkonulduklarını düşünmedikleri takdirde öfke duygusuna kapılmamaları ve saldırgan davranışlar göstermemeleri daha olasıdır. Buna ek olarak engellenmenin gücü ve saldırganlığın cezalandırılması gibi faktörler de saldırganlığın yoğunluğunu belirleyebilmektedir (Buss, 1963). Engellenmenin gücü arttıkça agresyonun şiddeti artarken cezanın (ceza tehdidi) gücü arttıkça agresyonun şiddeti zayıflamaktadır.

2.5.1.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Albert Bandura'nın (1961, 1963) deneysel çalışmalarına kadar Engellenme-Saldırganlık Teorisi alanda en fazla kabul gören teoriydi. Ancak Bandura, Engellenme-Saldırganlık Teorisi ve Psikanalitik Teoriyi bilimsel kanıtlara dayanmadığı gerekçesiyle eleştirmekteydi. Bu yüzden, Bandura fikirlerini ve inançlarını büyük ölçüde test edilebilir verilere dayandırarak sosyal psikolojide yeni bir dönemin başlamasına öncülük etmiştir.

Bandura (1973) insanların neden saldırgan davranışlar sergilediklerini Sosyal Öğrenme Teorisi ile açıklamış ve Skinner gibi davranışçıların görüşlerini sosyal faktörleri kapsayacak şekilde genişletmiştir. Bu teoriye göre saldırganlık gözlemleyerek, taklit ederek veya model alarak üç temel sosyal süreç içerisinde öğrenilen davranışlar bütünüdür. Bandura, öğrenme süreçlerini "Doğrudan deneyimden kaynaklanan hemen hemen tüm öğrenme fenomenleri, diğer insanların davranışlarını ve bu davranışların sonuçlarını gözlemleyerek dolaylı olarak ortaya çıkabilmektedir." (s. 38) şeklinde açıklamış ve belirli davranış örüntüleri oluştuktan sonra toplum veya bireyde bu kalıpları sürdüren düzenleyici faktörlerin olduğunu ileri sürmüştür. Bu teoriye göre insan saldırganlığının, diğer sosyal davranışlar gibi uyaran kontrolü, pekiştirme ve bilişsel süreçlerin kontrolü altında olduğunu; örneğin, gözlemlenen modelin sergilediği davranış, ödüllendirici sonuçlar aldığında bu modelleme ipuçlarının, benzer davranış sergileme konusunda kuvvetli bir belirleyici olduğunu öne sürmüştür. Daha somut bir örnek ise bir çocuk herhangi bir davranış sergilediğinde sözlü onay, dikkat çekme veya şefkat görme gibi ödüllendiriciler ile karşılaştığında, o davranış muhtemelen devam ettirecek iken reddedilme veya azarlanma gibi cezalandırıcı sonuçlarla karşılaştığında o davranış azaltacak veya kesecektir. Diğer bir deyişle kişiler diğerlerinin vereceği tepkileri kavrayarak belirli davranış örüntülerini oluşturabilmektedir.

Psikanalitik teori saldırgan bir davranışın duygusal bir rahatlama anı olan katarsise yol açtığını, bu sayede bastırılan enerjinin boşaltıldığını öne sürmüştür. Psikanalitik teorinin ağırlıklı olarak kabul gördüğü erken dönem çocuk terapistleri çocukları agresif davranmaya teşvik etmişlerdir. Enerji serbest bırakıldığında

çocuğun daha rahat hissedebileceği düşüncesiyle uygulanan bu müdahaleye performans katharsisi adı verilmiştir. Ancak Bandura, saldırgan davranışın olumlu bir şekilde pekiştirildiği gerekçesiyle performans katharsisi sonucu, çocukların saldırgan davranışlarında azalmadan ziyade agresif eylemlerin orijinal düzeyini koruyacağı veya giderek şiddetleneceği görüşünü savunmuştur (akt. Bandura, 1973).

BÖLÜM 3

LİTERATÜRDE BAĞLANMA, ZİHİNSELLEŞTİRME, SALDIRGANLIK VE HOMOFOBİ DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

3.1. Bağlanma ve Zihinselleştirme Arasındaki İlişki

Fonagy ve arkadaşlarına (1991) göre yansıtıcı benlik, ebeveynlikte oldukça önemli bir role sahiptir; çünkü bebek dünyaya geldiğinde yalnızca fiziksel olarak değil, zihinsel olarak da yardıma muhtaçtır. Bu yüzden bakım verenin, bebeğin fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını kestirebilme, bebeğin rahatsız edici hislerini düzenleyebilme, bebeğe uyum sağlama ve dış dünyayı bebeğe uygun hale getirecek şekilde adapte edebilme becerilerine haiz olmalıdır. Bebeğin bağlanma güvenliği, ebeveynin bebeğin içsel dünyasına karşı duyarlılığına ve anlayışına bağlı olarak gelişmektedir. Ebeveynin bu kapasitesi de kendi bağlanma geçmişinde inşa edilen zihinsel temsillere dayanmaktadır. Fonagy ve arkadaşlarının ileri sürdüğü bu görüş, George, Main ve Kaplan'ın (1985) çalışmalarıyla tutarlıdır. Bu çalışmada 12-18 aylık çocuklar, ilk olarak Yabancı Ortam Deneyi'ndeki kısa ayrılık ve yeniden birleşme durumlarında sergiledikleri davranışlarına göre güvenli ve güvensiz bağlanma kategorilerine ayrılmıştır. Bu çocuklar 6 yaşına geldiklerinde genel işlevsellikleri, kısa ayrılık ile yeniden birleşme durumlarına verdikleri tepkiler ve içsel çalışan modelleri (hem çocukların hem de ebeveynlerin) yeniden değerlendirilmiş ve bir önceki çalışma sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır. Her iki çalışma sonucunda da güvenli bağlanan çocukların yansıtıcı benliklerinin daha fazla geliştiği görülmüştür. Yansıtıcı benlik kapasitesi gelişmiş ebeveynler, çocuğun ilkel savunma davranışlarına (bölme veya yoğun inkâr davranışları gibi) başvurabileceği durumları en aza indirgeyebilmektedirler; çünkü kendisinin ve başkalarının eylemlerini, zihinsel durumlar açısından değerlendirebilme kapasitelerinin güçlü olması çocuğun savunmacı davranışlarının olası nedenlerini algılayabilmelerine yardımcı olmaktadır. Bir başka deyişle zihinsel durumları bakım veren tarafından doğru bir şekilde anlaşılan ve ihtiyaçları doğrultusunda uygun bir şekilde karşılanan bebek, bakım

verenine güvenli bağlanacak ve içsel dengesini sürdürebilmek için savunmacı davranışlara daha az gereksinim duyacaktır. Daha sınırlı yansıtma kapasitesine sahip ebeveynler ise bebeğin yaşadığı rahatsızlığın sebebinin kendi davranışının olabileceğini kestirebilme konusunda başarısız olabilmekte ve kasıtlı olmasa da bebeğin savunmacı davranışlara yönelik ihtiyaçlarını pekiştirebilmektedirler. Alanda yapılan son çalışmalarla birlikte, bağlanma ve zihinselleştirme arasındaki ilişkiye dair kabul gören bu yaklaşım değişerek gelişmeye devam etmektedir (Luyten ve ark., 2020).

Bağlanma ve zihinselleştirme arasında doğrudan pozitif bir ilişki olduğu ilk başlarda varsayılmış olsa da (Fonagy ve ark., 1991) bugün Bartels ve Zeki (2000, 2004) gibi önemli sinirbilim araştırmacıları tarafından yapılan nörogörüntüleme çalışmalarıyla birlikte bu ilişkinin varsayılandan daha karmaşık olabileceği anlaşılmıştır. Bartels ve Zeki (2000), romantik aşk ile bağlantılı kortikal aktivasyonu belirleyebilmek amacıyla bir olumlu duyguyu (romantik aşk) diğer duyguyla (arkadaşlık) kıyasladıkları bir çalışma düzenlemişlerdir. Bu çalışmada, partnerlerine derin duygularla bağlı 17 katılımcının partnerlerinin fotoğraflarına bakarken ve partneriyle benzer yaş, arkadaşlık süresi ve aynı cinsiyete sahip 3 arkadaşının fotoğraflarına bakarken beyin aktivasyonları fMRI tekniği aracılığıyla karşılaştırılmış ve beynin hangi bölümlerinin bu sırada etkinleştiği tespit edilmiştir. Yine Bartels ve Zeki (2004), anne sevgisi ile bağlantılı kortikal aktivasyonu belirleyebilmek amacıyla benzer şekilde 20 anne ile kendi çocuklarının ve tanıdıkları başka çocukların resimlerine bakarken beyinlerindeki aktivasyonu ölçmek amacıyla fMRI kullanmışlardır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, bir önceki ile kıyaslanmış ve dikkate değer birtakım sonuçlar kaydedilmiştir. Hem romantik bağlanmada hem de anne bağlanmasında (maternal attachment) beynin ödül sisteminde rol oynayan oksitosin ve vazopresin reseptörleri açısından zengin olan mezokortikolimbik dopaminerjik sisteminin aktive olduğu görülmüştür. Beynin ödül mekanizmasında kilit rol oynayan (Insel ve Young 2001; Strathearn ve ark. 2008), sosyal kaçınma ile stres seviyesinde azalma ve sosyal göstergelere karşı duyarlılığın artması gibi durumlarla ilişkilendirilen mezokortikolimbik dopaminerjik sistem aktivasyonu ile

bağlanma sisteminin (Fonagy ve Luyten 2009; Luyten ve ark., 2011c) ilişkili olduğu yapılan araştırmalarla tespit edilmiştir (akt. Bateman ve Fonagy, 2012).

Bağlanma sistemlerinin aktive olmasıyla beraber sosyal yargılama, zihinselleştirme ve olumsuz duygularla bağlantılı bölgelerin aktivasyonunun aynı zamanda ketlendiği görülmüştür. Fonagy ve Bateman (2006), bağlanma sistemi aktive olduğunda devre dışı kalan bu bölgeleri işlevlerine göre iki şekilde gruplandırmışlardır. Birincisi, sağ hemisferde bulunan orta temporal, alt parietal, orta prefrontal kortekse ek olarak arka singulat korteks bölgelerini kapsamaktadır. Bu bölgelerin negatif ve pozitif duygulara farklı şekillerde katılım, uzun süreli hafıza ve dikkat gibi işlevlerin yanı sıra duygu ve bilişi bütünleştirme gibi işlevlerden sorumlu oldukları ileri sürülmüştür. Devre dışı kalan ikinci alan ise parietotemporal bölge, orta prefrontal korteks, amigdala ve temporal kutupları kapsamaktadır. Bu bölgeler “zihin teorisi” görevleri, kendi duygularına karşı farkındalık, diğer kişilerin zihinsel süreçlerini anlama becerisi, ahlaki yargılar, sosyal güvenilirlik yargıları, olumsuz duygulanım gibi süreçlerle ilişkilendirilmiştir. Bu sonuçlarla birlikte Bartels ve Zeki bağlanmanın, eleştirel sosyal değerlendirme ve olumsuz duygularla ilişkili birtakım yapıları ketleyerek insanlar arasındaki sosyal mesafeyi kırma amacına hizmet ettiğine inanmışlardır.

Nörogörüntüleme, nörobiyolojik, fizyolojik ve davranışsal çalışmalardan elde edilen bulgular bir araya getirildiğinde stres ve uyarılma sonucu kontrollü zihinselleştirmeden otomatik zihinselleştirmeye ve daha sonra zihinselleştirme öncesi modlara geçişin, ikincil bağlanma stratejileri olan *hiperaktivasyon stratejileri* ve *aktivasyonu engelleyici stratejilerin* (deactivating strategies) kullanımı ile açıklanabileceği ileri sürülmüştür (Fonagy ve Luyten, 2009). Stres karşısında ilk olarak kaygılı/saplantılı bağlanan kişiler tarafından sıklıkla kullanılan yüksek aktivasyon stratejileri, beynin kontrollü zihinselleştirmeden otomatik zihinselleştirmeye doğru geçiş için düşük eşik değere sahip olması ile ilişkilendirilmektedir (Mikulincer ve Shaver, 2007). Aktivasyonu engelleyici stratejilere ilk olarak başvuran bireylerde ise beynin kontrollü zihinselleştirme ile görevli kortikal alanları daha uzun süre aktif kalmakta ve bu stratejiler de sıklıkla

kaçıngan bağlanan kişiler tarafından kullanılmaktadır (Mikulincer ve Shaver, 2007). Kontrollü zihinselleştirme ile görevli bu kortikal alanlar, çevredeki diğer insanların güvenilir olup olmadığına dair yargıları belirleme gibi görevlerle ilişkilendirilmektedir (Vrtić ve ark., 2008). Dezorganize bağlanan kişiler ise zihinselleştirme becerilerindeki eksikliğin yanı sıra (Bateman ve Fonagy, 2004) hem yüksek aktivasyon stratejilerine ve hem de aktivasyonu engelleyici stratejilere başvurma eğilimi göstermektedirler (Bateman ve Fonagy, 2012). Diğer güvensiz bağlanma örüntülerinden farklı olarak güvenli bağlanan kişiler, genellikle stresli durumlarla karşılaşmalar dahi yüksek seviyede zihinselleştirme kapasitesi sürdürmeye devam etmekte ve anlık sapmalar yaşasalar da otomatik zihinselleştirmeden kontrollü zihinselleştirmeye yeniden hızlı bir şekilde dönebilmektedirler (Bateman ve Fonagy, 2012).

Ülkemizde bağlanma ile zihinselleştirme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında Ceyhan'ın (2022) 18-25 yaş aralığında lisans düzeyinde 265 katılımcının yer aldığı örneklem ile *Bağlanma ile Sınır Kişilik Özellikleri ve Narsisizm Arasındaki İlişkide Zihinselleştirme ve Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Seri Aracılık Etkisinin* incelendiği araştırma tezine rastlanmıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgulara bakıldığında zihinselleştirme becerisi ve duygu düzenleme güçlüğü'nün; güvensiz bağlanma örüntüleri ile sınır kişilik yapılanması arasında ve güvensiz bağlanma ile kırılğan narsisizm arasında seri bir şekilde aracı rollerinin olduğu saptanmıştır. Yapılan çalışmaya göre bağlanmaya yönelik kaygı düzeyi arttıkça zihinselleştirme becerisi azalmakta, zihinselleştirme becerisi azaldıkça duygu düzenleme güçlüğü artmakta ve bu da sınır kişilik yapılanmasına ait skorları yükseltmektedir. Aynı şekilde, kaçıngan bağlanma örüntüsü arttıkça zihinselleştirme becerisi azalmakta, zihinselleştirme becerisi azaldıkça duygu düzenleme güçlüğü artmakta ve bunun sonucunda sınır kişilik yapılanması puanları artmaktadır. Benzer yönde anlamlı bir ilişki, kırılğan narsisizmde saptanmış ancak büyüklenmeci narsisizmde sonuçlar farklılaşmıştır. Diğer bir deyişle güvensiz bağlanma ile büyüklenmeci narsisizm arasındaki ilişkide zihinselleştirme becerisi ve duygu düzenleme güçlüğü'nün anlamlı bir aracı rolünün olmadığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak güvensiz bağlanma stilleri ile zihinselleştirme becerisi arasında saptanan

olumsuz yönde bu ilişki, alanda yapılan benzer çalışmalarla da desteklenmiştir (Akyol, 2021; Cate ve ark., 2013).

3.2. Zihinselleştirme ve Homofobi Arasındaki İlişki

Yapılan literatür taraması sonucu, doğrudan yetişkin bireylerde zihinselleştirme kapasitesi ve homofobi arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışmaya denk gelinmemiştir. Ancak dolaylı olarak zihinselleştirme sürecinin kapsamış olduğu empatik ilgi gösterme, perspektif alma veya zihinselleştirme güçlüğü ile doğrudan ilişkili aleksitimi yapıları ile homofobi, homofobik tutum ve davranışlarla aynı düzlemde yer alan cinsiyetçilik yapıları arasındaki ilişkiler çalışılmıştır. Bu yüzden zihinselleştirme ve homofobi yapılarının kapsamış olduğu veya kesiştikleri kavramları inceleyen araştırmalar bu bölümde aktarılacaktır.

Welzer-Lang'a göre (2001) homofobi, cinsiyetler arasında belirgin ayırım ve sınırlar yaratmaktadır. Cinsiyet rolü ve cinsel yönelimler arasında olan bu kesin sınırı ihlal eden bireyler, ayrımcılığa uğramaktadırlar. Pharr (1997), erkeklerin kadınlar üzerinde egemenliğini düzenleyen mekanizmanın cinsiyetçilik olduğunu ve homofobinin de bu eşitsizliği sürdüren yapılardan biri olduğunu ileri sürmektedir. Bunun yanı sıra Pharr, cinsiyetçilik ve homofobi arasındaki bu ilişkiyi "Cinsiyetçilik olmasaydı homofobi olmazdı." (s.26) şeklinde değerlendirmiştir. Bireylerin cinsel yönelimleri nedeniyle uğradığı ayrımcılık eylemleri göz önüne alındığında homofobik eylemlerin temel motivasyon kaynakları ve ilişkili risk faktörlerini anlamak oldukça önem arz etmektedir (akt. Costa ve ark., 2013).

Aile, akran ve öğretmen gibi sosyal grupların her biri belirli ölçüde cinsiyet kalıp yargılarına katkıda bulunmakta ve bu kalıp yargılar doğrultusunda, çocuklar toplumsallaşmaktadırlar (Pleck, 1981). Ancak toplumsallaşma süreci, bazı problemleri bünyesinde barındırmaktadır. Örneğin; erkekler kadınlara göre duygularını fark etme, anlamlandırma, ifade etme ve diğerlerinin hisleriyle empati kurma gibi beceriler konusunda daha fazla zorluk yaşamaktadırlar. Bunun sebebi erkek çocukları, duygularını fark etmeye, anlamlandırmaya ve ifade etmeye teşvik edilmediği gibi "Erkekler ağlamaz." gibi yaygın söylemlerle de duygularını belli

edecek herhangi bir davranış sergilememeye bizzat yönlendirilmektedirler (Levant, 1992). Kısacası bu gelenekselleşmiş eril toplumsallaşma süreci, erkekleri aleksitimiye yatkın kılabilmektedir (Garaigordobil, 2013). Aleksitimi, kişinin duygularını kelimelerle tarif edememesi ve tanımlayamaması olarak karakterize edilmektedir (Krystal, 1982,1983). Aktarılanlarla paralel olarak yapılan araştırmalar, erkeklerin kadınlara göre daha az empati (Chaux ve Leon, 2016; Johnson ve ark.,1997; Martínez ve ark., 2020) ancak daha fazla aleksitimik belirti (Garaigordobil, 2013; Levant ve ark., 2009; Parker ve ark., 2003) gösterdiklerini ortaya koymuştur.

Garaigordobil (2013), klinik ve klinik olmayan örnekleme aleksitimi ve cinsiyetçilik değişkenleri ile demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi vb.) arasındaki ilişkileri analiz etmek amacıyla 18-65 yaş aralığında 989 katılımcı ile ilişkisel bir çalışma düzenlemiştir. Gerçekleştirilen bu araştırmada, her iki örnekleme de erkeklerin kadınlara göre hem aleksitimi hem cinsiyetçilik ölçekleri skorlarının daha yüksek çıktığı; 55 yaşından itibaren hem cinsiyetçilik alt ölçeklerinde (düşmanca ve korumacı alt ölçekleri) hem de total aleksitimi skorlarında anlamlı bir azalmanın olduğu; eğitim seviyesi arttıkça aleksitimi ve cinsiyetçilik skorlarında anlamlı bir düşüşün olduğu ve son olarak cinsiyetçilik ve aleksitimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Aleksitimi ve cinsiyetçilik değişkenleri arasındaki çıkan bu sonuç, diğer bazı araştırmalarla da desteklemiştir (Fischer ve Good, 1997; Levant, 1992; Levant ve ark., 2009). Winter ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan araştırmada ise saldırgan davranış geçmiş olan erkeklerde empati eksikliğine artan aleksitimi belirtileri aracılık etmiş ve bu durum da empati becerisinde yaşanan sıkıntıya sebep olan şeyin aslında aleksitiminin olabileceği ihtimalini düşündürmüştür.

Johnson ve arkadaşları (1997), 714 üniversite öğrencisinin katılımıyla homofobi ve kişilik özellikleri (baş çıkma yöntemleri, dindarlık ve empati) arasındaki ilişkiyi yaş ve cinsiyet bağlamında analiz etmek amacıyla bir çalışma düzenlemiştir. Araştırma bulgularında, erkeklerin kadınlara oranla daha fazla homofobik tutum, inanç ve davranışlar sergilediği; dindarlık ve homofobi arasında

pozitif bir ilişkinin; empatik ilgi ve perspektif alma ile homofobi arasında negatif bir ilişkinin ve zihinselleştirme kapasitesinde güçlüğe işaret eden başa çıkma mekanizmalarından inkar ve izolasyon ile homofobi arasında pozitif bir ilişkinin olduğu kaydedilmiştir. Bu sonuçlar kapsamında, bireyde ve toplumda empati becerisi arttıkça ön yargılı tutum, davranış ve insan hakları ihlalinin azalacağı yorumu yapılabilmektedir.

Ülkemizde bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında Akbaş'ın (2021) 203 katılımcı (100 erkek ve 103 kadın) ile erişkinlerde eşcinselliğe bakışı cinsiyet, homofobi ve empati düzeyi açısından değerlendirdiği tez çalışmasına rastlanmıştır. Bu çalışmada, katılımcıların cinsiyet üzerinden eşcinselliğe verdikleri tepkileri ölçmek amacıyla iki farklı cinsiyeti temsil eden Emir ve Nihal adlı karakterlerin yer aldığı Senaryo Anketi verilmiştir. Katılımcılar, bu anketi doldurduktan hemen sonra homofobi ve empati ölçeklerini doldurmuşlardır. Bu çalışmanın sonucunda aktarılan diğer çalışmalarla paralel olarak kadınların daha fazla empatik ve daha az homofobik tutumlarının olduğu ve homofobi ile empatinin negatif yönde anlamlı bir ilişkisinin olduğu saptanmıştır. Tüm bu çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, bireyde ve toplumda zihinselleştirme süreçlerinin kapsamış olduğu empatik ilgi gösterme ve perspektif alma gibi becerilerin kazandırılması ve geliştirilmesinin, azınlıklara yönelik negatif tutum ve davranışlarla mücadelede son derece önemli olduğu görülmektedir.

3.3. Bağlanma ve Saldırganlık Eğilimi Arasındaki İlişki

Bağlanma teorisyenleri, ebeveynler ile kurulan güvenli bir bağın saldırganlığa karşı koruyucu bir unsur olduğunu ileri sürmüşlerdir (Ainsworth, 1989). Ebeveynleriyle güçlü bağlara sahip olan çocuklarda, saldırgan ve antisosyal davranış eğilimi görülme ihtimalinin daha düşük olduğu ancak kural ve düzen takip etme davranışlarının görülme ihtimalinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Belsky ve Cassidy, 1994; Lyons-Ruth ve ark., 1991; akt. Ooi ve ark., 2006). Bu bölümde, bağlanma stilleri ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen bazı temel ve güncel çalışmalardan bahsedilecektir.

Troy ve Sroufe (1987) tarafından yapılan araştırmada, okul öncesi çocuklarda mağdur etme/edilme (victimization) ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 4-5 yaşları arasında 38 çocuktan oluşan örneklem kaygılı, kaçınan ve güvenli bağlanma olmak üzere ikili kombinasyonlara ayrılacak şekilde birbirleriyle eşleştirilmiştir. Araştırma sonunda, bağlanma öyküsü ile mağdur etme/edilme rolleri arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Önceki araştırmalarla tutarlı olarak genellikle kaçınan bağlanan çocukların mağdur eden taraf oldukları, düşmanca ve antisosyal eğilimler gösterdikleri, duygusal ve sosyal olarak kendilerini diğerlerinden izole ettikleri ve güvenli bağlanan çocuklarla eşleştirildiğinde dahi olumsuz etkileşimlerde bulundukları gözlenmiştir. Kaygılı bağlanan çocukların ise ikili eşleştirmelerde mağdur edilen taraf oldukları, sosyal durumlarda yüksek seviyede kaygılandıkları ve oyun esnasında en az aktif olan çocuklar oldukları görülmüştür. Kaçınan bağlanan çocuklar, erken yaşlarda duyarsızlık, reddedilme ve istismar gibi olumsuz yaşam olaylarını bizzat deneyimledikleri için sömürülen ve sömüren modellerin her ikisini de içselleştirmişlerdir. Bu yüzden, üstlendikleri role bağlı olarak ya öfke ve düşmanlık duygularını açığa çıkaran davranışlar sergiledikleri mağdur eden ya da zayıf benlik algısı ve değersizlik duyguları etrafında davranışlarını düzenledikleri mağdur rolünde davranmaktadırlar. Güvenli bağlanan çocuklar ise ne mağdur olan ne de mağdur eden rolünü üstlenmişlerdir çünkü güvenli bağlanan çocuklar, erken dönem ilişkilerinde tutarlı bir sıcaklığı ve ilgiyi deneyimledikleri için yeni kurdukları bir ilişkiye, değerli ve güçlü bir benlik imajını taşırlar. Bu durum da mağdur etme/edilme rollerinin gerektirdiklerini yerine getirmelerine engel olmaktadır. Sonuç olarak Troy ve Sroufe akran ilişkilerinde mağdur olan çocukların aslında kendi ilişki geçmişlerinin birer kurbanı olduklarına, erken dönemde içselleştirdikleri ilişki kalıplarının her yeni ilişkiye taşındığına ve kendini tekrar tekrar yinelediğine inanmışlardır.

Ooi ve arkadaşları (2006), 8-12 yaşlarında 91 yıkıcı davranış bozukluğu (Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu, Davranım Bozukluğu ve Karşıt Gelme Bozukluğu gibi) tanısı alan erkek çocuklarıyla gerçekleştirdikleri araştırmada ebeveyn-çocuk bağlanmasının saldırganlık, sosyal stres ve benlik saygısı üzerindeki etkisini test etmişlerdir. Araştırma sonucunda ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği, yüksek

oranda saldırganlığı, sosyal stresi ve benlik saygısını yordamıştır. Ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki kalitesi arttıkça ebeveyn tarafından derecelendirilen saldırganlığın ve sosyal stresin azaldığı ancak benlik saygısının arttığı gözlenmiştir.

Bookwala (2002), heteroseksüel ilişkiye sahip 161 katılımcı ile kişilerin kendi bağlanma örüntüleri ve romantik partnerlerinin bağlanma tarzlarına dair algılarının, sergiledikleri veya uğradıkları saldırganlık üzerindeki etkilerini çalışmıştır. Tüm katılımcıların %52.8'inin en az bir kez saldırgan davranış sergiledikleri, %39.1'inin ise romantik partneri tarafından böyle bir davranışa maruz bırakıldığı belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre partnerlerini saplantılı bağlanma düzeyinde değerlendiren katılımcılar, ilişki içerisinde kendilerinin daha yüksek düzeyde saldırgan davranışlar sergilediklerini bildirmişlerdir. Kişinin hem kendisini hem de partnerini saplantılı bağlanma stilinde değerlendirmesi ise daha şiddetli bir saldırganlığa işaret etmektedir. Elde edilen ilginç bir bulgu ise kişilerin kendi bağlanma düzeyini güvenli, partnerlerinin bağlanma düzeyini ise kaçınan değerlendirmeleri, partnerlerine karşı uygulanan saldırganlığı yordamaktadır. Her ne kadar güvenli bağlanan kişilerin saldırganlık eğilimlerinin düşük olması beklenen bir sonuç olsa da Bookwala, güvenli bağlanan kişilerin de saldırganlıktan muaf olmadıklarına inanmıştır. Saldırganlığın en güçlü yordayıcı ise kişinin, ilişki içerisinde kendisini korkulu, partnerini saplantılı bağlanma düzeyinde tanımlamasıdır. Kendilerini korkulu bağlanma düzeyinde değerlendiren kişiler, saplantılı bağlanma düzeyinde değerlendirdikleri partnerlerine karşı daha fazla saldırganlık sergilediklerini bildirmişlerdir. Araştırmanın dikkat çekici bulgularından sonuncusu ise partnerlerini korkulu bağlanma düzeyinde değerlendiren kişilerin, partnerleri tarafından uygulanan saldırganlığa maruz kalma ihtimallerinin daha düşük olmasıdır.

Hoover ve Jackson (2019), güvensiz bağlanma stilleri (kaygılı bağlanma ve kaçınan bağlanma) ile psikolojik saldırganlık arasındaki ilişkide duygu düzenlemenin aracı rolünü test etmek amacıyla 124 çiftin katılımıyla araştırma başlatmış ve Aktör-Partner Karşılıklı Bağımlılık Modeli (APIM) kullanılarak bulgular analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarında, güvensiz bağlanma stilleri ile

psikolojik saldırganlık arasındaki ilişkide duygu düzenlemenin aracı rolü tespit edilememiştir. Bunun yanı sıra hem kadınlarda hem de erkeklerde kaygılı bağlanma ile psikolojik saldırganlık arasında doğrudan aktör etkisi ve kadınlarda ve erkeklerde kaygılı bağlanma düzeyleri ile romantik partnerin psikolojik saldırganlığı arasında partner etkisi bulunmuştur. Ek olarak kaygılı bağlanma ile duygu düzenleme güçlüğü arasında hem kadınlarda hem de erkeklerde doğrudan aktör etkisine rastlanırken kaçınan bağlanma ile duygu düzenleme arasında yalnızca kadınlarda doğrudan aktör etkisine rastlanmıştır.

Ülkemizde bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında Akmaz'ın (2009) *Eğitim Yöneticilerinin Bağlanma Stilleri ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* çalışmasına denk gelinmiştir. 108 kişinin (74 erkek, 34 kadın) katıldığı çalışmada, eğitim yöneticilerinin bağlanma örüntüleri ile öfke ve öfke ifade tarzlarının ilişkili olduğu; güvensiz bağlanma stilleri (saplantılı, korkulu ve kayıtsız) ile sürekli öfke düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu; güvensiz bağlanma stillerinin tamamı ile öfke içe (bastırılmış öfke) değişkenlerinin ilişkili olduğu ve güvenli bağlanma ile öfke kontrolü arasında anlamlı ve doğrusal bir ilişkinin olduğu diğer bazı araştırmalarla da desteklenmiştir (İmamoğlu, 2003; Tanış, 2014). Ek olarak korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri ile öfke dışı düzeyleri arasında anlamlı ve doğrusal bir ilişkinin olduğu görülürken korkulu bağlanma ve öfke kontrolü arasında ters yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Aksu (2015), şiddet içeren suçlardan kayıtları olan bireylerin bağlanma stilleri, sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla şiddet içeren suç kaydı bulunan 100 erkek katılımcı ve suç kaydı olmayan gönüllü 100 erkek katılımcı ile araştırma başlatmıştır. Suç kaydı olan erkekler deney grubunu, suç kaydı olmayan erkekler ise kontrol grubunu oluşturmuştur. Deney grubunun kontrol grubuna oranla sürekli öfke, öfke dışı ve öfke içe seviyelerinin anlamlı derecede yüksek olduğu ancak öfke kontrolünün anlamlı derecede düşük olduğu; deney grubunun saplantılı ve kayıtsız bağlanma düzeylerinin anlamlı derecede yüksek olduğu; sürekli öfke ve/veya öfke içe ve/veya öfke dışı ile saplantılı ve korkulu bağlanma düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Ayrıca, hem deney grubunda hem de kontrol grubunda saplantılı bağlanma ile öfke içe seviyeleri arasında ve güvenli bağlanma ile öfke kontrolü arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

3.4. Saldırganlık Eğilimi ile Homofobi Arasındaki İlişki

Ülkemizde ve dünya çapında yaygın bir şekilde eşcinselleri hedef alan saldırganca eylemler ve şiddet olayları yaşanmasına rağmen saldırganlık eğilimi ve homofobi arasındaki ilişkiye doğrudan odaklanan araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Ancak özellikle son yıllarda yapılan deneysel ve ilişkisel araştırmalarla birlikte genellikle erkeklerde fiziksel saldırganlığa yatkınlığın, eşcinsel bireylere yönelik ön yargının belirleyicilerinden biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Adams ve ark., 2016; Bernatt, 2001; Nagoshi ve ark., 2008; Parrott ve Zeichner, 2005). Bu konuda deneysel olarak gerçekleştirilen öncü araştırmalardan biri, Bernat ve arkadaşları (2001) tarafından Georgia Üniversitesinde gerçekleştirilmiştir.

Bernat ve arkadaşları (2001), homofobiyi eşcinselliğe ilişkin bir tutum olarak tanımlamaktansa eşcinsellere yönelik hissedilen olumsuz duygu (tiksinme, rahatsızlık ve korku gibi) ve davranışlar (kaçınma ve saldırganlık) çerçevesinde değerlendirmenin daha doğru bir yaklaşım olacağını önermişlerdir. Bu yaklaşım doğrultusunda, 52 heteroseksüel erkek katılımcı ile homofobi ve heteroseksüel saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla araştırma başlatmışlardır. Katılımcılara, herhangi bir müstehcen video izletilip ardından rekabet içerisinde olacakları bir görevde tepki sürelerinin değişiminin ölçüleceğine dair sahte bir hikâye anlatılmıştır. Araştırma başlangıcında tüm katılımcıların, eşcinselliğe ilişkin olumsuz duygularını tetikleyebilmek amacıyla yetişkin eşcinsel erkekler arasında yaşanan cinsel içerikli sahnelerin yer aldığı kısa bir video izletilmiştir. Araştırma başlatıldıktan sonra katılımcılar, Homofobi Ölçeğinden (Wright ve ark., 1999) aldıkları puana göre homofobik grup ve homofobik olmayan grup olarak ikiye ayrılmıştır. Katılımcılar, atanan göreve başlamadan önce rakip olarak yarışacakları kişinin, cinsel yönelimi de dâhil olmak üzere genel demografik bilgilerinin açıklandığı bir video kesiti daha izletilmiştir. Deney esnasında katılımcılar, karşılarında eşcinsel veya heteroseksüel bir rakip varmışçasına yarışmışlardır ve her

kazandıklarında rakiplerine uyguladıkları şokun şiddeti aracılığıyla fiziksel saldırganlık dereceleri ölçülmüştür. Araştırma sonucunda, homofobik grubun eşcinsel rakibe daha fazla şok uyguladıkları, dolayısıyla saldırganlık eğilimlerinin daha fazla olduğu gözlemlenirken heteroseksüel rakibe karşı bu şekilde bir saldırganlık eğilimlerinin olmadığı görülmüştür.

Parrott ve Zeichner (2005), cinsel ön yargı ve öfkenin eşcinsellere yönelik saldırganlıkta etkisini araştırmak amacıyla 165 heteroseksüel erkek ile iki basamaktan oluşan bir çalışma başlatmışlardır. İlk etapta, katılımcılara homofobi, saldırganlık ve aşırı maskülenlik düzeylerini değerlendiren öz bildirim ölçekleri verilmiştir. İkinci etapta, katılımcılara heteroseksüel veya homoseksüel cinsel ilişkinin yaşandığı kısa bir video izletilmiş ve bu videonun öncesinde ve sonrasında öfke duyguları ölçülmüştür. Katılımcılar, izletilen bu video içeriğine ve oyun sırasında rakip kişinin cinsel yönelimine bağlı olarak toplam 4 gruba rastgele atanmışlardır. Bu gruplar şu şekilde oluşturulmuştur: a) iki erkek arasında yaşanan cinsel birleşme sahnelerini içeren bir video ve eşcinsel erkek rakip, b) iki erkek arasında yaşanan cinsel birleşme sahnelerini içeren bir video ve heteroseksüel erkek rakip, c) bir erkek ve bir kadın arasında yaşanan cinsel birleşme sahnelerini içeren bir video ve eşcinsel erkek rakip ve d) bir erkek ve bir kadın arasında yaşanan cinsel birleşme sahneleri içeren bir video ve heteroseksüel erkek rakip. Katılımcılar, video izledikten sonra karşılarında bir rakip ile yarışacaklarmış gibi rekabet içeren göreve başlamışlardır ve bu görev esnasında rakip her kaybettiğinde sergiledikleri saldırganlık, rakibe uyguladıkları şokun şiddeti üzerinden ölçülmüştür. Araştırma sonunda homoerotik sahnelerin yer aldığı videoyu izleyen erkeklerde, cinsel ön yargı ve öfke duygusu arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Spesifik olarak bu videoyu izleyip eşcinsel bir rakibe karşı yarıştıklarını düşünen katılımcılarda, cinsel ön yargı ve öfke duyguları ile fiziksel saldırganlık arasında daha yüksek seviyede pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ancak, rakibin cinsel yönelimi fark etmeksizin heteroerotik sahneleri izleyen katılımcılarda, bu ilişkilerin tespit edilmemesi bu araştırmanın dikkat çekici sonuçlarındandır. Cinsel önyargıya sahip kişilerde, eşcinselliğe tepki olarak öfkenin meydana gelmesinin bu yönde ortaya çıkabilecek

herhangi bir fiziksel saldırganlığı güdüleyen tetikleyici bir rol üstlenebileceği görülmektedir.

Nagoshi ve arkadaşları (2008), homofobi ve transfobi ilişkilerinde cinsiyet farklılıklarını değerlendirebilmek amacıyla 153 kadın ve 157 erkek üniversite öğrencisi ile başlatılan araştırmada, öncelikle güvenilirlik ve geçerliliğini sağladıkları Transfobi Ölçeğini geliştirmişlerdir. Sonrasında, katılımcıların homofobi ve transfobi seviyeleri, dinsel anlamda ne kadar tutucu oldukları, sağ kanat yetkeciliği,¹ cinsiyetçi tutumları ne kadar benimsedikleri, tecavüz mitlerine dair inançları ve saldırganlık eğilimlerini belirleyebilmek için öz bildirim ölçekleri dağıtılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında kadınlarda ve erkeklerde homofobi ve transfobi; hem birbirleri ile hem de sağ kanat yetkeciliği, dini tutuculuk ve düşmanca cinsiyetçilik değişkenleri ile yüksek seviyede ilişkili bulunmuştur. Bunun yanı sıra yalnızca erkeklerde saldırganlık eğilimi, homofobi ve transfobiyi yordarken, kadınlarda erkeklere nazaran tecavüz mitlerinin kabulü ve korumacı cinsiyetçilik daha fazla homofobiyi yordamaktadır.

Adams ve arkadaşları (2016), alanda yapılan çalışmalar sonucunda dini tutuculuk, sağ kanat yetkeciliği, fiziksel saldırganlık eğilimi ve korumacı cinsiyetçilik ile homofobi ve transfobi arasındaki ilişkide cinsiyete dayalı ön yargının belirli bileşenlerinin (belirli cinsiyet rolü, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim normlarının ihlali) aracı rollerini incelemişlerdir. 145 kadın, 194 erkek üniversite öğrencisi ile gerçekleşen araştırma sonucunda, homofobi daha çok cinsel yönelim normlarının ihlaliyle ilişkili iken transfobinin cinsiyet rolü ve cinsiyet kimliği ihlalleriyle ilişkili olduğu görülmüştür. Hem erkeklerde hem de kadınlarda, sağ kanat yetkeciliği ve korumacı cinsiyetçilik ile homofobi arasındaki ilişkide cinsel normların ihlalinin duyulan rahatsızlık önemli ölçüde aracılık etmiştir. Kadınlarda, korumacı cinsiyetçilik ve homofobi arasındaki ilişkide cinsel yönelim normlarının ihlalinin duyulan rahatsızlık aracılık ederken erkeklerde aynı rahatsızlık, dini

¹ *Sağ kanat yetkeciliği*, otorite figürlerine son derece boyun eğen, otoriteler adına saldırganca hareket edebilen, düşünce ve davranışta toplum normlarına son derece bağlı olan bir kişilik tipi olarak APA (t.y.) tarafından tanımlanmıştır.

tutuculuk ile homofobi arasındaki ilişkide aracı rol oynamıştır. Tüm bunlara ek olarak aktarılan diğer çalışmalarla tutarlı olarak yalnızca erkeklerde, fiziksel saldırganlık eğilimi ile homofobi arasında doğrudan bir ilişki bulunmuştur.

Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında Set ve Ergin (2020), 281 üniversite öğrencisinin katılımıyla homofobi ile saldırganlık arasındaki ilişkide cinsiyetçilik (korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik) ve savunma biçimlerinin aracı rolünü inceledikleri araştırmaya denk gelinmiştir. Araştırma sonucunda, homofobi seviyesi yükseldikçe cinsiyetçilik, ilkel ve nevrotik savunma biçimlerinin de yükseldiği; homofobi ve saldırganlık arasındaki ilişkide nevrotik savunma mekanizmalarının ve düşmanca cinsiyetçiliğin aracılık rolüne sahip olduğu ve olgunlaşmamış savunma mekanizmaları ile saldırganlık arasında ise pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

3.5. Bağlanma ve Homofobi Arasındaki İlişki

Bu bölümde, bağlanma ile otoriter ve ön yargılı tutumlar arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara yer verilecektir. Yetişkin bağlanma stilleri ile homofobi arasındaki ilişkiye doğrudan değinen çalışmalara bakıldığında Gormley ve Lopez (2010) tarafından üniversite örnekleminde gerçekleştirilen araştırmaya rastlanmıştır. Bu araştırmada cinsiyet ve yetişkin bağlanma stilleri ile otoriter tutumlar (sağ kanat yetkeciliği, etnosentrizm, homofobi ve dini tutuculuk) arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan çok değişkenli analiz sonucunda, erkeklerde kadınlara oranla daha yüksek seviyede homofobi, sağ kanat yetkeciliği ve etnosentrizm tespit edilmiştir. Spesifik olarak birbirinin tersi bir şekilde kaçınan bağlanan erkeklerin, en yüksek homofobi puanlarına sahip olduğu görülürken kaçınan bağlanan kadınların, en düşük homofobi puanlarına sahip olduğu görülmüş ve buradan bağlanma stilleri ile homofobi arasındaki ilişkinin cinsiyete bağlı olarak değişebileceği anlaşılmıştır.

Schwartz ve Lindley (2005), Amerika Birleşik Devletleri’nin güneyinde bulunan küçük ve görece muhafazakâr bir topluluktaki 198 üniversite öğrencisinin katılımıyla bağlanma stilleri, dini tutuculuk ve homofobi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırmada, güvenli bağlanan kişilerin kaçınan bağlanan kişilere

göre dini tutuculuk düzeylerinin daha yüksek olduğu, kadınlarda kaçınan bağlanma ile homofobinin negatif yönde ilişkili olduğu ancak bağlanmanın homofobiyi doğrudan yordamadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ciocca ve arkadaşları (2015), homofobi ile savunma mekanizmaları, bağlanma stilleri ve psikopatolojik semptomlar arasındaki ilişkilere bakabilmek amacıyla 18-30 yaş aralığında 551 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdikleri araştırmalarında, homofobik tutumlar ile psikotizm ve olgunlaşmamış savunma mekanizmalarının pozitif yönde ilişkili olduğu ancak nevrotik savunma mekanizmaları ve depresif semptomlar ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar, psikotizm belirtileri daha yüksek seviyelerde olan kişilerin dışsal gerçekliği kendilerine yöneltmiş bir tehdit olarak değerlendirip öfkelerini örneğin; eşcinsel kişilere yansıtmış olabilecekleri beklenirken depresif kişilerin öfkelerini temelde kendilerine yöneltmiş olabilecekleri görüşü ile uyumlu görünmektedir (Hawton ve ark., 2013). Ayrıca, güvenli bağlanan kişilerin korkulu bağlanan kişilere oranla homofobi seviyelerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Bağlanma temelli ilgili literatürün büyük bir bölümü, bakım veren ile kurulan ilk ilişkinin, yetişkin bağlanma stilleri ve ilgili davranışsal yansımalar üzerindeki etkilerini teyit etmektedir ve nitekim homofobi de bu davranışsal yansılardan birisidir.

D'Urso ve Pace (2019), 15-20 yaşları arasında 334 katılımcı ile ergenlik döneminde bağlanma biçimi ile homofobik zorbalık arasındaki ilişkide akran desteğinin rolünü inceledikleri araştırmada ergenlik döneminde güvensiz bağlanmanın homofobik zorbalığı pozitif ancak akranlar arası iletişimi ise negatif bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmada, kaçınan bağlanma ile homofobik zorbalık arasındaki ilişkide akran desteği düzenleyici bir rol üstlenmektedir. Diğer bir deyişle kaçınan bağlanan kişilerde akran desteği arttıkça homofobik zorbalık azalırken akran desteği azaldığında homofobik zorbalık artmaktadır. Bu sonuçlar, güvensiz/kaçınan bağlanma ile homofobi arasındaki ilişkide akran desteğinin koruyucu etkisine dikkat çekmektedir.

Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında, Okutan’ın (2010) 18-32 yaş aralığında 400 katılımcı ile cinsiyetçilik, romantik ilişkilerde kadın ve erkek rollerine ilişkin kalıp yargılar ve bağlanma stillerinin eşcinsellere yönelik tutumlarla olan ilişkisini incelediği araştırmasına denk gelinmiştir. Sonuçlara bakıldığında hem kadın hem erkeklerde gelenekselliğin, düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin, kadının itaati ve erkeğin egemenliğine yönelik tutumların, ilişkide erkeğin girişken olması gerektiğine yönelik tutumların ve gelir düzeyinin cinsel ön yargıyı yordadığı tespit edilmiştir. Kadınlarda ilişki süresi ile homofobinin pozitif yönde, erkeklerde gelir düzeyi ile homofobinin negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Eşcinsellere yönelik tutumları olumlu olan katılımcıların, olumsuz olan katılımcılara göre düşmanca ve korumacı cinsiyetçi tutumları, kadının itaatkâr, erkeğin egemenliğine yönelik tutumları ve ilişkide erkeğin girişken olmasına yönelik tutumları daha düşük seviyede olduğu saptanmıştır. Güvenli bağlanan kişilerin, diğer bağlanma gruplarındaki kişilere göre eşcinsel bireylere yönelik olumlu tutumlarının daha yüksek seviyede olduğu ve korkulu ve kayıtsız bağlananların ise güvenli bağlanan kişilere nazaran daha fazla olumsuz tutumlarının olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçlarına bağlanma kuramı çerçevesinde bakıldığında (Bowlby, 1973), güvenli bağlanan kişilerin diğerlerine yönelik olumlu zihinsel temsiller geliştirmeleri ve korkulu ve kayıtsız bağlanan kişilerin ise diğerlerine yönelik olumsuz zihinsel temsiller geliştirmeleri beklendiği için bu sonuçların bağlanma literatürü açısından tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

BÖLÜM 4

GEREÇ VE YÖNTEM

4.1. Örneklem

Çalışmanın örneklemini 388'i kadın, 91'i erkek toplamda 479 gönüllü katılımcı oluşturmuştur. Bu çalışmayı genç yetişkin bireylerle gerçekleştirmek amacıyla araştırmacı tarafından önceden 18-35 yaş aralığı sınır olarak belirlenmiştir. Bu aralık dâhilinde katılımcıların yaş ortalaması 22.8'dir ($SS = 3.5$). Erkek katılımcıların yaş ortalaması 24.6 ($SS = 4.6$), kadın katılımcıların yaş ortalaması 22.4'tür ($SS = 3.04$). Katılımcılardan 46 kişi lise ve altı, 386 kişi üniversite ve 47 kişi ise yüksek lisans ve üstü öğrenim düzeyinde kişilerdir. Örneklem % 90'ı bekâr, % 6.5'i ($n = 31$) evli ve % 3.5'i ise sözlü veya nişanlı gibi durumları kapsayan diğer seçeneğini işaretlemiştir.

4.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcılar hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla Sosyodemografik Bilgi Formu, genç yetişkin bireylerde bağlanma stillerini değerlendirmek amaçlı Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE-II), katılımcıların eşcinsel bireylere yönelik homofobik tutumlarını belirleyebilmek amaçlı Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği (HRHÖ), zihinselleştirme kapasitelerini ölçmek amaçlı Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği (YİÖ) ve saldırganlık eğilimlerini belirleyebilmek amaçlı Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) dağıtılmıştır. Veri toplama araçları hakkında ayrıntılı bilgi aşağıda sunulmuştur.

4.2.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

İlgili alanyazın incelenerek araştırmacı tarafından oluşturulan Sosyodemografik Bilgi Formu katılımcıların cinsiyetleri, yaşları, eğitim düzeyleri, medeni durumları, LGBT+ birey(ler) yakınlık dereceleri ve son olarak algılanan dini inanç düzeylerini değerlendirmeye yönelik soruları içermektedir (*bknz.* Ek 1).

4.2.2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE-II)

Brennan ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (Experiences in Close Relationships Scale), terk edilme ve reddedilme durumlarına karşı aşırı duyarlılığı kapsayan kaygı boyutu ve başkalarıyla yakınlaşma konusunda isteksiz olma ve yakınlaşmaktan rahatsızlık duyma durumlarını kapsayan kaçınma boyutunu içermektedir. Toplam 36 maddeden oluşan bu ölçek, 18 madde ile bağlanmaya ilişkin kaygı ve 18 madde ile bağlanmaya ilişkin kaçınmayı ölçmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları, kaygı alt boyutu için .91 ve kaçınma alt boyutu için .94'tür.

Fraley ve arkadaşları (2000) ise YİYE ölçeğinin bazı maddelerini yeniden revize ederek YİYE-II ölçeğini geliştirmişlerdir. Bu ölçekte toplam 36 madde ile bağlanmaya ilişkin kaygı (18 madde) ve bağlanmaya ilişkin kaçınmayı (18 madde) ölçmektedir. Her bir madde, 7 dereceli Likert ölçeği ile (1 = *kesinlikle katılmıyorum* ve 7 = *kesinlikle katılıyorum*) değerlendirilmektedir. Bağlanma stillerini değerlendirmek amaçlı sıklıkla tercih edilen diğer ölçeklere kıyasla YİYE-II'nin daha yüksek seviyede ölçme duyarlılığına sahip olduğu Fraley ve arkadaşları tarafından yapılan analizler sonucunda tespit edilmiş (Selçuk ve ark., 2005); ancak araştırmacılar tarafından ölçeğin klasik olarak değerlendirilen psikometrik özellikleri incelenmemiştir. Sibley ve Liu (2004) tarafından yapılan çalışmada, YİYE-II'nin psikometrik değerleri ilk kez incelenmiştir. Bu çalışmada, kaygı alt boyutu iç tutarlılık katsayısı .95 ve kaçınma alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .93 olarak bulunmuştur.

YİYE-II ölçeği, Selçuk ve arkadaşları (2005) tarafından Türkçeye kazandırılmıştır. Bağlanmaya ilişkin kaygı alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .90 ve kaçınma alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirliği kaygı alt boyutu için .82 iken kaçınma boyutu için ise .81'dir. Ek olarak bu ölçek aracılığıyla kaygı ve kaçınma alt boyutlarından yola çıkarak güvenli ve güvensiz bağlanma stilleri ölçülebileceği gibi Bartholomew ve Horowitz'in (1991) önerdiği gibi küme analizi yöntemi kullanılarak dörtlü bağlanma modeli temelinde de sınıflandırma yapılabilmektedir. Her iki alt boyuttan yüksek puan alanlar korkulu; kaygı boyutunda düşük, kaçınma boyutundan yüksek puan alanlar

kaçıngan; kaygı boyutundan yüksek, kaçınma boyutundan düşük alanlar saplantılı ve her iki alt boyuttan düşük alanlar ise güvenli bağlanma stilinde değerlendirilmektedir.

4.2.3. Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği (HRHÖ)

Hudson ve Ricketts (1980) tarafından homofobi yapısını ölçmek amaçlı Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği (HRHÖ) geliştirilmiştir. Geçerli ve güvenilir psikometrik değerlere sahip olan bu ölçüm aracının iç tutarlık katsayısı .90'dır. Türkçeye uyarlanması ve geçerlilik-güvenirlilik çalışması Sakallı ve Uğurlu (2001) tarafından yapılan bu veri ölçüm aracı 23 maddeden oluşmaktadır. 6'lı Likert tipi (1 = *Hiç Katılmıyorum* ve 6 = *Tamamen Katılıyorum*) olan bu ölçekteki 5., 6., 8., 10., 11., 13., 17., 18., 21., 22. ve 23. maddeler ters kodlanmaktadır. Uyarlanan bu ölçeğin Türkçe formunun iç tutarlılık katsayısı .94'tür. Bu ölçekten tek bir puan alınmakta ve alınan yüksek puanlar eşcinsellere ilişkin yüksek seviyede homofobik tutumlara işaret ederken düşük puanlar daha düşük seviyede homofobik tutumlara işaret etmektedir.

4.2.4. Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği (YİÖ-54)

Zihinselleştirme kapasitesini ölçmek amaçlı Fonagy ve arkadaşları (2016) tarafından geliştirilen Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği (YİÖ), 7'li Likert tipinde (1 = *Kesinlikle katılıyorum* ve 7 = *Kesinlikle katılmıyorum*) derecelendirilmektedir. Toplam 54 maddeden oluşan YİÖ, kişinin kendisi veya diğerlerinin zihinsel süreçleri hakkında ne kadar kesin (*RFc*) ve ne kadar belirsiz (*RFu*) olduğunu iki alt boyutta değerlendirilmektedir. Kesinlik alt boyutundan alınan yüksek skorlar aşırı zihinselleştirmeye (hipermentalizasyon) işaret ederken belirsizlik alt boyutundan alınan yüksek skorlar yetersiz zihinselleştirmeye (hipomentalizasyon) işaret etmektedir. Bir başka deyişle bu ölçekte her iki alt boyuttan da alınan yüksek skorlar zihinselleştirme kapasitesinde bozulmaların meydana geldiğine işaret etmektedir.

YİÖ'nün klinik olmayan örnekleme kesinlik alt boyutu iç tutarlılık katsayısı .67 iken belirsizlik alt boyutu iç tutarlılık katsayısı .63'tür. Ancak klinik örnekleme kesinlik alt boyutu iç tutarlılık katsayısı .65 iken belirsizlik alt boyutu iç tutarlılık katsayısı .77'dir. Ek olarak, ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği kesinlik için .75 ve

belirsizlik için .84'tür. Orijinal ölçek sahipleri bu ölçüm aracını hâlihazırda Türkçeye çevirmişlerdir. YİÖ'nün Türkçe uyarlamasına ölçeği geliştiren kişilere ait web sayfası (<https://www.ucl.ac.uk/psychoanalysis/research/reflective-functioning-questionnaire-rfq>) aracılığıyla ulaşılmıştır. Bu ölçeğin Türkçe uyarlaması, daha önce Köksal (2017) tarafından 18-63 yaş aralığındaki katılımcılarda bağlanma stilleri ile somatizasyon arasındaki ilişkide zihinselleştirmenin düzenleyici rolünün incelendiği tez çalışmasında kullanılmıştır. Bu çalışmada, kesinlik alt boyutu iç tutarlılık değeri .90 ve belirsizlik alt boyutu için iç tutarlılık değeri .81 olarak bulunmuştur.

4.2.5. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ)

Ülkemizde ve dünyada saldırganlık eğilimini belirleyebilmek amacıyla sıklıkla kullanılan ölçeklerden biri olan Saldırganlık Ölçeği, ilk kez Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilmiştir. 29 maddeden oluşan bu ölçüm aracı, 5'li Likert tipinde (1 = *Kesinlikle Katılmıyorum* ve 5 = *Tamamen Katılıyorum*) derecelendirilmekte ve saldırganlığı 4 farklı alt boyutta ölçmektedir. BPSÖ'den alınan yüksek puanlar katılımcıların saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğuna, alınan düşük puanlar ise, katılımcıların saldırganlık düzeylerinin düşük olduğuna işaret etmektedir. Bu ölçeğin, Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması ve Türkçeye standardizasyonu Madran (2013) tarafından yürütülmüştür. Yapılan bu ölçek çalışması sonucunda, Yapılan bu ölçek çalışması sonucunda, toplam ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .85, test tekrar test güvenirliği ise .97 olarak bulunmuştur.

4.3. İşlem

Araştırma gerçekleştirilmeden önce ilk olarak İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığına başvuru yapılmıştır. Etik kurul onayı alındıktan sonra çalışmada kullanılan ölçekler ve formlar Google Formlar adlı internet sitesi aracılığıyla hazırlanmış ve sosyal medya üzerinden çevrimiçi bir şekilde dağıtılmıştır.

Katılımcılar ölçekleri doldurmaya başlamadan önce araştırmanın amacı, gönüllülük esası, gizlilik ilkesi ve yaklaşık bitirme süresini içeren bir Bilgilendirilmiş Onam formu (bknz. Ek1) sunulmuştur. Gönüllülük temelinde başlayan çalışmada, sırasıyla Sosyodemografik Bilgi Formu, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri

(YIYE-II), Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği (HRHÖ), Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği (YİÖ) ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) sunulmuştur. Ölçeklerin cevaplanması yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür. Katılımcılara olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan kolayda örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır. Araştırmacı tarafından tesadüfi olmayan bir şekilde ulaşılan örneklem, ağırlıklı olarak İstanbul ve Ankara gibi büyükşehirlerde okuyan üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Verilerin toplanma sürecine 2022 Mart ayında başlanmış ve 2023 Ocak ayında süreç sonlandırılmıştır.

4.4. Veri Analizi

Veri toplama süreci tamamlandıktan sonra SPSS 26 programı kullanılarak elde edilen bulguların istatistiksel analizi yapılmıştır. Ölçeklerin normal dağılıma uygun ve güvenilir olup olmadıkları incelenerek analize başlanmıştır. Daha sonra demografik veriler ve diğer değişkenler arasındaki ilişkilerin değerlendirilebilmesi için Bağımsız örneklem T Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Aracı rol analizlerine dair sunulan hipotezleri test edebilmek amacıyla Hayes (2018) tarafından geliştirilen SPSS PROCESS Makro 4.2 sürüm kullanılmıştır. Bu analizlerde, Bootstrap tekniği ile elde edilen % 95 güven aralığı ve 5000 yeniden örneklem tercih edilmiştir.

BÖLÜM 5

BULGULAR

5.1. Bulgular

Bu bölümde, çalışma esnasında kullanılan istatistiksel analizler ve analizlere ait bulgulara yer verilecektir. Çalışmanın temel istatistiki analiz aşamasına geçmeden önce ilk olarak verilerin normallikleri, güvenirlikleri ve uç değerleri içerip içermedikleri test edilmiştir. Sonra, temel ve alt hipotezlerin test edildiği analiz aşamasına geçilmiştir. Analiz aşamasında, Bağımsız örneklem T Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Pearson Korelasyon Analizi ve Aracılık Etki Analizine ait sonuçlar aktarılacaktır.

5.1.1. Ölçek Bilgileri

5.1.1.1. Ölçeklerin Normallik Dağılımları

Verilerin, standart normal dağılıma uygun olup olmadıkları normallik testi sonuçlarında bulunan çarpıklık ve basıklık değerleri göz önüne alınarak test edilmiştir. Hair ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan çalışmaya göre -1.0 ile +1.0 arasında yer alan çarpıklık ve basıklık değerleri normal olarak kabul edilmektedir. Bahsedilen aralık temel alındığında çalışmada kullanılan YİYE-II kaygı ve kaçınma boyutları, HRHÖ, YİÖ alt boyutları ve BPSÖ çarpıklık ve basıklık değerlerinin bu aralıkta yer aldığı görülmektedir (Tablo 5.1). Bu yüzden, araştırma verilerinin normal dağılıma uygun olduğu kabul edilmiş ve parametrik testlere ait istatistiksel analizler kullanılmıştır.

Uç değerlerin analize dâhil edilmemesi amacıyla katılımcıların ham puanları z skoruna dönüştürülmüştür. Tabachnick ve Fidell'e göre (2013) ± 3.29 aralığı dışında kalan z puanları uç değer olarak nitelendirilmiştir ve ileri sürülen bu ifade dikkate alındığında 5 katılımcının verdikleri puanların bu aralıkta olmadığı görülmüştür. Bu yüzden, aralık dışında kalan katılımcılar analizden çıkartılmış ve 484 katılımcıdan elde edilen veriler 479'a düşürülmüştür.

Tablo 5.1.*Ölçeklerin Geçerlik Analiz Puanları*

ÖLÇEKLER		İstatistikler	Standart Hata
YİYE-II			
Kaygı	Çarpıklık	.21	.11
	Basıklık	-.56	.22
Kaçınma	Çarpıklık	.16	.11
	Basıklık	-.60	.22
HRHÖ	Çarpıklık	.68	.11
	Basıklık	-.25	.22
YİÖ			
Kesinlik	Çarpıklık	.30	.11
	Basıklık	.03	.22
Belirsizlik	Çarpıklık	.01	.11
	Basıklık	-.21	.22
BPSÖ			
	Çarpıklık	.33	.11
	Basıklık	.13	.22

5.1.1.2. Ölçeklerin Güvenilirlikleri

Psikoloji alanında en sık tercih edilen güvenilirlik belirleme yöntemlerinden biri olan Cronbach's Alpha modeli (1951) kullanılarak YİYE-II kaygı ve kaçınma boyutları, HRHÖ, YİÖ alt boyutları ve BPSÖ güvenilirlik analizleri yürütülmüştür. Cronbach's Alpha modeline göre katsayı 1'e yaklaştıkça ölçekte kullanılan maddelerin iç tutarlılıkları da orantılı olarak artmaktadır (Yang ve Green, 2011). Bu çalışmada kullanılan ölçek ve alt boyutlarına ait güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 5.2.'de sunulmuştur.

Tablo 5.2

Ölçek ve Alt Boyutlarına Ait Güvenirlik Analizi Sonuçları

ÖLÇEKLER		Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
YİYE-II	Kaygı	.89	18
	Kaçınma	.90	18
HRHÖ		.95	23
YİÖ	Kesinlik	.92	12
	Belirsizlik	.81	14
BPSÖ		.89	29

5.1.1.3 Ölçeklere Ait Betimsel İstatistikler

Çalışmada kullanılan ölçüm araçlarına ait en düşük ve en yüksek skorlar, ortalama ve standart sapma betimsel istatistiklerine ilişkin sonuçlar Tablo 5.3'te sunulmuştur.

Tablo 5.3*Betimsel İstatistikler (N=479)*

Ölçekler	Min	Max	$\bar{X}$	SS
Kaygı Boyutu	18	112	64.1	18.6
Kaçınma Boyutu	18	112	57.3	19.7
HRHÖ	23	138	62.4	28.3
Kesinlik	12	82	40.2	13.0
Belirsizlik	15	86	52.1	12.7
BPSÖ	33	126	74.5	17.3

Not. $\bar{X}$: Ortalama, SS: Standart Sapma.

5.1.2. Demografik Değişkenlere Ait Bulgular

Gönüllülük esasında gerçekleştirilen çalışmanın örneklemini; 388 (% 81) kadın, 91 (% 19) erkek ile toplamda 479 kişi oluşturmuştur. 18-35 yaş aralığı dâhilinde katılımcıların yaş ortalaması 22.8'dir (SS = 3.5). Örneklemin %9.6'sı ($n = 46$) lise ve altı, % 80.6'sı ($n = 388$) üniversite ve %9.8'i ($n = 47$) yüksek lisans ve üstü düzeyinde öğrenim gören kişilerdir. Katılımcıların %59.7'sinin ($n = 286$) çevresinde LGBT+ bir tanıdığına olduğu ve %23'ünün ($n = 110$) bu kişilerle yakınlıklarının az olduğu, %21.7'sinin ($n = 104$) yakınlıklarının orta düzeyde olduğunu, %15'inin ($n = 72$) ise yakınlıklarının çok fazla olduğunu belirtmişlerdir. Geriye kalan 193 (%40.3) katılımcı ise çevrelerinde LGBT+ birini tanımadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların dini inançlarını nasıl değerlendirdiklerine bakıldığında %8.4'ünün ($n = 40$) herhangi bir dine inanmadığını belirtirken %13.1'inin ($n = 63$) düşük, %58'i ($n = 278$) orta ve %20.5'i ($n = 98$) yüksek seviyede değerlendirmiştir.

Tablo 5.4*Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı*

Özellikler		N	%
Yaş		479	100
Cinsiyet	Kadın	388	81
	Erkek	91	19
Öğrenim düzeyi	Lise ve altı	46	9.6
	Üniversite	386	80.6
	Yüksek lisans ve üstü	47	9.8
Medeni Durum	Bekâr	431	90
	Evli	31	6.5
	Sözlü\Nişanlı	17	3.5
LGBT+ Birey(ler)le Yakınlık Düzeyi	Tanımıyorum	193	40.3
	Az	110	23
	Orta	104	21.7
	Çok	72	15
Dini İnanç	Yok	40	8.4
	Düşük	63	13.1
	Orta	278	58
	Yüksek	98	20.5

5.1.3. Ana Hipotezler

5.1.3.1. Araştırma Değişkenleri Arası İlişkiler

Değişkenler arası ilişkileri belirlemek amaçlı Pearson Korelasyon Katsayıları Analizi yürütülmüştür. Yapılan ilişkisel analiz sonucunda, homofobi ile bağlanmanın kaçınma boyutu ($r = .21, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanırken, bağlanmanın kaygı boyutu ile arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p = .32$). Bu durumda, araştırma hipotezi kısmen desteklenmiştir ($H1$). Bir diğer araştırma değişkeni olan zihinselleştirme ile homofobi arasındaki ilişkiye bakıldığında, zihinselleştirmenin kesinlik alt boyutu ile homofobi ($r = -.13, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkiye saptanırken belirsizlik alt boyutu ile homofobi arasında ($r = .11, p < .05$) anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p = .09$). Aktarılan bu sonuçlarla birlikte araştırma hipotezi kısmen doğrulanmıştır ($H4$). Ayrıca, zihinselleştirme boyutlarının kendi aralarında negatif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir ($r = -.40, p < .01$).

Gerçekleştirilen ilişkisel analiz sonucunda, saldırganlık düzeyi ile homofobi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .19, p < .01$). Bağlanma boyutları ile saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkilere bakıldığında ise saldırganlığın hem bağlanma kaygısı ($r = .32, p < .01$) ile hem bağlanma kaçınanlığı ($r = .23, p < .01$) ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, araştırmanın 3. ve 5. hipotezini destekler niteliktedir. Aktarılanlara ilaveten, bağlanma boyutları ile zihinselleştirme alt boyutları arasındaki ilişkilere bakıldığında bağlanma kaçınanlığı ile zihinselleştirmenin kesinlik alt boyutu ($r = -.19, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken belirsizlik alt boyutu ($r = .14, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bağlanma kaygısı ile zihinselleştirme boyutları arasındaki ilişkiye bakıldığında ise bağlanma kaygısının belirsizlik alt boyutu ($r = .26, p < .01$) ile pozitif yönde ilişkili kesinlik alt boyutu ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur ($r = -.20, p < .01$). Bu durumda, araştırma hipotezi doğrulanmıştır ($H2$). Ayrıntılı bilgi Tablo 5.5.'te sunulmuştur.

Tablo 5.5.

Değişkenler Arası İlişkilere Dair Pearson Korelasyon Tablosu

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. HRHÖ				.05	.21**	.19**	-.13**	.08
2. Kaygı					.30**	.32**	-.20**	.26**
3. Kaçınma						.23**	-.19**	.14**
4. BPSÖ							-.23**	.25**
5. Kesinlik								-.40**
6. Belirsizlik								-

**** $p < .01$. Not.** HRHÖ. Hudson Richett Homofobi Ölçeği. BPSÖ. Buss Perry Saldırganlık Ölçeği.

5.1.3.2. Bağlanma Boyutları ile Homofobi Arasındaki İlişkide Zihinselleştirme ve Saldırganlık Eğiliminin Aracı Rolü

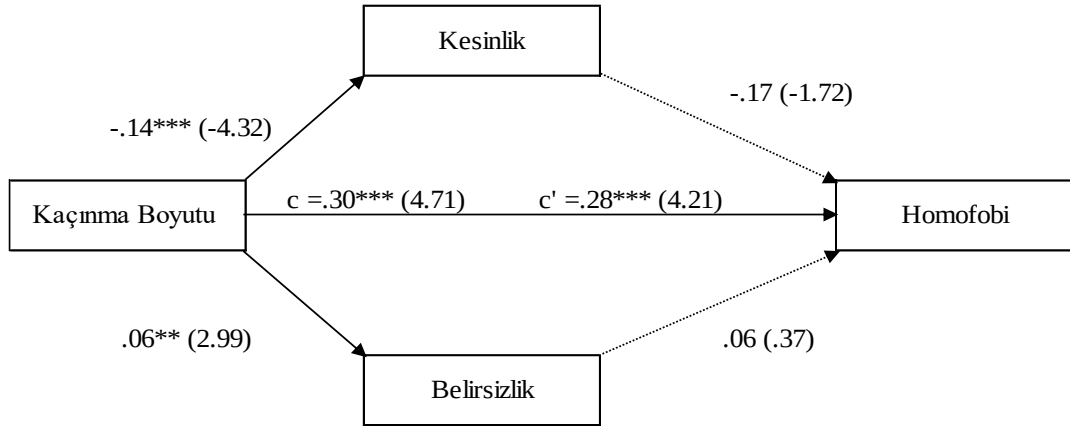
Bağlanmanın boyutları ile homofobi arasındaki ilişkide zihinselleştirme ve saldırganlık eğiliminin aracı rol üstlenip üstlenmediğini belirleyebilmek amacıyla bootstrap yöntemini temel alan regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler, Hayes (2018) tarafından ilk kez geliştirilen SPSS PROCESS Makro 4.2 sürüm üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu analizlerde, %95 güven aralığı ve 5000 yeniden örneklem tercih edilmiştir. Değişkenler arasında aracılık etkisini belirleyebilmek amacıyla Hayes Process Makro-Model 4 kullanılmıştır. Bağlanmanın kaygı ve kaçınma boyutları ile homofobi arasındaki ilişkide aracı değişken olarak belirlenen zihinselleştirme alt boyutları ve total saldırganlık düzeyi ayrı ayrı aracılık analizlerinde test edilmiş ve toplamda dört farklı aracılık analizi yapılmıştır. Bootstrap tekniği ile gerçekleştirilen aracı (dolaylı) etki analizlerinde, araştırma hipotezinin doğrulanabilmesi için analiz sonucunda ulaşılan %95 güven aralığındaki değerlerin sıfır (0) değerini içermemesi koşulu aranmaktadır (MacKinnon ve ark., 2004). Aktarılan bu koşul temelinde, sonuçların anlamlı olup olmadığı değerlendirilmiştir.

5.1.3.2.1. Kaçınma Boyutu ile Homofobi Arasındaki İlişkide Zihinselleştirmenin Aracı Rolü

SPSS PROCESS makrosunda bulunan Model 4 kullanılarak bağlanmanın kaçınma boyutu ile homofobi arasındaki ilişkide zihinselleştirmenin aracı role sahip olup olmadığı test edilmiştir. Kurulan bu modelde, bağlanmanın kaçınma boyutu yordayıcı (tahmin) değişkeni, homofobi yordanan (sonuç) değişkeni ve zihinselleştirmenin iki alt boyutu (kesinlik ve belirsizlik) aracı değişkenleri temsil etmektedir.

Yapılan analizlerle birlikte kaçınma boyutunun homofobi üzerinde sahip olduğu toplam etkisinin (c yolu) ($B = .30, SH = .06, p < .001, \%95 \text{ GA } [.18, .43]$) anlamlı olduğu görülmüştür. Kaçınma boyutunun, aracı değişkenler olan kesinlik (a_1 yolu) ($B = -.14, SH = .03, p < .001, \%95 \text{ GA } [-.20, -.08]$) ve belirsizlik (b_1 yolu) ($B = .06, SH = .02, p = .003, \%95 \text{ GA } [.02, .10]$) alt boyutlarını anlamlı bir şekilde yordadığı tespit edilmiştir. Aracı değişken olarak belirlenen zihinselleştirmenin kesinlik (a_2 yolu) ($B = -.17, SH = .10, p = .085, \%95 \text{ GA } [-.37, .02]$) ve belirsizlik (b_2 yolu) ($B = .06, SH = .16, p = .715, \%95 \text{ GA } [-.25, .36]$) alt boyutlarının, homofobiye anlamlı bir şekilde yordamadığı saptanmıştır. Ancak kurulan bu aracı değişken modeline zihinselleştirme alt boyutları eklendiğinde, kaçınma boyutunun homofobi üzerindeki doğrudan etkisinin (c' yolu) ($B = .28, SH = .07, p < .001, \%95 \text{ GA } [.15, .40]$) anlamlı olmaya devam ettiği görülmüştür.

Zihinselleştirme alt boyutlarının homofobi üzerinde dolaylı (aracılık) etkisinin anlamlı olup olmadığı Bootstrap yöntemi aracılığıyla elde edilen güven aralıkları değerleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre zihinselleştirmenin kesinlik ($B = .02, SH = .02, \%95 \text{ GA } [-.00, .06]$) ve belirsizlik ($B < .01, SH = .02, \%95 \text{ GA } [-.02, .02]$) alt boyutlarının homofobi üzerinde dolaylı etkilerinin anlamlı olmadığı, zira alt ve üst güven aralığının, sıfır değerini içerdiği görülmüştür. Aktarılan bulgular araştırma hipotezinin desteklenmediğini göstermektedir (H_6). Bağlanma kaçınması ve zihinselleştirme boyutları, homofobi puanlarındaki değişimlerin yaklaşık %5'ini açıklamaktadır [$F(3,475) = 8.85, p < .001, R^2 = .05$]. Kurulan bu modele ilişkin standardize edilmemiş beta katsayıları Şekil 5.1.'de sunulmuştur.

Şekil 5.1. Kaçınma Boyutu ile Homofobi Arasındaki İlişkide Zihinselleştirme Alt Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.

Not. Parantez içindeki değerler, t değerleridir.

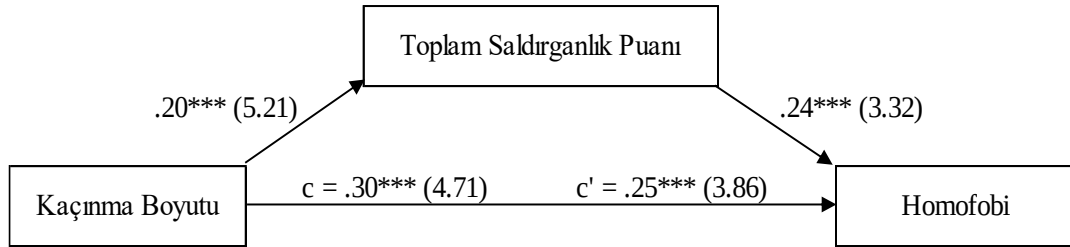
** $p < .01$, *** $p < .001$

5.1.3.2.2. Kaçınma Boyutu ile Homofobi Arasındaki İlişkide Saldırganlık Düzeyinin Aracı Rolü

Bağlanmanın kaçınma boyutu ile homofobi arasındaki ilişkide saldırganlık düzeyinin aracı role sahip olup olmadığı SPSS PROCESS eklentisinde bulunan Model 4 kullanılarak test edilmiştir. Oluşturulan bu modelde; bağlanmanın kaçınma alt boyutu yordayıcı (tahmin) değişkeni, homofobi yordanan (sonuç) değişkeni ve saldırganlık düzeyi aracı değişkeni temsil etmektedir.

Yapılan analizlerle birlikte kaçınma boyutunun homofobi üzerinde sahip olduğu toplam etkisinin (c yolu) ($B = .30$, $SH = .06$, $p < .001$, %95 GA [.18, .43]) anlamlı olduğu görülmüştür. Kaçınma boyutunun, aracı değişken olarak belirlenen total saldırganlık puanını (a_1 yolu) ($B = .20$, $SH = .04$, $p < .001$, % 95 GA [.13, .28]) anlamlı bir şekilde yordadığı tespit edilmiştir. Total saldırganlık puanının da (a_2 yolu) ($B = .24$, $SH = .07$, $p < .001$, %95 GA [.10, .39]) homofobiye anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır. Kurulan bu aracı değişken modeline total saldırganlık puanı eklendiğinde kaçınma boyutunun homofobi üzerindeki doğrudan etkisinin (c' yolu) ($B = .25$, $SH = .07$, $p < .001$, %95 GA [.12, .38]) anlamlı olmaya devam ettiği görülmüştür.

Saldırganlık düzeyinin homofobi üzerinde dolaylı (aracılık) etkisinin olup olmadığı Bootstrap yöntemi aracılığıyla elde edilen güven aralıkları değerleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre toplam saldırganlık puanının ($B = .05$, $SH = .02$, %95 GA [.02, .09]) homofobi üzerinde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu, zira alt ve üst güven aralığının sıfır değerini içermediği görülmüştür. Bu durumda, araştırma hipotezi desteklenmektedir ($H7$). Bağlanmaya ilişkin kaçınma ve saldırganlık eğilimi, homofobi puanlarındaki değişimlerin yaklaşık %7'sini açıklamaktadır [$F(2,476) = 16,87$, $p < .001$, $R^2 = .07$]. Oluşturulan modele ait standardize edilmemiş beta katsayıları şekilde sunulmuştur.

Şekil 5. 2. Kaçınma Boyutu ile Homofobi Arasındaki İlişkide Saldırganlık Düzeyinin Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.

Not. Parantez içindeki değerler, t değerleridir.

*** $p < .001$

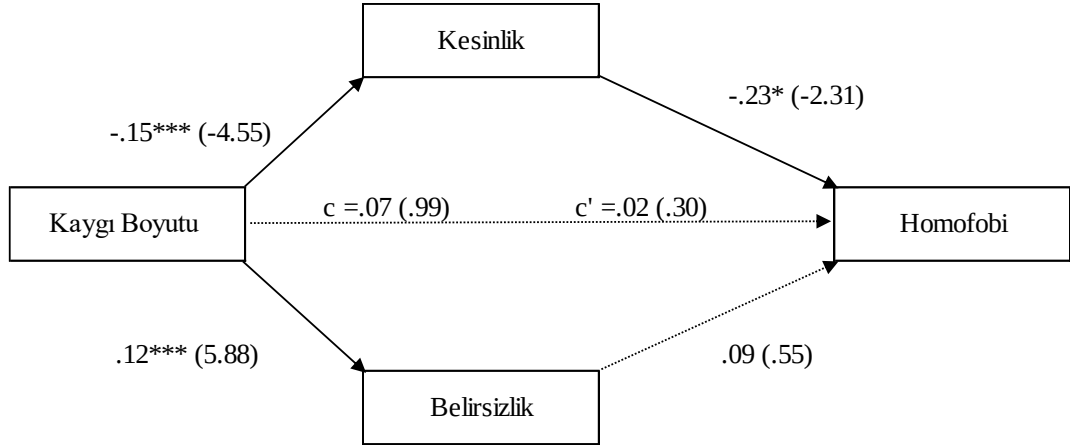
5.1.3.2.3. Kaygı Boyutu ile Homofobi Arasındaki İlişkide Zihinselleştirme Alt Boyutlarının Aracı Rolü

SPSS PROCESS makrosunda bulunan Model 4 kullanılarak bağlanmanın kaygı boyutu ile homofobi arasındaki ilişkide zihinselleştirmenin aracı role sahip olup olmadığı test edilmiştir. Kurulan bu modelde; bağlanmanın kaygı alt boyutu yordayıcı (tahmin) değişkeni, homofobi yordanan (sonuç) değişkeni ve zihinselleştirmenin iki alt boyutu (kesinlik ve belirsizlik) aracı değişkenleri temsil etmektedir.

Yapılan analizlerle birlikte kaygı boyutunun homofobi üzerinde sahip olduğu toplam etkisinin (c yolu) ($B = .07$, $SH = .07$, $p = .324$, %95 GA [-.07, .21]) anlamlı

olmadığı görülmüştür. Kaygının aracı değişkenler olan kesinlik (a_1 yolu) ($B = -.15$, $SH = .03$, $p < .001$, %95 GA $[-.22, -.09]$) ve belirsizlik (b_1 yolu) alt boyutlarını ($B = .12$, $SH = .02$, $p < .001$, %95 GA $[.08, .17]$) anlamlı bir şekilde yordadığı tespit edilmiştir. Zihinselleştirme boyutlarının homofobiye yordayıp yordamadığına bakıldığında kesinlik (a_2 yolu) ($B = -.23$, $SH = .10$, $p = .021$, %95 GA $[-.44, -.04]$) alt boyutunun, homofobiye negatif yönde anlamlı bir şekilde yordadığı görülürken belirsizlik (b_2 yolu) ($B = .09$, $SH = .16$, $p = .582$, %95 GA $[-.23, .41]$) alt boyutunun homofobiye anlamlı bir şekilde yordamadığı saptanmıştır. Oluşturulan bu aracı değişken modeline zihinselleştirme alt boyutları eklendiğinde, kaygı boyutunun homofobi üzerindeki doğrudan etkisinin (c' yolu) ($B = .02$, $SH = .07$, $p = .762$ %95 GA $[-.12, .16]$) anlamlı olmadığı görülmüştür.

Zihinselleştirme alt boyutlarının homofobi üzerinde dolaylı (aracılık) etkisinin anlamlı olup olmadığı Bootstrap yöntemi aracılığıyla elde edilen güven aralıkları değerleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre bağlanmanın kaygı boyutu, zihinselleştirmenin kesinlik alt boyutu ($B = .03$, $SH = .02$, %95 GA $[.00, .07]$) aracılığıyla negatif yönde homofobi üzerinde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu, zira alt ve üst güven aralığının, sıfır değerini içermediği görülmüştür. Ancak zihinselleştirmenin belirsizlik alt boyutunun ($B = .01$, $SH = .02$, %95 GA $[-.03, .06]$) homofobi üzerinde dolaylı etkisinin anlamlı olmadığı çünkü alt ve üst güven aralığının, sıfır değerini içerdiği görülmüştür. Bu durumda, araştırma hipotezi kısmen desteklenmektedir ($H7$). Bağlanma kaygısı ve zihinselleştirme boyutları, homofobi puanlarındaki değişimlerin yaklaşık %2'ini açıklamaktadır [$F(3,475) = 2.87$, $p = .036$, $R^2 = .02$]. Kurulan bu modele ilişkin standardize edilmemiş beta katsayıları Şekil 5.1.'de sunulmuştur.

Şekil 5.3. Kaygı Boyutu ile Homofobi Arasındaki İlişkide Zihinselleştirme Alt Boyutlarının Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.

Not. Parantez içindeki değerler, t değerleridir.

* $p < .05$, *** $p < .001$

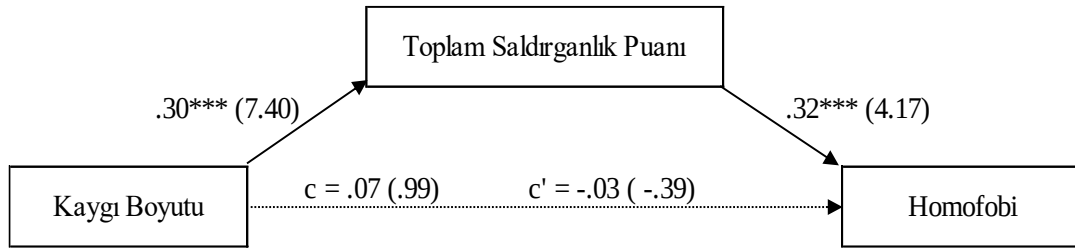
5.1.3.2.4. Kaygı Boyutu ile Homofobi Arasındaki İlişkide Saldırganlık Düzeyinin Aracı Rolü

Bağlanmanın kaygı boyutu ile homofobi arasındaki ilişkide saldırganlık düzeyinin aracı role sahip olup olmadığı SPSS PROCESS eklentisinde bulunan Model 4 kullanılarak test edilmiştir. Oluşturulan bu modelde; bağlanmanın kaygı alt boyutu yordayıcı (tahmin) değişkeni, homofobi yordanan (sonuç) değişkeni ve saldırganlık düzeyi aracı değişkeni temsil etmektedir.

Yapılan analizlerle birlikte kaygı boyutunun homofobi üzerinde sahip olduğu toplam etkisinin (c yolu) ($B = .07$, $SH = .07$, $p = .324$, %95 GA $[-.07, .21]$) anlamlı olmadığı görülmüştür. Kaygı boyutunun, aracı değişken olarak belirlenen total saldırganlık puanını (a_1 yolu) ($B = .30$, $SH = .04$, $p < .001$, % 95 GA $[.22, .38]$) anlamlı bir şekilde yordadığı tespit edilmiştir. Total saldırganlık puanının da (a_2 yolu) ($B = .32$, $SH = .08$, $p < .001$, %95 GA $[.17, .48]$) homofobiye anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır. Aracı değişken modeline toplam saldırganlık puanı eklendiğinde kaygı boyutunun, homofobi üzerindeki doğrudan etkisinin (c' yolu) ($B = -.03$, $SH = .07$, $p = .70$, %95 GA $[-.17, .11]$) anlamlı olmadığı görülmüştür.

Saldırganlık düzeyinin homofobi üzerinde dolaylı (aracılık) etkisinin olup olmadığı Bootstrap yöntemi aracılığıyla elde edilen güven aralıkları değerleri dikkate

alınarak belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre bağlanmanın kaygı boyutu saldırganlık düzeyi aracılığıyla ($B = .10$, $SH = .03$, %95 GA $[.04, .16]$) homofobi üzerinde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu, zira alt ve üst güven aralığının sıfır değerini içermediği görülmüştür. Aktarılan bulgular temelinde, araştırma hipotezi kısmen desteklenmiş niteliktedir ($H6$). Bağlanma kaygısı ve saldırganlık düzeyi, homofobi puanlarındaki değişimlerin yaklaşık %4'ünü açıklamaktadır [$F(2,476) = 9,21$, $p < .001$, $R^2 = .04$]. Oluşturulan modele ait standardize edilmemiş beta katsayıları şekilde sunulmuştur.

Şekil 5.4. Kaygı Boyutu ile Homofobi Arasındaki İlişkide Saldırganlık Düzeyinin Aracı Rolüne İlişkin Beta Katsayıları.

Not. Parantez içindeki değerler, t değerleridir.

*** $p < .001$

5.1.4. Alt Hipotezler

5.1.4.1. Homofobi ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Homofobi puanlarının cinsiyet açısından anlamlı bir farklılığa sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla Bağımsız Örneklem T Testi uygulanmıştır. Araştırma hipotezine göre, erkek katılımcıların homofobi puanlarının kadın katılımcılara göre daha yüksek düzeyde olması beklenmektedir. Yapılan analiz sonucunda, kadın ve erkek grupları arasında homofobinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı [$t(122.24) = -4.2$, $p < .05$], erkeklerin ($\bar{X} = 3.2$) kadınlara ($\bar{X} = 2.6$) oranla daha yüksek homofobi puanlarına sahip oldukları görülmüştür. O halde, araştırma alt hipotezinin desteklendiğinden söz edilebilir.

Tablo 5.6.*Cinsiyete Göre HRHÖ Puanlarının Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları*

Ölçek	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
HRHÖ	Kadın	388	2.6	1.2	122.24	-4.2	.000*
	Erkek	91	3.2	1.4			

* $p < .05$.**5.1.4.2. Homofobi ile Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki**

Homofobi puanlarının eğitim düzeyi (lise ve altı, üniversite, yüksek lisans ve üstü) açısından anlamlı bir farklılığa sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, eğitim düzeyine göre homofobi seviyesinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur [$F(2,476) = 8,63, p < .05$] ve araştırma hipotezi desteklenmiştir.

Tablo 5.7.*Eğitim Düzeyine Göre HRHÖ Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları*

Ölçek	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var.K.	K.T	Sd	K.O	F	p
HRHÖ	Lise ve altı	46	3.2	1.4	G.Arası	25.3	2	12.7	8.63	.000*
	Üniversite	386	2.7	1.2	G.İçi	698.4	476	1.5		
	Y. lisans ve üstü	47	2.2	1.1	Toplam	723.8	478			

Not. Var.K: Varyans Kaynağı, K.T: Kareler Toplamı, K.O: Kareler Ortalaması.

* $p < .05$.

Levene's Testi sonuçlarına göre, varyans dağılımlarının homojen olduğu belirlenmiştir ($p = .13$). Farklılaşmanın kaynağını saptamak amacıyla yapılan Post Hoc-Bonferroni Testi karşılaştırma tablosuna bakıldığında lise ve altı eğitim düzeyinin ($\bar{X} = 3.2$) üniversite ($\bar{X} = 2.7$) ve yüksek lisans ve üstü ($\bar{X} = 2.2$) eğitim

düzeyine göre, üniversite düzeyinin ise yüksek lisans ve üstü eğitim düzeyine göre daha yüksek homofobi seviyesine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5.8.

Eğitim Düzeyine Göre HRHÖ Puanlarının Bonferroni Testi Karşılaştırma Sonuçları

Eğitim Düzeyi (I)	Eğitim Düzeyi (J)	Ortalama Farkı (I-J)	p	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Lise ve altı	Üniversite	0.52*	.020	0.06	0.97
	Y. lisans ve üstü	1.04*	.000	0.44	1.65
Üniversite	Lise ve altı	-0.52*	.020	-0.97	-0.06
	Y. lisans ve üstü	0.53*	.015	0.08	0.98
Y. lisans ve üstü	Lise ve altı	-1.04*	.000	-1.65	-0.44
	Üniversite	-0.53*	.015	-0.98	-0.08

* $p < .05$.

5.1.4.3. Homofobi ile Medeni Durum Arasındaki İlişki

Homofobi puanlarının medeni durum (evli, bekâr ve diğer) açısından anlamlı bir farklılığa sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, medeni duruma göre homofobi seviyesi anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır [$F(2,476) = 3.56$, $p < .05$]. Bu sonuç, araştırma hipotezinin desteklendiğini göstermektedir.

Levene's Testi sonuçlarına göre varyans dağılımlarının homojen olduğu belirlenmiştir ($p = .77$). Farklılaşmanın kaynağını saptamak amacıyla yapılan Post Hoc-Bonferroni Testi karşılaştırma tablosuna bakıldığında evli kişilerin ($\bar{X} = 3.3$) bekar kişilerden ($\bar{X} = 2.7$) anlamlı düzeyde daha yüksek homofobi puanlarına sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 5.9.*Medeni Duruma Göre HRHÖ Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları*

Ölçek	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var.K.	K.T	Sd	K.O	F	p
HRHÖ	Bekâr	431	2.7	1.2	G.Arası	10.7	2	5.3	3.56	.029*
	Evli	31	3.3	1.3	G.İçi	713.1	476	1.5		
	Diğer	17	2.4	1.4	Toplam	723.8	478			

* $p < .05$.**Tablo 5.10.***Medeni Duruma Göre HRHÖ Puanlarının Bonferroni Testi Karşılaştırma Sonuçları*

Medeni Durum (I)	Medeni Durum (J)	Ortalama Farkı (I-J)	p	%95 Güven Aralığı	
				Alt Sınır	Üst Sınır
Bekâr	Evli	-0.57*	.040	-1.11	-0.02
	Diğer	0.25	1.00	-0.47	0.98
Evli	Bekâr	0.57*	.040	0.02	1.11
	Diğer	0.82	.081	-0.07	1.71
Diğer	Bekâr	-0.25	1.00	-0.98	0.47
	Evli	-0.82	.081	-1.71	0.07

* $p < .05$

5.1.4.4. Homofobi ile LGBT+ Birey(ler)le Yakınlık Düzeyi Arasındaki İlişki

Homofobi puanları ile LGBT+ birey(ler)le tanışıklık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Katsayıları Analizi yürütülmüştür. Yapılan ilişki analizi sonucunda, homofobi seviyesi ile

LGBT+ birey(ler)le tanışıklık düzeyi arasında ($r = -.44$, $p < .01$) negatif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır ve araştırma hipotezi desteklenmiştir.

Tablo 5.11.

Homofobi Seviyesi ile LGBT+ Birey(ler)le Yakınlık Düzeyi İlişkisi

Değişkenler	$\bar{X}$	SS	1	2
1. Tanışıklık Düzeyi	1.1	1.1		
2. HRHÖ	62.4	28.3	-.44**	

** $p < .01$.

5.1.4.5. Homofobi ile Algılanan Dini İnanç Düzeyi Arasındaki İlişki

Homofobi puanları ile algılanan dini inanç düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Katsayıları Analizi yürütülmüştür. Yapılan ilişkiyel analiz sonucunda, homofobi seviyesi ile algılanan dini inanç düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır ($r = .42$, $p < .01$). Bu sonuç araştırma hipotezinin desteklendiğini göstermektedir.

Tablo 5.12.

Homofobi ile Algılanan Dini İnanç Düzeyi İlişkisi

Değişkenler	$\bar{X}$	SS	1	2
1. Algılanan Dini İnanç	1.9	0.8		
2. HRHÖ	62.4	28.3	.42**	

** $p < .01$

BÖLÜM 6

TARTIŞMA

Bu bölümde, gerçekleştirilen analizler sonucunda elde edilen bulguların literatür ışığında tartışılmasına ve yorumlanması yer verilmiştir. İlk olarak araştırmada yer alan değişkenler (bağlanma, homofobi, zihinselleştirme ve saldırganlık eğilimi) arası ilişkiler tartışılmıştır. Ardından, bağlanma boyutları ile homofobi arasındaki ilişkide zihinselleştirme ve saldırganlık eğiliminin aracı rollerine ilişkin bulguların tartışılmasına yer verilmiştir. Daha sonra, homofobinin demografik değişkenlerle olan ilişkisine dair bulgular değerlendirilmiştir. En nihayetinde, çalışmanın klinik önemi, sınırlılıkları ve ileride yapılacak çalışmalar için öneriler sunularak tartışma bölümü sonlandırılmıştır.

6.1. Ana Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Analiz sonucunda, bağlanmanın kaçınma boyutu ile homofobi arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanırken kaygı boyutu ile homofobi arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bağlanmanın kaçınma boyutundan alınan puanlar arttıkça paralel olarak homofobi puanları da artmaktadır. Bu sonuçlar, araştırma hipotezini kısmen destekler niteliktedir. Elde edilen bulgulara Bartholomew'un (1990) Dörtlü Bağlanma Modeli açısından bakıldığında kaçınan bağlanan kişiler bahsedildiği gibi başkalarını güvenilmez ve reddeden kişiler olarak değerlendirdikleri olumsuz içsel çalışan modellere sahiptirler. Ancak kaygılı bağlanan kişiler, kendi öz benliklerine yönelik olumsuz bir bakış açısına sahip olmasına rağmen kaçınan bağlanan kişilere kıyasla başkalarını daha olumlu ve sevmeye değer bulmaktadırlar. Kaçınan bağlanan kişilerin başkalarına yönelik sahip oldukları olumsuz içsel çalışan modeller dikkate alındığında kaygılı bağlanan kişilere göre daha önyargılı tutum ve davranışlar sergilemeleri teorik olarak tutarlı görünmektedir.

Alanda yapılan çalışmalara bakıldığında Gormley ve Lopez (2010) tarafından yapılan araştırmada, kaçınan bağlanan erkeklerin diğer bağlanma stillerine sahip kişilere göre en yüksek düzeyde homofobi puanlarına sahip oldukları görülmüştür. Roccato ve Ricolfi'nin (2005) İtalyan örnekleminde yaptığı araştırmada, otoriteryen tutumlardan (örn: homofobi, dini tutuculuk, etnosentrizm ve sağ kanat yetkeciliği)

biri olan sağ kanat yetkeçiliği ile kaçıngan bağlanma arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Hollanda'da ön yargı, ayrımcılık ve bağlanma arasındaki ilişkiyi inceleyen bazı çalışmalara bakıldığında kaçıngan bağlanan kişilerin; ülke vatandaşlarıyla göçmenlerin bütünleşmeleri konusunda olumsuz, ayrışmaları konusunda olumlu bir tutuma sahip oldukları gözlenmiştir (Hofstra ve ark., 2005; van Oudenhoven ve Hofstra, 2006; akt. Carnelley ve Boag, 2019). Kaçıngan bağlanma eğilimi yüksek olan kişiler, kronik bir şekilde aktivasyonu engelleyici stratejiler kullanmakta, insanlarla uyumlulukları düşük seviyelerde bulunmakta (Mikulincer ve Shaver, 2007a) ve yakın ilişkilerden uzak durmaya çalışmaktadırlar. Başkalarıyla aralarına mesafe koyup ilişki kurmaktan kaçındıkları için diğerlerine yönelik basmakalıp yargılar geliştirebilmektedirler. Bu yüzden, n yargı ve ayrımcılık, kaçıngan bağlanan kişilerin kendi benlikleri ile başkaları arasına mesafe koyma ihtiyaçlarının farklı bir tezahürü olabilir (Carnelley ve Boag, 2019). Araştırma bulguları ve aktarılan literatür dikkate alındığında kaçıngan bağlanmanın n yargı ve ayrımcılığın bir alt türü olan homofobiye artırıyor olabileceği söylenebilir.

Zihinselleştirmenin kesinlik (hipermentalizasyon) alt boyutu ile homofobi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır ancak belirsizlik (hipomentalizasyon) boyutu ile anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Zihinsel süreçler hakkında deneyimlenen kesinlik düzeyi arttıķça homofobi seviyesi azalmaktadır. Bu sonuçlar, araştırma hipotezini kısmen destekler niteliktedir. Literatüre bakıldığında zihinselleştirme ve alt boyutları ile homofobi kavramlarını ele alan herhangi bir çalışmaya denk gelinmemiştir. Bahsedildiği gibi zihinselleştirme süreçlerindeki ileri seviyede kesinliği belirten hipermentalizasyon, kişinin kendisinin ve/veya başkalarının zihinsel süreçlerine ařırđ odaklanması ve onları gözlemlenebilir verilerin ötesinde yorumlaması anlamına gelmektedir. Homofobik tutum ve davranış eğilimlerine sahip kişiler, başkalarının zihinsel süreçlerine odaklanıp onları somut verilerin ötesinde açıklamaktan ziyade genel olarak bu süreçlerin varlığını ve içeriğini kabul etmiyor veya yok sayıyor olabilirler. Nitekim, geçmişten günümüze dünyanın pek çok yerinde, LGBT+ bireylere yönelik uygulanan önyargı, ayrımcılık ve nefret suçları bu kanıyı destekler niteliktedir. Belirsizlik alt boyutu ile homofobiye dair elde edilen sonuçlara bakıldığında zihinselleştirme alanında çalışan araştırmacılar, belirsizlik alt boyutunun, Sınırdaki Kişilik Bozukluğu (SKB) başta

olmak üzere psikolojik diğerk pek çok rahatsızlık için genel bir risk etmeni olabileceğini ileri sürmektedirler. Ancak ırkçılık, cinsiyetçilik ve homofobi gibi yapılar, içerisinde pek çok sorunlu davranış örüntüleri içerseler de herhangi bir psikiyatrik tanı kategorisine girmemektedirler. Çalışmanın da klinik olmayan örneklem üzerinde gerçekleştirildiği göz önünde bulundurulduğunda, bu sonuç daha anlaşılır hale gelmektedir.

Analiz sonucunda, saldırganlık eğilimi ile homofobi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Saldırganlık düzeyi arttıkça homofobi de artmaktadır. Bu sonuçlar, araştırma hipotezini destekler niteliktedir. Alanda yapılan çalışmalara bakıldığında elde edilen bulgularla tutarlı görünmektedir. Literatür bölümünde aktarıldığı gibi yapılan deneysel çalışmalarda, homoerotik video izleyen erkek katılımcıların, heteroerotik video izleyen katılımcılara göre eşcinsel rakibe karşı daha fazla saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmüş (Parrott ve Zeichner, 2005) ve benzer şekilde yapılan ilişkisel çalışmalarda da fiziksel saldırganlık ile homofobi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Adams ve ark., 2016; Nagoshi ve ark., 2008; Set ve Ergin, 2020). Yapılan bu çalışmalardan hareketle özellikle toplumsal cinsiyet normlarına bağlı erkeklerin, cinsel yönelimlere dair inanç ve kalıpyargılarını devam ettirmek amacıyla şiddet ve saldırganlık davranışlarına başvuruyor olabilecekleri söylenebilir.

Zihinselleştirmenin kesinlik alt boyutu ile bağlanmanın kaygı ve kaçınma boyutları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunurken belirsizlik alt boyutu ile kaygı ve kaçınma boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Ayrıca, zihinselleştirmenin kesinlik ve belirsizlik alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Zihinsel süreçler açısından deneyimlenen kesinlik seviyesi arttıkça kaygı, kaçınma ve belirsizlik düzeylerinde alınan puanlar azalırken; zihinsel süreçler açısından deneyimlenen belirsizlik seviyesi arttıkça kaygı ve kaçınma düzeylerinden alınan puanlar da artmaktadır. Bu sonuçlar, araştırma hipotezini destekler niteliktedir. Bağlanma ve zihinselleştirmenin değerlendirildiği son çalışmalara bakıldığında mevcut araştırma bulgularının tutarlı olduğu görülmektedir (Brugnera ve ark., 2020; Köksal, 2018; Paetzold ve Rholes, 2021; Sklyarov, 2019). Literatür bölümünde aktarıldığı gibi stres karşısında, kaygılı/saplantılı bağlanan kişiler çoğunlukla hiperaktivasyon stratejilerine

başvururken kaçınan bağlanan kişiler aktivasyonu ketleyen stratejilere (deactivating strategy) başvurmakta dırlar. Bu teorik çerçeveden bakıldığında kaygılı bağlanma ile hipermentalizasyon alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olması beklenmektedir. Yapılan pek çok deneysel çalışma sonucunda, YİÖ kesinlik alt boyutunun, zihinselleştirme bozukluklarından biri olan hipermentalizasyonu ölçmekten ziyade gerçek zihinselleştirmenin uyumlu bir yönünü değerlendiriyor olabileceği; buna karşın belirsizlik alt boyutunun, psikolojik uyumsuzluğun ve bozulmuş zihinselleştirmenin ayırt edici bir özelliğini temsil ediyor olabileceği ileri sürölmektedir (De Meulemeester ve ark., 2018; Euler, ve ark., 2019; Kristiansen ve ark., 2020; akt., Schwarzer ve ark., 2021). Kesinlik ve belirsizlik alt boyutlarının kendi aralarındaki ilişkisine bakıldığında ise mevcut araştırma bulgularıyla paralel olarak Fonagy ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan ölçek geliştirme çalışmalarında da ters yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Analiz sonucunda, kaygı ve kaçınma boyutları ile saldırganlık eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bağlanma boyutlarından alınan puanlar arttıkça paralel olarak saldırganlık düzeyi de artmaktadır. Ulaşılan bu sonuçlar, araştırma hipotezini destekler niteliktedir. Literatür ışığında elde edilen bulgular değerlendirildiğinde bağlanma ve saldırganlık arasındaki ilişki geniş çaplı araştırmalarla pek çok kez sınanmıştır ve benzer şekilde güvensiz bağlanma ile şiddet ve saldırganlık eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Akmaz, 2009; Babcock ve ark., 2000; Bookwala ve Zdaniuk, 1998; Follingstad ve ark., 2002; İmamoğlu, 2004; Mauricio ve ark., 2007; Tanış, 2014). Aktarılan çalışmalar ve mevcut araştırma sonuçları birlikte ele alındığında güvensiz bağlanmanın, şiddet ve saldırganlık davranışlarının ortaya çıkmasında risk faktörü olabileceğinden söz edilebilir. Ancak buna karşın ebeveynlerle kurulan güvenli bir bağın, saldırgan ve antisosyal davranış eğilimlerine karşı koruyucu bir rol üstlenebileceği öne sürölmektedir (Ainsworth, 1989).

6.2. Aracılık Analizlerine Dair Sonuçların Değerlendirilmesi

Araştırmanın ana hipotezlerinden biri, bağlanmanın kaçınma boyutu ile homofobi arasındaki ilişkide zihinselleştirme alt boyutlarının (kesinlik ve belirsizlik) aracı rol üstlenmesidir. Analiz sonucunda, zihinselleştirme alt boyutlarının aracı rol

üstlenmediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, araştırma hipotezini destekler nitelikte değildir. Literatüre bakıldığında bağlanmanın kaçınma boyutu ile homofobi arasındaki ilişkide zihinselleştirmenin aracı rolünün incelendiği herhangi bir araştırmaya denk gelinmemiştir. Bu değişkenler arası potansiyel ilişkileri daha iyi anlayabilmek adına gelecek araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Aracılık ilişkisine dair araştırmanın bir diğer hipotezi ise bağlanmanın kaçınma boyutu ile homofobi arasındaki ilişkide saldırganlık eğiliminin aracı rol üstlenmesidir. Analiz sonucunda, saldırganlık eğiliminin aracı rol üstlendiği tespit edilmiştir ve araştırma hipotezi desteklenmiştir. Bağlanmanın kaçınma boyutundan alınan puanlar arttıkça saldırganlık eğilimi de artmaktadır. Saldırganlık eğilimi arttıkça da homofobi seviyesi artmaktadır. Literatüre bakıldığında bağlanma ile homofobi arasındaki ilişkide saldırganlığın aracı rolünün incelendiği herhangi bir araştırmaya denk gelinmemiştir. Aracı değişken analizi, iki değişken arasındaki ilişkinin nasıl ve hangi mekanizma(lar) vasıtasıyla meydana geldiğini açıklayabilmek amacıyla kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Bağımsız değişkendeki (*Kaçınan Bağlanma*) artma veya azalma, aracı değişken (*Saldırganlık*) üzerinde bir değişime sebep olmakta, aracı değişkendeki bu değişiklik de sonuç değişkeni (*Homofobi*) üzerinde değişime neden olmaktadır.

Bahsedildiği gibi kaçınan bağlanma, hayatın erken dönemlerinde çocuğun bağlanma ihtiyaçlarına çoğunlukla katı, duyarsız ve reddedici davranan ebeveynler ve çocukları arasında oluşması muhtemel bir bağlanma türüdür. Bu bağlanma ilişkisi içerisinde çocuk; sevgi, güven ve rahatlık duygularını deneyimleyemediği için hayatın ilerleyen yıllarında diğer insanlarla yakın ilişkiler kurabilmek için gerekli kişilerarası beceriyi kazanamaz ve duygusal olarak yakınlık kurmaktan korkar hale gelebilir (Bowlby, 1973). Duygusal olarak yakın ilişkiler kuramadıkça ve yalnız kaldıkça da diğerlerine yönelik düşmanca tutum ve saldırganca davranış sergileme eğilimleri artabilir (Check ve ark., 1985; Diamant ve Windholz, 1981; Zilboorg, 1938). Bu yüzden, cinsel önyargılara sahip kaçınan bağlanan bireylerde, bu önyargıyı tetikleyecek herhangi bir uyarının varlığında, eşcinsel bireylere yönelik düşmanca tutum ve antisosyal davranışlar sergileme ihtimalleri muhtemeldir. Buna karşın, güvenli bağlanan kişiler dış dünyayı daha olumlu değerlendirmelerinin yanı sıra karşılaşabilecekleri tehditleri daha başa çıkılabilir düşünme eğilimindedirler

(Shaver ve ark., 1996) ve bunun da kendilerini farklı olasılıklara açmalarında etkili olduğu söylenebilir. Bu görüşle paralel olarak Mikulincer ve Arad (1999) tarafından yapılan araştırmada, güvenli bağlanma ile bilişsel açıklık arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Tüm bu çalışmalar birlikte ele alındığında içerisinde LGBT+ bireylerin de yer aldığı azınlık gruplarına yönelik sergilenen olumsuz tutum ve davranışlarda bağlanmanın etkin rolü dikkat çekmektedir.

Araştırmanın ana hipotezlerinden biri bağlanmanın kaygı boyutu ile homofobi arasındaki ilişkide zihinselleştirme alt boyutlarının (kesinlik ve belirsizlik) aracı rolünün olmasıdır. Analiz sonucunda, araştırmanın çarpıcı sonuçlarından biri elde edilmiştir. Araştırmada kaygı boyutu ile homofobi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ancak bağlanma kaygısının kesinlik alt boyutu aracılığıyla homofobi üzerinde anlamlı bir dolaylı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, araştırma hipotezini kısmen destekler niteliktedir. Aracılık model analizlerinde sıklıkla tercih edilen Baron ve Kenny aracılık modeline göre X 'in (bağımsız değişken) Y (bağımlı değişken) (c yolu) üzerindeki etkisinin anlamlı olması gerekmektedir. Anlamlı bir ilişki tespit edilmediği takdirde, analiz bitirilerek aracılık etkisine dair hipotez reddedilmektedir. Ancak son yıllarda, bu yaklaşıma alanda pek çok eleştiri getirilmiştir (Hayes, 2018; Fritz ve MacKinnon, 2007; Hayes ve Rockwood, 2017; Kenny, 2013). Baron ve Kenny yönteminin aksine, toplam etkinin (c yolu) aracılık analizinde bir ön koşul olmaması gerektiği ileri sürülmekte ve bu görüş çevresinde toplanan araştırmacı sayısı giderek artmaktadır (Cerin ve MacKinnon, 2009; Hayes, 2009; MacKinnon, 2008; Rucher ve ark., 2011). Diğer bir deyişle, çağdaş yaklaşım istatistiksel açıdan toplam etki anlamlı olmasa bile dolaylı etkinin anlamlı olabileceğini savunmaktadır. Çağdaş yaklaşım temelinde gerçekleştirilen bu analizde de incelenen bağımlı değişken üzerinde dolaylı etkinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Bağlanmanın kaygı boyutundan alınan puanlar arttıkça kesinlik alt boyutundan alınan puanlar azalmaktadır ve kesinlik alt boyutundan alınan puanlar azaldıkça da homofobi puanları artmaktadır. Aktarıldığı gibi yapılan pek çok deneysel çalışma, zihinselleştirmenin kesinlik alt boyutunun; zihinselleştirme bozukluklarından biri olan hipermentalizasyonu ölçmekten ziyade gerçek zihinselleştirmenin uyumlu bir yönünü yansıtır olabileceğini göstermektedir (De Meulemeester ve ark., 2018;

Euler ve ark., 2019; Kristiansen ve ark., 2020; akt., Schwarzer ve ark., 2021). Mevcut araştırma bulguları da bu yönde sonuçlanmıştır. Liteartüre bakıldığında bu değişkenler arasında aracılık ilişkisini inceleyen herhangi bir araştırmaya denk gelinmemiştir. Ancak yine de bu bulgular üzerinden, bağlanmanın kaygı boyutu ile homofobi arasındaki ilişkide zihinselleştirme kapasitesinde meydana gelen gelişimin dolaylı olarak bu ilişkiyi etkileyebileceğinden söz edilebilir. Kaygı boyutu ile homofobi arasındaki ilişkide belirsizlik alt boyutunun anlamlı bir aracı rolünün olmaması sonucuna daha yakından bakıldığında ise aktarıldığı gibi alanda, bu konuda çalışan araştırmacılar, belirsizlik alt boyutunun Sınırdaki Kişilik Bozukluğu (SKB) başta olmak üzere psikopatoloji için genel bir risk faktörü olabileceğini öne sürmüşlerdir ancak araştırma örnekleminin büyük çoğunluğunun, üniversite ve yüksek lisans öğrencilerinden oluşması ve homofobinin herhangi bir psikopatoloji tanı kriterine uymaması bu ilişkiyi etkilemiş olabileceği düşünülmüştür.

Araştırmanın ana hipotezlerinden bir diğeri ise bağlanmanın kaygı boyutu ile homofobi arasındaki ilişkide saldırganlık eğiliminin aracı rolünün olmasıdır. Analiz sonucunda, araştırmanın çarpıcı sonuçlarından bir diğeri elde edilmiştir. Bağlanma kaygısı ile homofobi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ancak bağlanma kaygısının saldırganlık eğilimi aracılığıyla homofobi üzerinde anlamlı bir dolaylı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Kaygı boyutundan alınan puanlar arttıkça saldırganlık eğiliminden alınan puanlar da artmaktadır. Salırganlık eğiliminden alınan puanlar arttıkça da homofobi puanları artmaktadır. Bu sonuçlar araştırma hipotezini destekler niteliktedir. Aktarıldığı gibi araştırma bulguları çağdaş yöntemler temelinde değerlendirildiği için dolaylı etkinin anlamlı olup olmadığı sonucu üzerinden aracılık modelinin istatistiksel anlamlılığına karar verilmiş ve incelenen bağımlı değişken üzerinde dolaylı etkinin anlamlı olduğu görülmüştür.

Kişilerarası çatışmaların etkin bir şekilde nasıl yönetilebileceği, erken yaşam döneminde bebek ve birincil bakım verenleri arasında gelişen etkileşimler esnasında, özellikle de bebek, bakım verenin korumasına ve desteğine ihtiyaç duyduğu esnada öğrenildiği ileri sürülmektedir. Tepkilerini çocuğun çatışmalar esnasında başa çıkma girişimlerine göre esnek bir şekilde düzenleyebilen hassas ve duyarlı ebeveynlerle gerçekleşen etkileşimler, çocuğun etkili başa çıkma becerilerini kazanmasına, bunları uygulamasına ve geliştirmesine fırsat verir (Mikulincer ve Shaver, 2007a). Ancak

kaygılı bağlanan çocukların ebeveynleri, çocuklarının isteklerine karşı öngörülemeyen ve aşırı müdahaleci bir şekilde cevap vermekte ve sıklıkla ihtiyaç anında ulaşılabilir olmamaktadırlar (Ainsworth ve ark., 1978). Bu bağlanma öyküsü içerisinde çocuk, karşılaştığı problemleri nasıl çözeceğini öğrenemez ve uyumsuz davranış örüntüleri geliştirebilir. Bu görüşle paralel olarak yapılan araştırmalar sonucunda, bağlanma kaygısı ile şiddet davranışının ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır (Babcock ve ark., 2000; Dutton ve ark., 1994; Henderson, ve ark., 2005). Mikulincer ve Shaver (2001) tarafından yapılan deneysel çalışmalarda da bağlanma kaygısı ile dış grup (İsraili Araplar, Yahudiler, Rus göçmenler ve eşcinsel bireyler) üyelerine karşı düşmanca tavırlar sergilemenin ilişkili olduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak kaygılı bağlanma düzeyinde artış oldukça düşmanca tavırlar ve saldırganlık eğilimi gösterme potansiyelinde de artış olacağından söz edilebilir. Yapılan pek çok deneysel ve ilişkisel çalışmada görülmüş olduğu gibi (Adams ve ark., 2016; Bernat ve ark., 2001; Nagoshi ve ark., 2008; Parrott ve Zeichner, 2005; Set ve Ergin, 2020) saldırganlık eğiliminin kendisi de homofobik tutum ve davranışların ortaya çıkmasında tetikleyici bir rol üstlenmektedir.

6.3. Araştırmanın Alt Hipotezlerine Dair Analizlerin Değerlendirilmesi

Homofobinin cinsiyete, eğitim düzeyine, medeni duruma, LGBT+ birey(ler)le tanışıklık düzeyine ve algılanan dini inanç seviyesine göre anlamlı bir farklılaşım farklılaşmadığı incelenmiştir.

Yapılan analiz sonucunda, homofobi puanlarının cinsiyet açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığı ve erkeklerin kadınlara oranla daha yüksek homofobi puanlarına sahip oldukları görülmüştür. Bu sonuç, araştırma hipotezini destekler niteliktedir. Benzer şekilde araştırmalar, heteroseksüel erkeklerin heteroseksüel kadınlara kıyasla daha homofobik tutum ve davranışlar sergileme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Anderssen, 2002; Herek, 1988; Kunkel ve Tempel, 1992; McDevitt ve ark., 1990; Sakallı ve Uğurlu, 2001; Şah, 2012). Maskülenite üzerine kurulan literatüre göre homofobi, erkeklerin hegemonik erkeklik algısını gerçekleştirmeye çalıştıkları noktada ortaya çıkmaktadır (Hamilton, 2007). Bu algı biçimi, erkeklerin, hem kadınlar üzerinde hem de toplumsal sınıf, cinsel yönelim, ırk gibi sebeplerden ötürü ikincil konumdaki diğer erkekler üzerinde üstünlüğünü savunmaktadır

(Connell, 1995). Geçmişten bu yana var olan ataerkil inançları devam ettirmek için de kişinin, eril davranışlar ve görünüm ile beraber heteroseksüel yönelime ilişkin geleneksel kalıp yargılara bağlı kalması gerekmektedir (Nagoshi ve ark., 2008). Buradan hareketle kadınlara kıyasla erkeklerin, toplumsal açıdan bulundukları konumlarını korumak adına eşcinsel bireylere yönelik homofobik tutum ve davranışları daha fazla gösteriyor olabilecekleri söylenebilir.

Homofobinin eğitim düzeyi açısından anlamlı bir farklılaşmaya sahip olup olmadığı incelenmiştir ve analiz sonucunda, eğitim düzeyi arttıkça homofobi puanlarının azaldığı görülmüştür. Bu sonuçlar, araştırma hipotezini destekler niteliktedir. Araştırma bulguları, literatür ile uyumlu görünmektedir. Yapılan çalışmalar, eğitim düzeyi düştükçe eşcinsel bireylere yönelik olumsuz tutum ve yargıların arttığını gösterirken (Andersen ve Fetner, 2008) eğitim düzeyi yükseldikçe açık fikirli ve hoşgörülü olma eğilimlerinin arttığını göstermektedir (Herek, 2009; Janowitz and Marvick 1953; Wills ve Crawford, 2000). Bu konuda gerçekleştirilen deneysel bir çalışmada, eşcinsel bireylere yönelik bilgilendirici bir eğitim atölyesinin, ruh sağlığı çalışanlarının eşcinsel bireylere yönelik tutum ve davranışları üzerindeki etkisi incelenmiştir (Rudolph, 1989). Araştırma müdahale ve kontrol grubu olarak ikiye ayrılmış ve sonuçlar karşılaştırılmıştır. Müdahale programı, gey ve lezbiyen bireylerin hem sosyal yaşamlarında hem de ruh sağlığı danışmanlarıyla karşılaştıklarında deneyimledikleri zorluklar, eşcinsel bireylere yönelik var olan önyargılı tutumların tarihçesi, eşcinselliğin psikopatoloji olduğu yönündeki görüşlerin çürütülmesi, eşcinselliği iyileştirme veya ortadan kaldırmaya yönelik yapılan psikanalitik, davranışsal, tıbbi ve eklektik girişimlerin teorik ve metodolojik sınırlılıklarına dair konuları içermiştir. Bu konular didaktik anlatım, film veya videokaset, rol canlandırmaları ve grup tartışmaları şeklinde işlenmiştir. Kontrol grubu ise diğer psikolojik danışmanlık eğitimlerine dair kurslara katılmışlardır. Araştırma sonunda, tüm ölçüm araçlarında müdahale grubu kontrol grubuna nazaran daha fazla gelişim kaydetmiştir. 8 hafta sonunda da yeniden değerlendirildiklerinde elde edilen kazanımların devam ettiği görülmüştür. Bu çalışmaların da gösterdiği gibi eğitimin homofobik önyargı ve ayrımcılıkla mücadelede rolü yadsınamaz.

Yapılan analiz sonucunda, homofobi puanlarının medeni durum açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığı ve evli kişilerin bekâr kişilere oranla daha yüksek

homofobi puanlarına sahip oldukları görülmüştür. Bu sonuçlar, araştırma hipotezini destekler niteliktedir. Literatüre bakıldığında homofobiyi medeni durum açısından ele alan çalışmaların birbirlerinden farklı bulgulara ulaştıkları görülmüştür. Yapılan bazı çalışmalarda, homofobi ve medeni durum arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken (Berkman ve Zinberg, 1997; Royse ve Birge, 1987) bazı çalışmalarda bekâr kişilerin daha homofobik tutumlara sahip oldukları bulunmuştur (Kunkel ve Temple, 1992). Ancak araştırma bulgularıyla tutarlı bir şekilde, evli kişilerin bekâr kişilere göre daha homofobik tutum ve yargılara sahip olduğu çalışmalar da söz konusudur (Çakır ve Harmancı Seren, 2020; Fennessey, 1975). Bahsedildiği gibi Herek (1984a), homoseksüel bireylere karşı aşırı düzeyde negatif tutum besleyen ve bu yönde davranışlar sergileyen kişilerin, toplumsal cinsiyet rollerine kuvvetli bir şekilde bağlı olduklarını ileri sürmüştür. Bu görüşle tutarlı olarak yapılan bir araştırmada da bekâr erkeklerin, evli erkeklere kıyasla daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolleri benimsedikleri tespit edilmiştir (Zubaroglu-Yanardağ ve Özmete, 2016). Ulaşılan bulgulara toplumsal cinsiyet rolleri açısından bakıldığında evlilikle beraber cinsiyete dayalı algılanan roller daha gelenekselleşmiş ve hem kadının hem erkeğin geleneksel sınırlar çerçevesinde toplumda varlığını sürdürmesi gerektiği düşünceleri benimsenmiş olabilir. Bunun da evli kişileri bekâr kişilere kıyasla daha fazla homofobik tutum ve davranışlara yönlendirmiş olabileceği söylenebilir.

Homofobi puanları ile LGBT+ birey(ler)le tanışıklık düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı incelenmiş ve analiz sonucunda, yakınlık düzeyi arttıkça homofobinin azaldığı görülmüştür. Bu sonuçlar, araştırma hipotezini destekler niteliktedir. Araştırma bulgularıyla tutarlı olarak yapılan çalışmalar, eşcinsel bireylerle arkadaşlık ilişkisi olan kişilerin olmayanlara kıyasla daha olumlu bir tutuma sahip oldukları görülmüştür (Berkman ve Zinberg, 1997; Herek ve Capitanio, 1996; Mohipp ve Morry, 2004; Sakallı ve Ugurlu, 2002). Bu araştırma sonuçları, Allport (1954) tarafından öne sürülen Gruplararası Temas Hipotezi ile uyumlu görünmektedir. Allport, dış grup üyelerinden birini tanımanın, onunla sosyal bir temasta bulunmanın ve yakın ilişki kurmanın, bu grup üyelerine yönelik önyargıları azaltabileceği varsayımını öne sürmüştür. Olumlu sosyal temas kuruldukça heteroseksüel kişiler, eşcinsel bireylerle cinsel yönelim dışında aralarında var olan

benzer yönleri fark edebilir ve bu da gruplarası kaygı (Stephan ve ark., 2002) ve önyargının azalmasında etkili olabilir (Sakallı, 2002b).

Homofobi puanları ile algılanan dini inanç düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiş ve dini inanç düzeyi arttıkça homofobinin de arttığı görülmüştür. Bu sonuçlar, araştırma hipotezini destekler niteliktedir. Bahsedildiği gibi Herek (1984a), homoseksüel bireylere karşı aşırı düzeyde negatif tutum besleyen ve bu yönde davranışlar sergileyen kişilerin muhafazakâr bir dini ideolojiye sıkı sıkıya bağlılık gösterdiklerini dile getirmiştir. Yapılan araştırmalar, Herek'in ileri sürdüğü bu görüşü destekler niteliktedir (Berkman ve Zinberg, 1997; Gelbal ve Duyan, 2006; Herek, 1988; Herek ve Capitanio, 1996; Metin-Orta ve Metin-Camgöz, 2018; Saraç, 2015; Schulte ve Battle, 2004). Türk toplumunun büyük çoğunluğu İslam dinini benimsemekte ve İslam'da eşcinsellik açık bir şekilde reddedilmektedir. İslam'a göre insan doğasında eşcinsellik yoktur ve çevresel etmenler sonucunda eşcinsellik ortaya çıkmaktadır (Gelbal ve Duyan, 2006). Yalnızca İslam dininde değil, diğer birçok dinde de eşcinsellik "doğal olmayan" veya "saf olmayan" bir eğilim olarak değerlendirilmektedir (Yip, 2005). Bu yüzden, İslam bilginleri eşcinselliği günahkârlığın veya sapkınlığın göstergesi olarak nitelendirebilmektedir (Gelbal ve Duyan, 2006) ve bu bakış açısının da topluma etki etmiş olabileceği düşünülmektedir. Buradan hareketle insanların dini eğilimleri ne kadar kuvvetliyse eşcinselliği reddetme olasılıklarının da o kadar fazla olabileceği söylenebilir.

6.4. Sonuçlar ve Klinik Önem

Yapılan çalışma sonucunda, zihinselleştirme kapasitesinde yaşanan bozukluklarla bağlanma kaçınma ve kaygısının ilişkili olduğu görülmüştür. Zihinselleştirme kapasitesinde bozulmalar arttıkça homofobi ve güvensiz bağlanma eğilimlerinin arttığı; bağlanma kaçınması ve saldırganlık eğiliminin homofobi üzerinde anlamlı bir aracılık etkisine sahip olduğu; bağlanma kaygısının zihinselleştirmenin kesinlik boyutu ve saldırganlık eğilimi aracılığıyla homofobi üzerinde anlamlı bir aracılık etkisine sahip olduğu tespit edilmiştir. Araştırma katılımcıları arasında, erkeklerin kadınlara göre, evli çiftlerin ise bekârlara göre daha yüksek düzeyde homofobik tutum ve yargılara sahip oldukları görülmüştür. Eğitim düzeyi ve LGBT+ bireylerle yakınlık seviyesi arttıkça homofobi azalırken, algılanan

dini inanç düzeyi arttıkça homofobinin arttığı tespit edilmiştir. Alanda bağlanma boyutları ile homofobi arasındaki ilişkide zihinselleştirme kapasitesi ve saldırganlık eğiliminin aracı rolünü inceleyen herhangi bir araştırmaya denk gelinmemesi ve araştırmanın bu konuda göze çarpan tek çalışma olması önemini vurgulamaktadır. Bu çalışmanın, homofobik tutum ve davranışları bireysel ve sosyal açıdan inceleyecek araştırmalara rehberlik edeceği düşünülmektedir.

Mevcut araştırma sonuçları, güvensiz bağlanma örüntüleri ve homofobik davranış eğilimlerine sahip kişilerin, insan davranışını altta yatan zihinsel süreçler açısından anlama ve anlamlandırma kapasitesi olan zihinselleştirme süreçlerinde sorunlar yaşadıklarını göstermektedir. Bu yüzden, psikoterapiye başvuran ve güvensiz bağlanma örüntülerine sahip olduğu düşünülen kişilerle çalışırken Zihinselleştirme Odaklı Terapi ekolünden faydalanılabilir. Bu terapi ekolü aracılığıyla kişilerin hem kendi hem de diğerlerinin davranışlarını, duygu, düşünce, arzu ve istek gibi içsel süreçler açısından anlama ve yorumlama kapasiteleri geliştirilebilir. Benmerkezci ve basmakalıp bir bakış açısı yerine diğerlerinin perspektifini dikkate alan, uyumlu ve gelişmiş bir zihinselleştirme becerisi kazanıldıkça kişilerin güvensiz bağlanma örüntülerinde ve homofobik davranışların ortaya çıkmasında tetikleyici rol üstlenen saldırgan davranış eğilimlerinde olumlu yönde değişimlerin meydana gelebileceği öngörülmektedir. Klinik ortamda, homofobiyi içerisinde barındıran önyargı ve ayrımcılığa yönelik doğrudan bir müdahalede bulunmak söz konusu olmasa da tüm bu süreçlerde meydana gelen gelişimlerin dolaylı yoldan katı ve sert bir tutum olan homofobiyi etkileyip yerini daha esnek ve farklılıkları gözetken bir bakış açısına bırakabileceği düşünülmektedir.

Pek çok toplumda insanlar, yaşamlarının erken dönemlerinden itibaren eşcinselliğin; kusurlu olmanın, ahlaksızlığın ve sapkınlığın göstergesi olduğuna dair damgalayıcı mesajlara maruz bırakılmaktadırlar. Cinsel yönelimlerini yeni keşfeden bireyler üzerinde bu damgalayıcı mesajların yaratabileceği olumsuz etkilerin, gelecek nesillerde kökleşmeden önlenmesi için toplumsallaşma sürecinin temel mekanizmalarından biri olan okullarda; öğretmenlerin, psikolojik danışmanların ve okul yöneticilerinin homofobik zorbalığa karşı LGBT+ öğrencileri nasıl koruyacaklarına dair ortak bir bilinç geliştirmeleri, ne gibi müdahalelerde bulunabileceklerine dair okul politikaları ve destek programları düzenlemeleri önem

arz etmektedir. Üniversite düzeyinde daha kapsamlı bir farkındalık yaratmak amaçlı ise doğrudan homofobiye odaklanmak yerine dış grup üyelerini yok sayan heteronormatif algı biçimine ve bu algı biçiminin hayatımıza ne kadar nüfuz ettiğine odaklanılabilir ve yeniden değerlendirmeye yönelik bilgilendirici aktiviteler düzenlenebilir. Ancak, düzenlenen bu aktivitelerin daha derin ve kalıcı bir farkındalık yaratabilmesi için öğrenmenin yalnızca bilişsel boyutunun değil, duygusal ve davranışsal boyutlarının da dâhil edilmesi bu noktada önerilebilir (örn.Yep, 2002). Gruplararası önyargı ve ayrımcılıkla başa çıkarken bu şekilde bilinçlendirme çalışmalarının yanı sıra en etkin stratejilerden biri olan sosyal temasın gücünden faydalanmak da önerilebilecek yollardan başka birisidir.

6.5. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler

Yapılan araştırmanın bazı sınırlılıkları söz konusudur. Bu sınırlılıklardan birincisi araştırmanın, öz bildirim ölçeklerine dayalı veri toplama araçları üzerinden gerçekleştirilmiş olmasıdır. Katılımcıların, öz bildirim ölçeklerini doldururken sosyal istenirlik yönünde cevap vermiş olma ihtimalleri, sonuçlarda yanlılığa sebep olmuş olabilir. Bu yüzden gelecek araştırmalar, nitel veri toplama yöntemi kullanarak bu sınırlılığı ortadan kaldırabilir.

Araştırmanın bahsedilmesi gereken diğer bir sınırlılığı ise örneklemin demografik yapısı ile ilişkilidir. Öncelikle, cinsiyet dağılımı arasındaki fark belirgin ve örneklemin büyük çoğunluğu kadın katılımcılardan (%81) oluşmaktadır. Örneklemin demografik yapısı ile ilişkilendirilen bir diğer sınırlılığı ise eğitim düzeyidir. Katılımcılar, ağırlıklı olarak üniversite ve yüksek lisans düzeyinde öğrenim gören kişilerdir. Eğitim düzeyi açısından bu yanlılık araştırma sonuçlarını etkilemiş olabilir ve öğretim düzeyi daha düşük gruplarda farklı bulgular elde edilebilir. Son olarak araştırma örnekleminin, çoğunlukla İstanbul ve Ankara gibi metropol şehirlerde yaşayan kişilerden oluşması, sonuçlarda bir yanlılığa yol açmış olabilir. Bu noktada, gelecek çalışmaların genellenebilirlik açısından cinsiyetin daha dengeli bir şekilde dağıldığı, eğitim düzeyi açısından ilk ve ortaokul öğrenim düzeyinde grupların da dahil edildiği, yalnızca büyükşehirlerde yaşayan kişilerin değil, daha küçük ve kırsal kesimlerde yaşayan bireylerin de yer aldığı örneklerle çalışmalarını gerçekleştirmeleri önerilebilir.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise kesitsel yöntemin kullanılması ve nedensellik çıkarımların yapılamamasıdır. Aracı değişken analizlerinde araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler belirlenebilirken nedensellik çıkarımları yapılamamaktadır. Bu yüzden, gelecek araştırmalar boylamsal yöneme dayalı çalışmalar aracılığıyla mevcut araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilere ve bu ilişkilerin zaman içerisindeki değişimlerine daha kapsamlı açıklamalar getirerek katkı sağlayabilirler.

Araştırmanın belirtilmesi gereken diğer bir sınırlılığı ise zihinselleştirme bozukluklarını klinik olmayan bir örneklem üzerinden ölçmeye çalışmış olmasıdır. Örneklemin büyük çoğunluğu üniversite ve yüksek lisans öğrencilerinden (% 90.4) oluşmaktadır ve bu da araştırma sonuçlarının klinik örneklemden farklı sonuçlar doğurma ihtimalinin olduğunu göstermektedir. Mevcut araştırma sonuçları, klinik örnekleme genellenemeyeceği için gelecek çalışmaların bu değişkenler arası ilişkileri klinik örneklem üzerinden yeniden inceleyerek değerlendirmeleri alana katkı sağlayabilir.

Tüm bunların yanı sıra gerçekleştirilen araştırma sonuçları çeşitli kültürler arasında farklı sonuçlar doğurabilir. Toplulukçu yönü ağır basan Türk toplumundan elde edilen bu sonuçlar, daha bireyselci kültürlerde farklı sonuçlar yaratabilir. Zihinselleştirme kuramının, bireyselci olarak kabul edilen Batı toplumlarında gerçekleştirilen araştırma sonuçları üzerinden geliştirildiği dikkate alındığında mevcut araştırma sonuçlarının farklılaşabileceği ihtimali söz konusudur. Gelecek araştırmaların çeşitli kültürler bağlamında din, dil, ırk, yaş ve cinsiyet gibi faktörlerden dolayı maruz kalınan önyargılı ve ayrımcı davranışlar ile zihinselleştirme arasındaki ilişkileri incelemeleri önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Abrams, K., Rifkin, A. ve Hesse, E. (2006). Examining the role of parental frightened/frightening subtypes in predicting disorganized attachment within a brief observational procedure. *Development and Psychopathology*, 18(2), 345-361.
- Adams, K. A., Nagoshi, C. T., Filip-Crawford, G. Terrell, H. K. ve Nagoshi, J. L. (2016): Components of gender-nonconformity prejudice, *International Journal of Transgenderism*, 17(3-4), 185-198.
- Ainsworth, M. (1963). The development of infant-mother interaction among the Ganda. B. M. Foss (Ed.). *Determinants of infant behavior* içinde (s. 67-104). New York: Wiley.
- Ainsworth, M. D. (1967). *Infancy in Uganda: Infant care and the growth of love*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Ainsworth, M., Blehar, M., Waters, E. ve Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: a psychological study of strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Ainsworth, M. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709–716.
- Akbaş, C. (2021). *Erişkinlerde eşcinselliğe bakışın cinsiyet, homofobi ve empati düzeyi açısından değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi.
- Akmaz, N. (2009). *Eğitim yöneticilerinin bağlanma stilleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yeditepe Üniversitesi.
- Aksu, Y. (2015). *Şiddet içeren suçlardan kayıtları olan bireylerin bağlanma stilleri, sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

- Akyol, M. (2021). *The mediator role of mentalization in the link between attachment insecurity and alcohol abuse*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.
- Allen, J. G., Fonagy, P., & Bateman, A. (2008). *Mentalizing in clinical practice*. Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.
- American Psychiatric Association. (1952). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. Washington, DC: American Psychiatric Press.
- American Psychiatric Association. (1968). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (2. baskı) . Washington, DC: American Psychiatric Press.
- American Psychiatric Association. (1973, December 15). Press Release.
- American Psychological Association. (2002). Ethical principles of psychologists and and code of conduct. *American Psychologist*, 57, 1060-1073.
- American Psychological Association. (2012). Guidelines for psychological practice with lesbian, gay, and bisexual clients. *American Psychologist*, 67(1), 10–42
- American Psychological Association (t.y.). Sexual orientation. *APA dictionary of psychology*. Erişim Tarihi: 22 Aralık 2022. <https://dictionary.apa.org/sexual-orientation>.
- Amnesty International. (2011). *Not an Illness nor a Crime: Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People in Turkey Demand Equality*, London: Amnesty International Ltd.
- Andersen, R. ve Fetner, T. (2008). Cohort differences in tolerance of homosexuality: Attitudinal change in Canada and the United States, 1981-2000. *Public Opinion Quarterly*, 72(2), 311–330.
- Anderson, C. A. ve Bushman, B. J. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, 12(5), 353–359.

- Anderssen, N. (2002). Does contact with lesbians and gays lead to friendlier attitudes? A two year longitudinal study. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 12, 124-136.
- Averill, J. (1983). Studies on anger and aggression: Implications for theories of emotion. *American Psychologist*, 38(11), 1145-1160
- Babcock, J. C., Jacobson, N. S., Gottman, J. M. ve Yerington, T. P. (2000). Attachment, emotional regulation, and the function of marital violence: Differences between secure, preoccupied, and dismissing violent and nonviolent husbands. *Journal of Family Violence*, 15(4), 391-409.
- Baker, H. S. ve Baker, M. N. (1987). Heinz Kohut's self psychology: An overview. *The American Journal of Psychiatry*, 144(1), 1-9.
- Bandura, A., Ross, D. ve Ross, S. A. (1961). Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(3), 575-582.
- Bandura, A., Ross, D. ve Ross, S. A. (1963). Imitation of film-mediated aggressive models. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(1), 3-11.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hal.
- Baron, R. (1977). *Human Aggression*. New York, NY: Plenum.
- Bartels, A. ve Zeki, S. (2000). The neural basis of romantic love. *NeuroReport*, 11(17), 3829-3834.
- Bartels, A. ve Zeki, S. (2004). The neural correlates of maternal and romantic love. *NeuroImage*, 21, 1155-1166.
- Barthomelow, K. (1990). Avoidance of intimacy: an attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7(2), 147-178.
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-44.

- Bateman, A.W. ve Fonagy, P. (2003). Health service utilization costs for borderline personality disorder patients treated with psychoanalytically oriented partial hospitalization versus general psychiatric care. *Am J Psychiatry*, 160(1), 169–171.
- Bateman A.W. ve Fonagy P. (2004). *Psychotherapy for borderline personality disorder: mentalization-based treatment*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Bateman, A. W. ve Fonagy, P. (2006). *Mentalization based treatment for borderline personality disorder: A practical*. Oxford: Oxford University Press.
- Bateman, A. W. ve Fonagy, P. (Eds.). (2012). *Handbook of mentalizing in mental health practice*. Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- Bateman , A., ve Fonagy, P. (2016). *Mentalization-Based Treatment for Personality Disorders: A Practical Guide*. Oxford: Oxford University Press.
- Berkman, C. ve Zinberg, G. (1997). Homophobia and heterosexism in social workers. *Social work*, 42(4), 319-32.
- Berkowitz, L. ve Rawlings, E. (1963). Effects of film violence on inhibitions against subsequent aggression. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(5), 405–412.
- Berkowitz, L. (1969). The frustration-aggression hypothesis revisited. L. Berkowitz (Ed.), *Roots of aggression: A re-examination of the frustration-aggression hypothesis* içinde (s. 1-28). New York, NY: Atherton Press.
- Berkowitz, L. (1973). Words and symbols as stimuli to aggressive responses. J. F. Knutson (Ed.), *Control of aggression: Implications from basic research* içinde (s. 113-143). Chicago: Aldine-Atherton.
- Berkowitz, L. ve Powers, P. C. (1979). Effects of timing and justification of witnessed aggression on the observers' punitiveness. *Journal of Research in Personality*, 13(1), 71–80.
- Berkowitz, L. (1988). Frustrations, appraisals, and aversively stimulated aggression. *Aggressive Behavior*, 14, 3-11.

- Bernat J. A., Calhoun K. S., Adams, H. E. ve Zeichner, A. Homophobia and physical aggression toward homosexual and heterosexual individuals. *Journal of Abnormal Psychology*, 110(1), 179-87.
- Bookwala, J. ve Zdaniuk, B. (1998). Adult attachment styles and aggressive behavior within dating relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15(2), 175–190.
- Bookwala, J. (2002). The role of own and perceived partner attachment in relationship aggression. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(1), 84-10.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*. New York, NY: Basic Books.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Vol. 3. Sadness and depression*. New York, NY: Basic Books: Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.
- Brennan, K. A., Clark, C. L. ve Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. J. A. Simpson ve W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* içinde (s. 46-76). New York: Guilford.
- Bretherton, I. (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 759-775.
- Brugnera, A., Zarbo, C., Compare, A., Talia, A., Tasca, G.A., de Jong, K., Greco, A., Greco, F., Pievani, L., Auteri, A. ve Lo Coco, G. (2020). Self-reported reflective functioning mediates the association between attachment insecurity and well-being among psychotherapists. *Psychotherapy Research*, 31, 247-257.
- Brennan, K. A., Clark, C. L. ve Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. J. A. Simpson ve W. S. Rholes

- (Eds.), *Attachment theory and close relationships* içinde (s. 46–76). The Guilford Press.
- Brown, W.G. (2008). Failure to Mentalize: Defect or Defense? *Psychoanalytic Social Work*, 15(1), 28-42.
- Buss, A. (1963). Physical aggression in relation to different frustrations. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67(1),1-7.
- Buss, A. H. ve Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63(3), 452-459.
- Butler, S. (2004). Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender (GLBT) Elders. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 9(4), 25-44.
- Carnelley, K. B. ve Boag, E. M. (2019). Attachment and prejudice. *Current Opinion in Psychology*, 25, 110-114.
- Cate, R., Khademi, M., Judd, P. ve Miller, H. (2013) Deficits in mentalization: a risk factor for future development of eating disorders among pre-adolescent girls, *Advances in Eating Disorders*, 1(3), 187-194.
- Cesur-Kılıçarslan, S., ve Işık, T. (2017). Being LGBTI in Turkey: Views of Society. *Journal of Strategic Resource in Social Sciences*, 3(1), 1-20.
- Cerin, E. ve Mackinnon, D.P. (2009). A commentary on current practice in mediating variable analyses in behavioural nutrition and physical activity. *Public Health Nutrition*, 12, 1182 - 1188.
- Ceyhan, İ.M. (2002). *Bağlanma ile sınır kişilik özellikleri ve narsisizm arasındaki ilişkide zihinselleştirme ve duygu düzenleme güçlüklerinin seri aracılık etkisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Ciocca, G., Tuziak, B., Limoncin, E., Mollaioli, D., Capuano, N., Martini, A.E., Carosa, E., Fisher, A.D., Maggi, M., Niolu, C., Siracusano, A., Lenzi, A. ve Jannini, E.A. (2015). Psychotism, immature defense Mechanisms and a fearful Attachment Style are associated with higher homophobic attitude. *The Journal of Sexual Medicine*, 12. 1953-1960.

- Chaux, E. ve León, M. (2016). Homophobic attitudes and associated factors among adolescents: A comparison of six Latin American countries. *Journal of Homosexuality*, 63(9), 1253 - 1276.
- Cheche Hoover, R. ve Jackson, J.B. (2019). Insecure attachment, emotion dysregulation, and psychological aggression in couples. *Journal of Interpersonal Violence*, 36 (19-20). Advance online publication.
- Check, J., Perlman, D. ve Malamuth, N. (1985). Loneuness and Aggressive Behaviour. *Journal of Social and Personal Relationships*, 2(3), 243-252.
- Choi-Kain L.W. ve Gunderson J.G. (2008). Mentalization: ontogeny, assessment, and application in the treatment of borderline personality disorder. *Am J Psychiatry*. 165(9), 1127-35.
- Connell, R. W. (1987). *Masculinities*. Berkeley: University of California Press.
- Costa, A.B., Peroni, R.O., Bandeira, D.R. ve Nardi, H.C. (2013). Homophobia or sexism? A systematic review of prejudice against nonheterosexual orientation in Brazil. *International Journal of Psychology*, 48(5), 900-909.
- Çakır H. ve Harmancı Seren A.K. Are nurses homophobic? A survey study in public hospitals in Turkey .(2020). *Journal of Nursing Scholarship*. 52(6), 613-622.
- Davila, J. ve Levy, K. (2006). Introduction to the special section on attachment theory and psychotherapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74(6), 989-993.
- Demirtaş-Madran, A. (2013). Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenirlik çalışması, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(2), 124-129.
- Diamant, L. ve Windholz, G. (1981). Loneliness in college students: Some theoretical, empirical, and therapeutic considerations. *Journal of College Student Personnel*, 22(6), 515-522.
- Dollard, J., Miller, N. E., Doob, L. W., Mowrer, O. H. ve Sears, R. R. (1939). *Frustration and aggression*. Yale University Press.

- Doob, L. W. ve Sears, R. R. (1939). Factors determining substitute behavior and the overt expression of aggression. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 34(3), 293–313.
- Downing, L. (2015). Heteronormativity and Repronormativity in Sexological “Perversion Theory” and the DSM-5’s “Paraphilic Disorder” Diagnoses. *Archives of Sexual Behavior*, 44, 1139–1145.
- Drescher, J. (2015). Out of DSM: Depathologizing Homosexuality. *Behavioral Sciences*, 5(4), 565-575.
- Duman, N. (2019). Mentalizasyon ve mentalizasyonun psikopatoloji, duygudurum düzenleme, saldırganlık ve şiddet ilişkisi üzerine bir derleme. *Pesa International Journal of Social Studies*, 5(2), 200-208.
- D’Urso, G. ve Pace, U. (2019). Homophobic bullying among adolescents: The role of insecure-dismissing attachment and peer support. *Journal of LGBT Youth*, 16, 173 -191.
- Dutton, D. G., Saunders, K., Starzomski, A. ve Bartholomew, K. (1994). Intimacy-anger and insecure attachment as precursors of abuse in intimate relationships. *Journal of Applied Social Psychology*, 24, 1367-1386.
- Fennessey, A. (1975). *An exploration of the domain of attitudes toward homosexuality*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Columbia University.
- Feshbach, S. (1964). The function of aggression and the regulation of aggressive drive. *Psychological Review*, 71(4), 257–272.
- Fischer, A. R. ve Good, G. E. (1997). Men and psychotherapy: An investigation of alexithymia, intimacy, and masculine gender roles. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 34(2), 160–170.
- Follingstad, D. R. Bradley, R. G. Helff, C. M. ve Laughlin, J. E. (2002). A model for predicting dating violence: Anxious attachment, angry temperament, and need for relationship control. *Violence and Victims*, 17(1), 35–47.
- Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Moran, G. S. ve Higgitt, A. C. (1991). The capacity for understanding mental states: The reflective self in parent and child and its

significance for security of attachment. *Infant Mental Health Journal*, 12(3), 201-218.

Fonagy, P. ve Target, M. (1998) Mentalization and the changing aims of child psychoanalysis, psychoanalytic dialogues. *The International Journal of Relational Perspectives*, 8(1), 87-114.

Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. ve Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization development of the self*. New York, NY: Other Press.

Fonagy, P. ve Bateman, A. (2006). Progress in the treatment of borderline personality disorder. *The British Journal of Psychiatry* 188(1). 1-3.

Fonagy, P., Gergely, G., & Target, M. (2007). The parent–infant dyad and the construction of the subjective self. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(3-4), 288-328.

Fonagy, P. ve Bateman, A. (2008). The development of borderline personality disorder a mentalizing model. *J Pers Disord*, 22(1), 4–21.

Fonagy, P. ve Luyten, P. (2009). A developmental, mentalization-based approach to the understanding and treatment of borderline personality disorder. *Development and Psychopathology*, 21(4), 1355-1381.

Fonagy, P., Luyten, P., Moulton-Perkins, A., Lee, Y-W., Warren, F., Howard, S., Ghinai R., Fearon, P. ve Lowyck, B. (2016). Development and validation of a self-report measure of mentalizing: The Reflective Functioning Questionnaire. *PLoS ONE*, 11(7), e0158678.

Fraley, R. ve Shaver, P. (2000). Adult Romantic Attachment: Theoretical Developments Emerging Controversies and Unanswered Questions. *Review of General Psychology*, 4(2), 132-154.

Fraley, R. C., Waller, N. G. ve Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 350–365.

Fritz, M.S. ve Mackinnon D.P.(2007). Required sample size to detect the mediated effect. *Psychological Science*. 18(3), 233-239.

- Fromm, E. (1973). *The Anatomy Of Human Destructiveness*. New York: Fawcett.
- Freud, S. (1920). *Beyond the pleasure principle*. Standard edition (Vol. 18, s. 3–64). London: Hogarth Press.
- Freud, S. (1930). *Civilization and its discontents*. Standard Edition (Vol. 21). London: Hogarth Press.
- Garaigordobil, M. (2013). Sexism and alexithymia: Correlations and differences as a function of gender, age, and educational level. *Anales de Psicología*, 29(2), 368-377.
- Gelbal, S. ve Duyan, V. (2006). Attitudes of university students toward lesbians and gay men in Turkey. *Sex Roles*, 55, 573–579.
- George, C. Kaplan, N. ve Main, M. (1985). Adult attachment interview. Unpublished manuscript, University of California, Berkeley, CA.
- Gillath, O. Karantzas, G. ve Fraley, R. (2016). *Adult Attachment: A concise introduction to theory and research*. New York, NY: Academic Press.
- Gonsiorek, J. (1988). Mental health issues of gay and lesbian adolescents. *Journal of Adolescent Health Care*, 9(2), 144-122.
- Gormley, B. ve Lopez, F.G. (2010). Authoritarian and Homophobic Attitudes: Gender and Adult Attachment Style Differences. *Journal of Homosexuality*, 57, 525- 538.
- Hamilton, L. (2007). Trading on heterosexuality: College women's gender strategies and homophobia. *Gender ve Society*, 21(2), 145–172.
- Hawton K., Saunders K., Topiwala A. ve Haw C. (2013). Psychiatric disorders in patients presenting to hospital following self-harm: A systematic review. *Journal of Affective Disorders*, 151, 821–30.
- Hayes, A. F. (2009). Beyond Baron and Kenny: Statistical mediation analysis in the new millennium. *Communication Monographs*, 76, 408–420.
- Hayes, A.F. ve Rockwood, N.J. (2017). Regression-based statistical mediation and moderation analysis in clinical research: Observations, recommendations, and implementation. *Behaviour research and therapy*, 98, 39-57.

- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and conditional Hayes Process analysis: A regression-based perspective* (2. baskı). New York, NY: The Guilford Press.
- Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Hayes Process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.
- Henderson, A.J.Z., Bartholomew, K., Trinke, S.J. ve Kwong, M. J. (2005). When loving means hurting: an exploration of attachment and intimate abuse in a community sample. *Journal of Family Violence*, 20, 219–230.
- Herek, G. (1984a). Beyond "homophobia": A social psychological perspective on attitudes toward lesbians and gay men. *Journal of Homosexuality*, 10(1/2), 2-17.
- Herek, G. (1988). Heterosexuals' Attitudes toward Lesbians and Gay Men: Correlates and Gender Differences. *The Journal of Sex Research*, 25(4), 451-477.
- Herek, G. M. ve Capitanio, J. P. (1996). "Some of my best friends": Intergroup contact, concealable stigma, and heterosexuals' attitudes toward gay men and lesbians. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(4), 412–424.
- Herek, G. (2004). Beyond “Homophobia”: Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century. *Sexuality Research Social Policy*, 1(2), 6-24.
- Herek, G. M. (2009). Sexual prejudice. T. Nelson, D. (Ed.), *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* içinde (s. 441–467). New York, NY: Psychology Press.
- Hopkins, P. D. (1996). Gender treachery: Homophobia, masculinity, and threatened identities. L. May, R. A. Strikwerda, ve P. D. Hopkins (Eds.), *Rethinking masculinity: Philosophical explorations in light of feminism* içinde (2. Baskı, s. 95–118). Maryland, USA: Rowman and Littlefield.
- Hudson, W. ve Ricketts, W. (1980). A strategy for the measurement of homophobia. *Journal of Homosexuality*, 5(4), 357-372.

- Hughes, C., Jaffee, S., Happé, F., Taylor, A., Caspi, A., ve Moffitt, T. E. (2005). Origins of individual differences in theory of mind: From nature to nurture? *Child Development*, 76, 356–370.
- İmamoğlu, S. (2003). *Öğretmen adaylarının öfke ve öfke ifade tarzları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Janowitz, M. ve Dwaine M. 1953. Authoritarianism and Political Behaviour. *Public Opinion Quarterly* 17, 185–201.
- Johnson, M.E. Brems, C. ve Alford-Keating, P. (1997). Personality correlates of homophobia. *Journal of Homosexuality*, 34(1), 57-69.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2004). *Yeni insan ve insanlar sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kaos, GL. (2012, Ekim 3). *Eşcinsel Komşu İstenmiyor!* Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı: <https://kaosgl.org/haber/escinsel-komsu-istenmiyor> adresinden alındı
- Kenny, D. A. (2013). Mediation: Sensitivity analysis [webinar] <http://davidakenny.net/webinars/Mediation/Sensitivity/Sensitivity.html>.
- Kerns, K., Mathews, B., Koehn, A., Williams, C., ve Siener-Ciesla, S. (2015). Assessing both safe haven and secure base support in parent-child relationships. *Attachment ve Human Development*, 17(4), 337-53.
- Kinney, R. (2015). Homosexuality and scientific evidence: On suspect anecdotes, antiquated data, and broad generalizations. *The Linacre Quarterly*, 82(4), 364-390.
- Köksal, G. (2017). The moderator effect of mentalization on the link between attachment and somatization. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Kunkel, L. E., ve Temple, L. L. (1992). Attitudes towards AIDS and homosexuals: Gender, marital status, and religion. *Journal of Applied Social Psychology*, 22(13), 1030–1040.

- Krystal, H. (1982-1983). Alexithymia and the effectiveness of psychoanalytic treatment. *International Journal of Psychoanalytic Psychotherapy*, 9, 353–378.
- Levant, R. F. (1992). Toward the reconstruction of masculinity. *Journal of Family Psychology*, 5 (3-4). 379-402.
- Levant, R., Hall, R., Williams, C., ve Hasan, N. (2009). Gender differences in alexithymia. *Psychology of Men and Masculinity*, 10(3), 190- 203.
- Lieberman, M. D. (2007). Social cognitive neuroscience: A review of core Hayes Processes. *Annual Review of Psychology*, 58, 259–289
- Luyten, P., Fonagy, P., Lemma, A. ve Target, M. (2012). Depression. Bateman, A. W. ve Fonagy, P. (Ed.). *Handbook of Mentalizing in Mental Health Practice*. Arlington: American Psychiatric Association.
- Luyten P, Campbell C, Allison E, Fonagy P. (2020). The mentalizing approach to psychopathology: State of the rrt and future directions. *Annual Review Clinical Psychology* 16(1), 297-325.
- Lyonga, F. (2019). Shades of Homophobia: A Framework for Analyzing Negative Attitudes Toward Homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 68(10), 1664-1684.
- MacKinnon, D. P., Lockwood, C. M., & Williams, J. (2004). Confidence Limits for the Indirect Effect: Distribution of the Product and Resampling Methods. *Multivariate Behavioral Research*, 39(1), 99–128.
- MacKinnon, D. P. (2008). *Introduction to statistical mediation analysis*. Mahway, NJ: Taylor ve Francis.
- Main, M.(1977a). Analysis of a peculiar form of reunion behavior seen in some daycare children: Its history and sequelae in children who are home-reared. R. Webb (Ed.), *Social developm ent in daycare* içinde. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Main, M., ve Solomon, J. (1986). Discovery of a new, insecure-disorganized/disoriented attachment pattern. M. Yogman ve T. B. Brazelton

- (Eds.), *Affective development in infancy* içinde (s. 95–124). Norwood, NJ: Ablex.
- Main, M. ve Solomon, J. (1990). Procedures for identifying disorganized/disoriented infant in the Ainsworth Strange Situation. M. Greenberg, D. Cicchetti ve M. Cummings (Eds), *Attachment in the preschool years*, içinde (s. 121-160). Chicago: University of Chicago Press.
- Main, M., ve Hesse, E. (1990). Parents' unresolved traumatic experiences are related to infant disorganized attachment status: Is frightened and/or frightening parental behavior the linking mechanism? M. T. Greenberg, D. Cicchetti, ve E. M. Cummings (Eds.), *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention* içinde (s. 161–182). The University of Chicago Press.
- Martínez , J., Rodríguez-Hidalgo , A., ve Zych, I. (2020). Bullying and Cyberbullying in Adolescents from Disadvantaged Areas: Validation of Questionnaires; Prevalence Rates; and Relationship to Self-Esteem, Empathy and Social Skills. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 17(17), 6199.
- Mauricio, A. M., Tein, J. Y., ve Lopez, F. G. (2007). Borderline and antisocial personality scores as mediators between attachment and intimate partner violence. *Violence and Victims*, 22(2), 139–157.
- McDevitt, T. M., Sheehan, E. P., Lennon, R., ve Ambrosio, A. L. (1990). Correlates of attitudes toward AIDS. *The Journal of Social Psychology*, 130(5), 699–701.
- Merriam-Webster. (t.y.). Homophobia. *Meriam-Webster.com dictionary*. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2022. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/homophobia>
- Metin Orta, İ. ve Metin Camgöz , S. (2018). Türkiye'de Yapılan Homofobi Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *DTCF Dergisi*, 58(1), 409-439.
- Meyer, I. (1995). Minority Stress and Mental Health in Gay Men. *Journal of Health and Social Behavior*, 36(1), 38-56.

- Meyer, I. (2003). Prejudice, Social Stress, and Mental Health in Lesbian, Gay, and Bisexual Populations: Conceptual Issues and Research Evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674-697.
- Meyer, I. H., ve Frost, D. M. (2013). Minority stress and the health of sexual minorities. C.J. Patterson ve A. R. D'Augelli (Eds.), *Handbook of psychology and sexual orientation* içinde (s. 252–266). Oxford University Press.
- Mikulincer, M., ve Arad, D. (1999). Attachment working models and cognitive openness in close relationships: A test of chronic and temporary accessibility effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(4), 710-725.
- Mikulincer, M., ve Shaver, P. R. (2001). Attachment theory and intergroup bias: Evidence that priming the secure base schema attenuates negative reactions to out-groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(1), 97-111.
- Mikulincer, M., Gillath, O., ve Shaver, P. (2002). Activation of the attachment system in adulthood: Threat-related primes increase the accessibility of mental representations of attachment figures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(4), 881–895.
- Mikulincer, M., ve Shaver, P. R. (2007a). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. New York, NY: The Guilford Press.
- Miller, N. E. (1941). The frustration-aggression hypothesis. *Psychological Review*, 48(4), 337–342.
- Mohipp, C., ve Morry, M. M. (2004). The Relationship of Symbolic Beliefs and Prior Contact to Heterosexuals' Attitudes Toward Gay Men and Lesbian Women. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 36(1), 36–44.
- Nagoshi, J. L., Adams, K. A., Terrell, H. K., Hill, E. D., Brzuzy, S., ve Nagoshi, C. T. (2008). Gender differences in correlates of homophobia and transphobia. *Sex Roles*, 59, 521–531.
- Nolte, T., Bolling, D. Z., Hudac, C. M., Fonagy, P., Mayes, L., ve Pelfhrey, K. A. (2013). Brain mechanisms underlying the impact of attachment-related stress on social cognition. *Frontiers in Human Neuroscience*, 7, 816.

- O'Donohue, W., ve Caselles, C. (1993). Homophobia: Conceptual, definitional, and value issues. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 15(3), 177–195.
- Okutan, N. (2010). *Eşcinsellere yönelik tutumlar: Cinsiyetçilik, romantik ilişkilerle ilgili kalıpyargılar ve yetişkin bağlanma biçimleri açısından bir değerlendirme* [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Ooi, Y.P., Ang, R.P., Fung, D.S., Wong, G., ve Cai, Y. (2006). The Impact of Parent–Child Attachment on Aggression, Social Stress and Self-Esteem. *School Psychology International*, 27, 552 - 566.
- Parker, J., Taylor, G., ve Bagby, M. (2003). The 20 item Toronto Alexithymia Scale III. Reliability and factorial validity in a community population. *Journal of Psychosomatic Research*, 55(3), 269-275.
- Parrott, D. J., ve Zeichner, A. (2005). Effects of Sexual Prejudice and Anger on Physical Aggression Toward Gay and Heterosexual Men. *Psychology of Men ve Masculinity*, 6(1), 3–17.
- Pleck, J. H. (1981). *The myth of masculinity*. Cambridge, MA: MIT Press
- Premack, D. ve Woodruff, G. (1978). Does the chimpanzee have a theory of mind? *Behavioral and Brain Sciences*, 1(4), 515-526.
- Roccato, M., ve Ricolfi, L. (2005). On the correlation between right-wing authoritarianism and social dominance orientation. *Basic and Applied Social Psychology*, 27(3), 187–200.
- Rosario, M., Schrimshaw, E., Hunter, J., & Gwadz, M. (2002). Gay-related stress and emotional distress among gay, lesbian: A longitudinal examination. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(4), 967–975.
- Royse, D., ve Birge, B. (1987). Homophobia and attitudes towards AIDS patients among medical, nursing, and paramedical students. *Psychological Reports*, 61(3), 867–870.

- Rucker, D. D., Preacher, K. J., Tormala, Z. L., ve Petty, R. E. (2011). Mediation analysis in social psychology: Current practices and new recommendations. *Social and Personality Psychology Compass*, 5, 359–371.
- Rudolph, J. (1989). Effects of a workshop on mental health practitioners' attitudes toward homosexuality and counseling effectiveness. *Journal of Counseling ve Development*, 68(1), 81–85.
- Russell, S. T. ve Fish, J. N. (2016). Mental health in lesbian, gay, bisexual, and transgender (LGBT) Youth. *Annual Review of Clinical Psychology*, 12(1), 465-487.
- Sabbagh, M. A. (2004). Understanding orbitofrontal contributions to theory-of-mind reasoning: Implications for autism. *Brain Cognition*, 55 (1), 209–219.
- Sakallı, N. ve Uğurlu, O. (2001). Effects of social contact with homosexuals on heterosexual Turkish university students' attitudes towards homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 42 (1), 53-62.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 47-58.
- Sakallı, N. (2002b). The relationship between sexism and attitudes toward homosexuality in a sample of Turkish college students. *Journal of Homosexuality*, 42(3), 53–64.
- Saraç L. (2015). Relationships between religiosity level and attitudes toward lesbians and gay men among Turkish university students. *Journal of Homosexuality*, 62(4), 481-94.
- Schaffer, H., ve Emerson, P. (1964). The development of social attachments in infancy. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 29, 1-77.
- Schuengel, C., Bakermans-Kranenburg, M. J., ve Van IJzendoorn, M. H. (1999). Frightening maternal behavior linking unresolved loss and disorganized infant attachment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67(1), 54–63.

- Schulte, L. J., ve Battle, J. (2004). The relative importance of ethnicity and religion in predicting attitudes towards gays and lesbians. *Journal of Homosexuality*, 47(2), 127–142.
- Schwartz, J. P., ve Lindley, L. D. (2005). Religious fundamentalism and attachment: Prediction of homophobia. *International Journal for the Psychology of Religion*, 15(2), 145–157.
- Schwarzer N.H., Nolte T., Fonagy P. ve Gingelmaier, S. (2021). Mentalizing mediates the association between emotional abuse in childhood and potential for aggression in non-clinical adults. *Child Abuse ve Neglect*, 115(1).
- Selcuk, E., Gunaydin, G., Sumer, N., ve Uysal A. (2005). Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8, 1-11.
- Set, Z. ve Ergin, Ö.(2019). The investigation of the mediator effect of sexism and defense style in the relationship between homophobia and aggression. *Arch Neuropsychiatry*, 57(2), 113-119.
- Sharp C, Ha C, Carbone C, Kim S, Perry K, Williams L. ve Fonagy P. (2013). Hypermentalizing in adolescent inpatients: treatment effects and association with borderline traits. *Journal of Personality Disorders*, 27(1). 3-18.
- Shaver, P. R., Collins, N., ve Clark, C. L. (1996). Attachment styles and internal working models of self and relationship partners. G. J. O. Fletcher ve J. Fitness (Eds.), *Knowledge structures in close relationships: A social psychological approach* içinde (s. 25-61). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Shively, M. G. ve De Cecco, J. P. (1977) Components of Sexual Identity, *Journal of Homosexuality*, 3(1), 41-48.
- Skårderud F. (2007). Eating one's words, part III: Mentalisation-based psychotherapy for anorexia nervosa an outline for a treatment and training manual. *European Eating Disorders Review*. 15(5), 323–39.

- Sklyarov, O. (2020). *The impact of adverse childhood experiences on attachment and mentalization in sex offenders* (Yayın No. 27785862) [Doctoral dissertation, The University of George Fox]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
- Stephan, W. G., Boniecki, K. A., Ybarra, O., Bettencourt, A., Ervin, K. S., Jackson, L. A., ... Refro, C. L. (2002). The role of threats in the racial attitudes of blacks and whites. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1242–1254.
- Stoller, R., Marmor, J., Irving, G., Socarides, C., Green, R., & Spitzer, R. (1973). Should homosexuality be in APA Nomenclature? *American Journal of Psychiatry*, 130(11), 1207-1216.
- Şah, U. (2012). Eşcinselliğe, biseksüelliğe ve transseksüelliğe ilişkin tanımlamaların homofobi ve lgbt bireylerle tanışıklık düzeyi ile ilişkisi. *Psikoloji Çalışmaları*, 32(2), 23-48.
- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6. baskı). Boston, MA: Pearson.
- Tanış, Z.İ. (2014). *Yetişkinlerde bağlanma stilleri ve öfke tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Tar, Y. (2020, Mayıs 14). *Türkiye LGBTİ haklarında Avrupa’da yine sondan ikinci!* Kaos GL-LGBTİ+ Haber Portalı: <https://kaosgl.org/haber/turkiye-lgbti-haklarinda-avrupa-da-yine-sondan-ikinci> adresinden alındı.
- Troy, M., ve Sroufe, L. A. (1987). Victimization among preschoolers: Role of attachment relationship history. *Journal of the American Academy of Child ve Adolescent Psychiatry*, 26(2), 166–172.
- Vrtićka P, Andersson F, Grandjean D, Sander D, Vuilleumier P (2008) Individual attachment style modulates human amygdala and striatum activation during social appraisal. *PLoS ONE*, 3(8), e2868.
- Weinberg, G. (1972). *Society and the healthy homosexual*. New York, NY: St. Martin’s.
- Welzer-Lang, D. (2001). The construction of the masculine: Women’s domination and homophobia. *Estudos Feministas*, 9(2), 460.

- Wills, G. ve Crawford, C. (2000). Attitudes toward homosexuality in Shreveport Bossier City Louisiana. *Journal of Homosexuality*, 38, 97-115.
- Winter, K., Spengler, S., Bempohl, F. ve Singer, T. (2017). Social cognition in aggressive offenders: Impaired empathy, but intact theory of mind. *Scientific Reports*, 7, 670.
- Yang, Y. ve Green, S.B. (2011). Coefficient alpha: a reliability coefficient for the 21st century? *Journal of Psychoeducational Assessment*, 29(4), 377-392.
- Yep, G.A. (2002) From Homophobia and Heterosexism to Heteronormativity, *Journal of Lesbian Studies*, 6 (3-4), 163-176.
- Yip, A. K-T. (2009). Islam and sexuality: Orthodoxy and contestations. *Contemporary Islam*, 3, 1–5.
- Zilboorg, G. (1938). Some Observations on the Transformation of Instincts. *The Psychoanalytic Quarterly*, 7(1), 1-24.
- Zubaroğlu Yanardağ, M. & Özmete, E. (2017). Bir Mesleki Uygulama Alanı Olarak Geçmişten Geleceğe Klinik Sosyal Hizmet . *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28 (1), 203-226 .

EKLER

EK-1 Gönüllü Katılım Formu

Değerli Katılımcı;

Bu çalışma, Dr. Öğr. Üyesi Hande Gündoğan danışmanlığında İstanbul Medipol Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Kübra Durmaz tarafından, tez çalışması kapsamında yürütülmektedir. Çalışmanın amacı Güvensiz Bağlanma ile Homofobi arasındaki ilişkide Zihinselleştirme ve Saldırganlık Eğiliminin aracı rollerinin incelenmesidir. Çalışmanın yürütülebilmesi için gerekli etik izinler alınmıştır.

Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ölçek setinde kişisel rahatsızlığa neden olabilecek herhangi bir soru yer almamaktadır. Fakat ankette yer alan bir sorudan veya başka herhangi bir sebepten dolayı kendinizi rahatsız hissederseniz çalışmayı yarıda kesebilirsiniz. Çalışmayı yarıda kesmek size hiçbir sorumluluk getirmeyecektir. Vereceğiniz bilgiler tamamen gizli tutulacaktır ve yalnızca bilimsel çalışma ve yayın amacı doğrultusunda kullanılacaktır. Araştırmanın yaklaşık 15 dakika sürmesi beklenmektedir. Sorulara vereceğiniz yanıtların gerçek duygu ve düşüncelerinizi yansıtacak içtenlikte olması araştırma için büyük önem taşımaktadır.

Ölçek seti birden fazla ölçüm aracını içermektedir. Soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Lütfen her bir ölçeğin başındaki yönergeyi dikkatlice okuyunuz ve sorulara sizi en iyi şekilde ifade eden cevabı vermeye çalışınız. Araştırma ile ilgili sorularınız ya da iletmek istediğiniz herhangi bir şey olursa ***** e-posta adresinden araştırmacıya ulaşabilirsiniz. Araştırmamıza katkıda bulunduğunuz için şimdiden teşekkür ederiz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum.

EK- 2 Sosyodemografik Bilgi Formu

1. Yaşınız:

2. Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek

3. Medeni Durumunuz: () Bekar () Evli () Boşanmış () Diğer

4. Eğitim Durumunuz:

() Okur-Yazar değil () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite

() Yüksek Lisans () Doktora

6. Çevrenizde bir eşcinsel tanıdığınız oldu mu?

Evet () Hayır ()

7. Varsa tanışıklık biçiminiz:

Komşu () Okul arkadaşı () İş arkadaşı () Yakın arkadaş () Aile ()

Akraba () Diğer: (Belirtiniz)

8. Bu kişiyle yakınlık dereceniz nedir?

Hiç () Az () Orta () Çok ()

9. Dini inanç düzeyinizi nasıl derecelendirirsiniz?

Yok () Az () Orta () Yüksek ()

EK-3 Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE-II)

Aşağıdaki maddeler romantik ilişkilerinizde hissettiğiniz duygularla ilgilidir. Bu araştırmada sizin ilişkinizde yalnızca şu anda değil, genel olarak neler olduğuyla ya da neler yaşadığınızla ilgilenmekteyiz. Maddelerde sözü geçen "birlikte olduğum kişi" ifadesi ile romantik ilişkide bulunduğunuz kişi kastedilmektedir. Eğer hâlihazırda bir romantik ilişki içerisinde değilseniz, aşağıdaki maddeleri bir ilişki içinde olduğunuzu varsayarak cevaplandırınız. Her bir maddenin ilişkilerinizdeki duygu ve düşüncelerinizi ne oranda yansıttığını karşılarındaki 7 aralıklı ölçek üzerinde, ilgili rakam üzerine çarpı (X) koyarak gösteriniz.

1_____2_____3_____4_____5_____6_____7

Hiç Kararsızım/ Tamamen
katılmıyorum fikrim yok katılıyorum

1. Birlikte olduğum kişinin sevgisini kaybetmekten korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
2. Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye göstermemeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin artık benimle olmak istemeyeceği korkusuna kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
4. Özel duygu ve düşüncelerimi birlikte olduğum kişiyle paylaşmak konusunda kendimi rahat hissedirim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin beni gerçekten sevmediği kaygısına kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
6. Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanmak konusunda kendimi rahat bırakmakta zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
7. Romantik ilişkide olduğum kişilerin beni, benim onları önemsedığım kadar önemsemeyeceklerinden endişe duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
8. Romantik ilişkide olduğum kişilere yakın olma konusunda çok rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7

9. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin bana duyduğu hislerin benim ona duyduğum hisler kadar güçlü olmasını isterim.	1	2	3	4	5	6	7
10. Romantik ilişkide olduğum kişilere açılma konusunda kendimi rahat hissetmem.	1	2	3	4	5	6	7
11. İlişkilerimi kafama çok takarım.	1	2	3	4	5	6	7
12. Romantik ilişkide olduğum kişilere fazla yakın olmamayı tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
13. Benden uzakta olduğunda, birlikte olduğum kişinin başka birine ilgi duyabileceği korkusuna kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
14. Romantik ilişkide olduğum kişi benimle çok yakın olmak istediğinde rahatsızlık duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
15. Romantik ilişkide olduğum kişilere duygularımı gösterdiğimde, onların benim için aynı şeyleri hissetmeyeceğinden korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
16. Birlikte olduğum kişiyle kolayca yakınlaşabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
17. Birlikte olduğum kişinin beni terk edeceğinden pek endişe duymam.	1	2	3	4	5	6	7
18. Birlikte olduğum kişiyle yakınlaşmak bana zor gelmez.	1	2	3	4	5	6	7
19. Romantik ilişkide olduğum kişi kendimden şüphe etmeme neden olur.	1	2	3	4	5	6	7
20. Genellikle, birlikte olduğum kişiyle sorunlarımı ve kaygılarımı tartışırım.	1	2	3	4	5	6	7
21. Terk edilmekten pek korkmam.	1	2	3	4	5	6	7
22. Zor zamanlarımda, romantik ilişkide olduğum kişiden yardım istemek bana iyi gelir.	1	2	3	4	5	6	7
23. Birlikte olduğum kişinin, bana benim istediğim kadar yakınlaşmak istemediğini düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
24. Birlikte olduğum kişiye hemen hemen her şeyi anlatırım.	1	2	3	4	5	6	7
25. Romantik ilişkide olduğum kişiler bazen bana olan duygularını sebepsiz yere	1	2	3	4	5	6	7

değiştirirler.							
26. Başımdan geçenleri birlikte olduğum kişiyle konuşurum.	1	2	3	4	5	6	7
27. Çok yakın olma arzum bazen insanları korkutup uzaklaştırır.	1	2	3	4	5	6	7
28. Birlikte olduğum kişiler benimle çok yakınlaştığında gergin hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
29. Romantik ilişkide olduğum bir kişi beni yakından tanıdıkça, “gerçek ben”den hoşlanmayacağından korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
30. Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanma konusunda rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
31. Birlikte olduğum kişiden ihtiyaç duyduğum şefkat ve desteği görememek beni öfkelerendir.	1	2	3	4	5	6	7
32. Romantik ilişkide olduğum kişiye güvenip inanmak benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
33. Başka insanlara denk olamamaktan endişe duyarım	1	2	3	4	5	6	7
34. Birlikte olduğum kişiye şefkat göstermek benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
35. Birlikte olduğum kişi beni sadece kızgın olduğumda önemser.	1	2	3	4	5	6	7
36. Birlikte olduğum kişi beni ve ihtiyaçlarımı gerçekten anlar.	1	2	3	4	5	6	7

EK- 4 Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği (HRHÖ)

Aşağıda verilen ifadeler ile hemfikir olup olmadığınızı verilen ölçekteki sayılardan birini ifadelerin yanındaki boşluğa yazarak belirtiniz.

Kesinlikle Katılmıyorum	1	2	3	4	5	6	Kesinlikle Katılıyorum
----------------------------	---	---	---	---	---	---	---------------------------

1. _____ Bir eşcinsel grubunun içinde olmaktan rahatsızlık duyarım.
2. _____ Kendi cinsimden birisi bana karşı cinsel ilgi gösterirse sinirlenirim.
3. _____ Çocuğumun eşcinsel olduğunu öğrenseydim hayal kırıklığına uğrardım.
4. _____ Kardeşimin eşcinsel olduğunu öğrenseydim üzüldüm.
5. _____ Eşcinsellerin katıldığı sosyal aktivitelere katılmaktan hoşlanırım.
6. _____ Kızımın öğretmeninin lezbiyen olduğunu öğrenmek beni rahatsız etmez.
7. _____ Kendi cinsimden birisi bana karşı cinsel ilgi gösterirse canım sıkılır.
8. _____ Bir partide bir eşcinselle rahatça konuşurum.
9. _____ Oğlumun erkek öğretmeninin eşcinsel olduğunu öğrenmek beni rahatsız eder.
10. _____ Erkek bir eşcinselle beraber çalışmak beni rahatsız etmez.
11. _____ Kendi cinsimden birisinin bana cinsel ilgi göstermesi beni rahatsız etmez.
12. _____ Çocuğumun eşcinsel olduğunu öğrenirsem iyi bir ebeveyn olmadığımı düşünürüm.
13. _____ Kendi cinsimden birisini çekici bulmaktan rahatsızlık duymam.
14. _____ Toplum içinde iki erkeğin elele tutuştuğunu görmek beni iğrendirir.
15. _____ Doktorumun eşcinsel olduğunu öğrenmek beni rahatsız eder.
16. _____ Patronumun eşcinsel olduğunu öğrenmek beni rahatsız eder.
17. _____ Kendi cinsimden birisinin bana cinsel ilgi göstermesi beni gururlandırır.
18. _____ Bir kadın eşcinselle beraber çalışmak beni rahatsız etmez.

19. _____ Komşumun eşcinsel olduğunu öğrenmek beni rahatsız eder.
20. _____ Eşcinsellerin gitiği bir barda görölmek beni rahatsız eder.
21. _____ Mensubu olduğum dinin, din adamının eşcinsel olduğunu öğrenmek beni rahatsız etmez.
22. _____ Kendi cinsimden en iyi arkadaşımın eşcinsel olduğunu öğrenmek beni rahatsız etmez.
23. _____ Kendi cinsimden insanların beni çekici bulması beni rahatsız etmez.

EK-5 Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği (YİÖ-54)

Lütfen aşağıdaki cümleleri dikkatlice okuyunuz. Her bir cümle için, cümleye ne kadar katıldığınızı ifade etmek üzere 1 ile 7 arasında bir numara seçip cümlelerin yanına yazınız. Cümleler üzerinde çok fazla düşünmeyin- ilk tepkiniz genellikle en iyisidir. Teşekkür ederiz. 1'den 7'ye kadar olan aşağıdaki ölçeği kullanın:

Kesinlikle Katılmıyorum	1	2	3	4	5	6	7	Kesinlikle Katılıyorum
----------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------------

1. ___ İnsanların düşünceleri benim için bir bilinmezdir.
2. ___ Bir başkasının ne düşündüğünü ya da nasıl hissettiğini anlamak benim için kolaydır.
3. ___ Ben değiştikçe ebeveynlerimin zihnindeki resmi de değişir.
4. ___ İnsanların duygu ve düşünceleri hakkında çok fazla endişelenirim.
5. ___ Davranışlarımın başkalarının duyguları üzerindeki etkisine dikkat ederim.
6. ___ Başkalarının duygu ve düşüncelerini anlamam uzun zaman alır.
7. ___ Yakın arkadaşlarımın ne düşündüğünü tam olarak bilirim.
8. ___ Ne hissettiğimi her zaman bilirim.
9. ___ Kendimi nasıl hissettiğim, bir başkasının davranışını nasıl yorumladığımı kolayca etkileyebilir.
10. ___ Birisinin gözlerinin içine bakarak nasıl hissettiğini anlayabilirim.
11. ___ En iyi arkadaşlarımın tepkilerini bazen yanlış anlayabileceğimi fark ediyorum.
12. ___ Ne hissettiğim konusunda sıklıkla kafam karışır.
13. ___ Rüyalarımın anlamını merak ederim.
14. ___ Bir başkasının aklından geçenleri anlamak benim için asla zor değildir.
15. ___ Ebeveynlerimin bana karşı davranışlarının, onların yetiştirilme biçimiyle açıklanmaması gerektiğine inanıyorum.
16. ___ Neyi neden yaptığımı her zaman bilmem.

17. ___ İnsanların başkalarına verdiği tavsiyelerin, genellikle kendi yapmak istedikleri şeyler olduğunu fark ettim.
18. ___ İnsanların aklından neler geçtiğini anlamak benim için gerçekten zordur.
19. ___ Diğer insanlar bana iyi bir dinleyici olduğumu söyler.
20. ___ Sinirlendiğimde, neden söylediğimi gerçekten bilmediğim şeyler söylerim.
21. ___ Sıklıkla başkalarının davranışlarının ardında yatan anlamı merak ederim.
22. ___ Diğer insanların duygularını anlamlandırmak için gerçekten çok çabalarım.
23. ___ Sıklıkla, istediğim şeyleri yapmaları için insanları zorlamak zorunda kalırım.
24. ___ Genellikle yakınlarım, yaptığım şeyleri neden yaptığımı anlamakta zorluk çekerler.
25. ___ Eğer dikkatli olmazsam, bir başkasının hayatına çok fazla karışabileceğimi hissediyorum.
26. ___ Başkalarının duygu ve düşünceleri benim için kafa karıştırıcıdır.
27. ___ Bir başkasının ne yapacağını çoğunlukla tahmin edebilirim.
28. ___ Güçlü duygular genellikle düşüncelerimi bulanıklaştırır.
29. ___ Anladım ki, birisinin tam olarak ne hissettiğini bilmek için bunu ona sormam gerekir.
30. ___ Bir kişi hakkındaki sezgilerim neredeyse hiç yanlış çıkmaz.
31. ___ İnanıyorum ki, insanlar kendi inanç ve deneyimlerine bağlı olarak bir durumu çok farklı şekillerde görebilirler.
32. ___ Bazen kendimi bir şeyler söylerken bulurum ve onları neden söylediğim hakkında hiç fikrim olmaz.
33. ___ Davranışlarımın ardındaki nedenler üzerine düşünmeyi severim.
34. ___ Normalde insanların aklından geçenleri tahmin etmede iyiyimdir.
35. ___ Hislerime güvenirim.
36. ___ Sinirlendiğimde, sonradan pişman olacağım şeyler söylerim.
37. ___ İnsanlar duyguları hakkında konuştuklarında kafam karışır.
38. ___ İyi bir zihin-okuyucuyumdur.
39. ___ Sık sık zihnim boşmuş gibi hissedirim.

40. ___Eğer güvensiz hissedersen, diğerlerini sınırlendirecek şekilde davranırım.
41. ___Başkalarının bakış açılarını anlamakta zorlanırım.
42. ___Genellikle diğer insanların tam olarak ne düşündüğünü bilirim.
43. ___Güçlü duygular beslediğim şeyler hakkındaki hislerimin bile zamanla değişebileceğini öngörebilirim
44. ___Bazen neden yaptığımı gerçekten bilmediğim şeyler yaparım.
45. ___Duygularımı dikkate alırım.
46. ___Bir tartışmada, diğer kişinin bakış açısını aklımda tutarım.
47. ___Bir başkasının düşünceleri hakkındaki içgüdülerim genellikle çok doğrudur.
48. ___İnsanların davranışlarının nedenlerini anlamak onları affetmeme yardımcı olur.
49. ___Herhangi bir durumu değerlendirmenin doğru bir yolu olmadığını düşünüyorum.
50. ___İçgüdülerimden çok mantığımle hareket ederim.
51. ___Çocukluğuma dair çok şey hatırlamıyorum.
52. ___Başkasının aklından geçenleri tahmin etmeye çalışmanın bir anlamı olmadığına inanırım.
53. ___Benim için insanın davranışları söylediklerinden daha önemlidir.
54. ___Diğer insanların, çözmeye kalkışmak için fazla karmaşık olduklarına inanırım.

EK-6 Buss Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ)

Aşağıdaki her bir maddeyi okuyarak, bu madde sizin için her zaman doğru ise “Tamamen Katılıyorum” , genelde doğru ise Katılıyorum , emin değilseniz “Kararsızım” , genelde doğru değilse “Katılmıyorum” , hiçbir zaman doğru değilse “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde işaretleme yapmanız rica olunur.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler					
2. Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim					
3. Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında “acaba benden ne istiyor” diye düşünürüm					
4. Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığım zaman bunu onlara açıkça söylerim					
5. Öfkeden deliye döndüğümde bir şeyler kırıp dökerim					
6. İnsanlar benim görüşlerime katılmadıklarında onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam					
7. Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre bitmek bilmez					
8. Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemiyorum					
9. Sakin yapılı biriyimdir					
10. Tanımadığım insanlar bana fazla yakın davrandıklarında onlara şüpheyile yaklaşırım					
11. Daha önce, tanıdığım insanları tehdit ettiğim oldu					
12. Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim					
13. Birisi bana sataşırsa kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim					
14. İnsanlar sinirimi bozduklarında kolaylıkla onlar hakkında ne düşündüğümü söyleyebilirim					
15. Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir					
16. Bir insana vurmanın mantıklı bir gerekçesi olamayacağını düşünüyorum					

17. Bazen hayatın bana adaletsiz davrandığını düşünürüm					
18. Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim					
19. Yapmak istediğim bir şey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya koyarım					
20. Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırım					
21. İnsanlarla sıkça görüş ayrılığına düşerim					
22. Birisi bana vurursa ben de karşılık veririm					
23. Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissediyorum					
24. Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladıklarını düşünüyorum					
25. Birisi beni iterse onunla kavgaya tutuşurum					
26. Arkadaşlarımdan arkamdan konuştuklarını biliyorum					
27. Arkadaşlarım münakaşacı/tartışmayı seven biri olduğumu söylerler					
28. Bazen olmadık şeylere ortada mantıklı bir neden yokken aniden sinirlenir, tepki veririm.					
29. Çoğu insana kıyasla daha sık kavgaya karıştığımı söyleyebilirim.					

EK- 7 Etik Kurul Onayı

İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU ETİK KURULU KARAR FORMU									
Değerlendirilen Belgeler	Belge Adı	Tarihi	Versiyon Numarası	Dili					
	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ/PLANI			Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐					
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU			Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐					
Karar Bilgileri	Karar No: 8		Tarih: 14/01/2022						
	Yukarıda bilgileri verilen Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve araştırmanın etik ve bilimsel yönden uygun olduğuna "oy birliği" ile karar verilmiştir.								
İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU									
BAŞKANIN UNYANI / ADI / SOYADI		Prof. Dr. Ali BÜYÜKASLAN							
Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet		Araştırma ile ilişkisi		Katılım *		İmza
Prof. Dr. Ali BÜYÜKASLAN	İletişim Çalışmaları	İstanbul Medipol Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	Uygundur
Dr. Öğr. Üyesi Sinan SEÇKİN	Hukuk	İstanbul Medipol Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	Uygundur
Doç. Dr. Serhat YÜKSEL	Finans	İstanbul Medipol Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	Uygundur
Dr. Öğr. Üyesi İhsan EKEN	Medya ve Reklam Araştırmaları	İstanbul Medipol Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	Uygundur
Doç. Dr. Ferah ÇEKİCİ	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	İstanbul Medipol Üniversitesi	E ☐	K ☒	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	Uygundur
* :Toplantıda Bulunma									
COVID-19 (Pandemi) nedeniyle etik kurul kararında, kurul üyelerimizden uygunluk alınmıştır. Araştırmacı tarafından talep edilirse, COVID-19 (Pandemi) sonrası ıslak imzalı karar formu hazırlanabilir.									
SB Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul Sekreteri Çiğdem YILMAZ KORUK									